

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Alapította: Heimler Károly

Kiadja:
a Győr-Sopron megyei Lapkiadó Vállalat

Szerkesztő bizottság:

CSIKÓS GYÖRGY, DOMONKOS OTTO, ERDÉLY SÁNDOR. FÁBJÁN LAJOS, FEKETE FERENC, FRIEDRICH KÁROLY, GÁL JÁNOS, GUNDA MIHÁLY, GYULAY ZOLTÁN, HARACSI LAJOS, HILLER ISTVÁN *titkár, technikai szerkesztő*, HORVÁTH JÓZSEF, HORVÁTH ZOLTÁN, KELÉNYI FERENC *olvasó szerkesztő*, PINTÉR FERENC, PRÖHLE JENŐ, RÉTHLY ENDRE, SIMON JÁNOS, TÁRCZY-HORNOCH ANTAL, VENDEL MIKLÓS, VERBÉNYI LÁSZLÓ, WINKLER OSZKÁR, ZÁRAI KÁROLY

Szerkeszti:
MOLLAY KÁROLY

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Tárczy-Hornoch Antal 70 éves

Tárczy-Hornoch Antal 70 éves

Tiszteletteljes kötelességünknek teszünk eleget, hogy 70. életévének betöltésekor köszöntjük a Soproni Szemle szerkesztő bizottságának régi tagját, Dr. h. c. mult. dr. Tárczy-Hornoch Antal akademikust, hazánk és városunk büszkeségét. A geotudományok nemzetközi viszonylatban is oly nagyra becsült tudósának gratulálunk városunk minden lakója nevében.

70 év csodálatosan szép kor, főleg ha alkotás, kutatás, keresés és kiemelkedő tudományos teljesítmények töltik ki, s a nemzetközi tudományos világ részéről nagyra értékelésben, a haza részéről megtiszteltetésben, kitüntetésben, városa részéről Pro urbe kitüntetésben, nagy megbecsülésben, szeretetben telik el.

1900. október 13-án született Oroszvégen (Bereg vm.). Édesapja szintén földmérő volt. A munkácsi gimnáziumból 1919-ben a leobeni (Ausztria) Bányászati Főiskolán folytatja tanulmányait. 1923-ban bányamérnök, 1924-ben a bányamérnöki és a bányászati tudományok doktora lett. Már 1926-ban meghívták rendkívüli tanárnak a soproni Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola Geodéziai és Bányaméréstani Tanszékére, ahol 1931-ben rendes tanár lett. Munkaterülete 1949-ben földmérőmérnöki tagozattal és 1951-ben geofizikai tagozattal bővült. Amikor 1959-ben Budapestre helyezték a földmérőmérnökképzést és Miskolcra a geofizikusképzést, Tárczy-Hornoch Antal továbbra is Sopronban marad, és a Tudományos

Akadémia által 1955-ben, az ő indítványozására felállított Geodéziai és Geofizikai Kutató Laboratóriumok igazgatójaként, a kutatómunkának szolgálatába állítja tudását, minden energiáját mind a mai napig.

Tudományos munkásságát nemcsak könyvei és 240 tudományos publikációja bizonyítják, hanem azok a fiatal tudósok is, akik az általa vezetett oktató- és kutatóintézmény eredményes munkáját fémjelzik. Ezeket a fiatal munkatársakat kiemelkedő példamutatással serkenti, nemzetközi összeköttetései révén lehetőséget és alkalmat teremt számukra, hogy tudásukat továbbfejleszthessék külföldi tanulmányútjaikon, s öregbítsék Magyarország jó hírnevét. 1947 óta a MTA rendes tagja. 1949-ben megkapta a Kossuth-díj arany fokozatát, majd 1952-ben a Magyar Népköztársaság Érdemérem IV. fokozatát. Három díszdoktorsága van: 1957 óta a Freiberg-i (NDK) Bergakademie tiszteletbeli doktora, 1965 júniusában a leobeni Montanistische Hochschule díszdoktora, majd ugyanebben az évben, november hónapban a bécsi Technische Hochschule díszdoktorává avatták. 1966-ban a World Academy of Art and Sciences is tagjává választotta, amely számára és hazánk számára is különös kitüntetést, megtiszteltetést jelentett. Ugyanebben az évben elnyerte az Állami-díj I. fokozatát. 1969-ben elnyerte az Eötvös Emlékérmét, 1970-ben a Bolgár Tudományos Akadémia javaslatára a Cirill és Method-rend I. osztályának kitüntetettje lett.

Olyan jelentős szakfolyóiratok szerkesztő bizottsági tagja, mint a Baselben megjelenő „Pure and Applied Geophysics”, a „Geoexploration” és a „Geolands Beiträge zur Geophysik”. A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megjelenő „Acta Geodaetica, Geophysica et Montanistica” című folyóiratnak pedig főszerkesztője.

Kívánjuk, hogy ezen a páratlanul szép és eredményes életúton még sok öröme és sikere legyen.

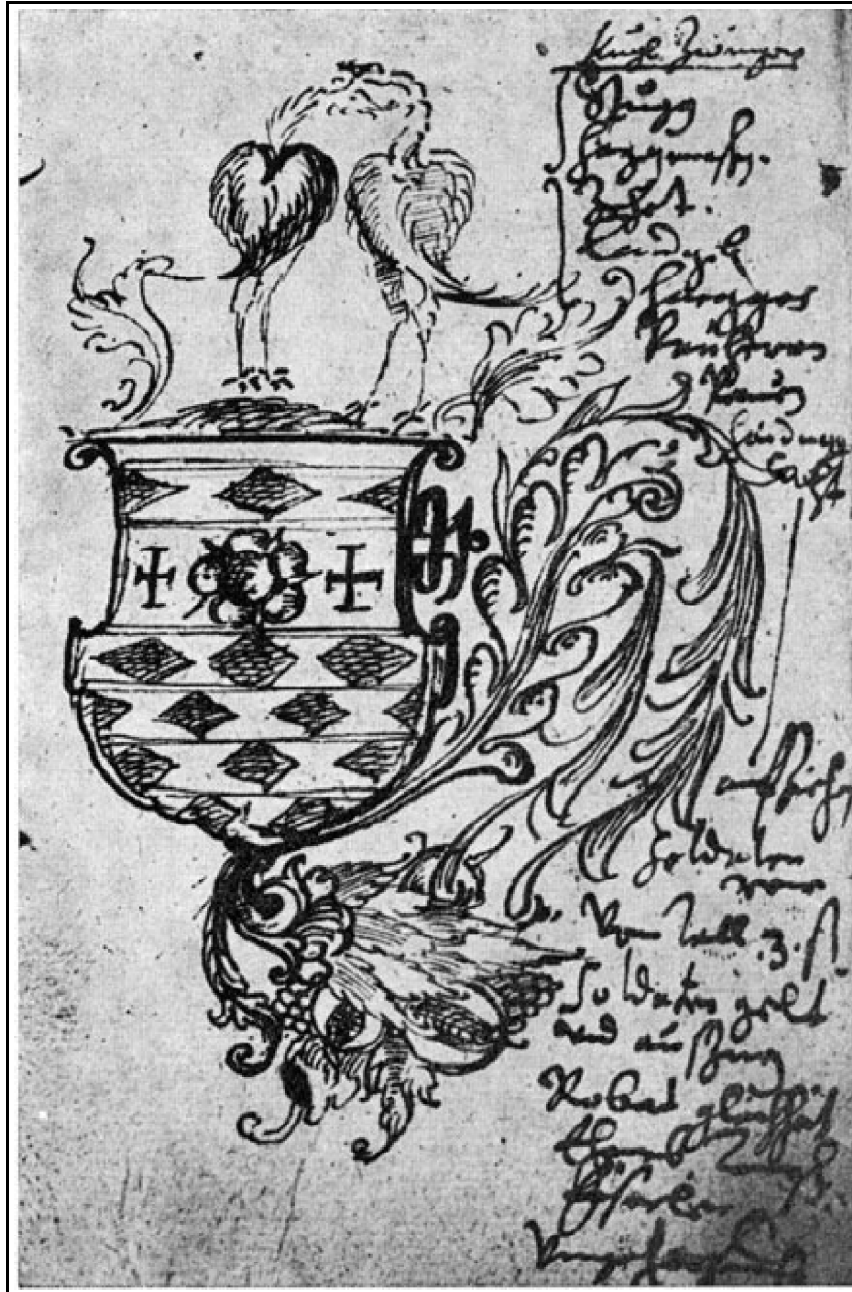
Kocsis József

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus (Fejezet Lackner Kristóf művészi világából) I. rész

**3 Kovács József László: Emblematika, hieroglifika, manierizmus
(Fejezet Lackner Kristóf művészi világából)
I. rész**

1. A soproni helytörténeti irodalomban több mint ötven éve ismert Lackner Kristóf néhány metszete. Payr Sándor „A soproni evangélikus egyházközség története” című munkájában (Sopron, 1917) jelent meg először három: a város látképe, Lackner és a Tudós Társaság címere és az 1611-ben metszett önarckép. Csaknem háromszáz év után újra megjelent a hit, a szeretet és az igazság metszete az Emblematischer Tugend-Spiegelből, de forrás megjelölése nélkül. Először Payr sem lehetett biztos a szerző személyében, sem a metszetek eredeti megjelenési helyében, csak az arcképet nyomták az alábbi felirattal: „Lackner Kristóf arcképe. Valószínűleg saját rézmetszete.” A képjegyzékben még az is olvasható, hogy a lemezek az evangélikus egyház tulajdonában vannak. Payr Sándor Lackner-émlékbeszédében ugyanezek a képek jelentek meg (Sopron, 1931), de most már „Lackner önarcképe”, illetőleg „Lackner rézmetszete” meghatározással.

Itt olvassuk a Caronae Hungariae-ról a következőket: „sebtében rajzolta le a magyar koronát” (ti. Pozsonyban), „mint volt ötvös ehhez is értett s azután egész kis könyvet írt »Corona (!) Hungariae« címen rézmetszetekkel” (17. l.). Szemléletében is jellemző idézet, mintha Lackner néhány rajzhoz írt volna könyvet, valójában a korona csak az emblematikus erények foglalata, tehát ürügye egy emblematikus királytükörnek.

1. kép. Fantázia címer

Ugyanez a szemlélet fedezhető fel a Florilegus Aegyptiacus-ról írt sorokban. Payr nem olvasta, de az 1714.

évi Fridelius-kötet egyik szónokának véleményét idézi.

5. „Egy külön levélen Lackner nemesi címere is mellékelve van. Az egyiptomiak titkos tudományából közöl ebben bölcs mondásokat és jelképeket magyarázza betűsorban. Dobner Egyed Ábrahám hasznos és kellemes olvasmánynak mondja” (28). Az „Emblematischer Tugend-Spiegel”-t Payr érthetően csak kéziratnak ismeri, hiszen egyetlen fennmaradt példányát majd Apponyi Sándor Hungaricá-ja III. kötetében ismerteti. Említi, hogy Lackner „Ebben a különféle erényeket (Fides, Caritas, Justitia, Patientia etc.) és ezeknek általa rajzolt képeit és szimbolumait magyarázza...” (33), arra azonban nem gondol, hogy ugyanebből a műből mutat be ő három lemezt, a hitet, a szeretetet és az igazságot, jóllehet ezek rajza is látható a Payr által is használt kéziratban! Lackner emblematisches metszeteiről is található egy lényeges megállapítás az emlékbeszédben: „Az evang. konvent birtokában mintegy 25–30 rézlemez van Lackner által rávéssett képekkel. Ezek a magyar képzőművészet nagybecsű emlékei” (52).

NON IN UNA
SEDE MORA
TUR
MAIESTAS
ET
AMOR

PAX BELLO IUSTO
PARATUR
ISTUM AUTEM
BELLUM EST NE-
CESSARIUM MA-
EXTREMA LUM.
SUNT
IN VITIO.

Handwritten Latin text, including a circular seal on the left side.

FIAT VOLUNTAS TUA
CONCORDIA PARVAE RES CRESC

2. kép. Lackner Kristóf jelmondatai egy Sopronnak írt levélen (1610.)

Lackner címere, önarcképe és soproni látképe igazából Csatkai Endre munkássága nyomán vált ismertté. Megjelentette őket „Idegenek a régi Sopronról” (Sopron, 1938) és „A soproni exlibris története” (Sopron, 1938) című munkáiban, szerepel a soproni látkép „Sopron” című kismonográfiájában (Budapest 1954) és számos alkalommal a Soproni Szemle általa szerkesztett évfolyamaiban. A harmincas évek során mindhárom lemezről készültek újabb levonatok, ezek kerültek el a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe is, szerepeltek is az első magyar kisgrafikák sorozatában a múzeum egy kisgrafikai témájú kiállításán. Az így lassan ismertté váló lapokat az önarckép kivételével Pataky Dénes (A magyar rézmetszés története. Budapest, 1951) is felveszi jegyzékébe, bővítve a sort az itt idézett feltételezéssel: „2. Valószínűleg ő metszette az allegorikus címet saját, Majestatis Hung. Aquila (Keresztur, 1617. R. M. K. II. 373.) és az Insignia Christophoro Lackner I. V. D. 1604. feliratú metszetet Florilegus Aegypt (u. o. RMK II. 374) című könyveihez.” A Lacknerra vonatkozó irodalomban Payr Sándor füzetét nem említi, különben bizonyára felfigyelne az evangélikus konventnél őrzött, 25–30 rézlemezeiről szóló adatra!

Mindez feladatunkká teszi, hogy számba vegyük Lackner Kristóf rézmetszeteit, összeállítsuk az ilyen technikával létrehozott művészi alkotásait. Rendet kell teremteni a fogalom körül is, az eddigi szórványos említések esetenként allegorikus jelleget tulajdonítanak Lackner grafikáinak, az esetek nagy többségében pedig emblematikus alkotásokról van szó! Erre már utaltam a debreceni Studia Litteraria 1969. évi kötetében¹⁽¹⁾, a magyar koronáról írt mű és az erénytükrő címlapjára pedig maga Lackner vette fel az *emblematicus* kifejezést, Prózai, kommentáros emblematikákról van szó.

2. Az emblematika európai divatja Lackner írói működésének elején mintegy nyolcvan éves volt.²⁽²⁾ 1531-ben jelent meg Andrea Alciati *Emblemata* című műve, melyet a szerző Augsburg város jegyzőjének, Konrad Peutingernek ajánlott. ⁶Az első kiadás Jörg Breu 98 kis képével jelent meg, ezekkel azonban darabos megfogalmazása miatt a szerző elégedetlen volt, a későbbi kiadásokban a mű gondolatait jobban visszaadó rajzokat találunk. Alciati kezdetben bizonyára nem gondolt rá, hogy műve egy kétszáz évig ható európai irodalmi irányzatdivat alapműve lesz. Mint Francesco Calvi könyvkereskedőnek írta, a történelemből, a természet világából kívánt kisebb epizódokat kiemelni, kis történetkéket verselt meg, ezek aztán ötletet sugallhatnak festőknek, ötvösöknek. Már az Alciati-mű az emblémás kötetek későbbi szerkezeti tagolását mutatja. Az emblematikus alkotás hármas tagozású. Mint a versnek címe, *az emblémának is van mottója*, felirata (*inscriptio*), mely már röviden utalni kíván a második elemre, *a képre, a picturára*. A pictura bemutatathat épületet, épületbelsőket, növényt, állatot vagy tárgyat, ábrázolhatja az emberi élet valamelyik folyamatát. Lehet továbbá történeti, mitológiai vagy bibliai jelenet vagy esemény. Szorosan összefügg a felirattal és a képpel a hozzá tartozó vers vagy prózai szöveg, a *subscriptio*. Ez a vers vagy prózai szöveg lehet esetenként különböző hosszúságú. Ha vers követi a képet, úgy legtöbbször egy oldalra egy embléma kerül; sok emblematikus verseskötetet tematikai rendszer szerint rendeztek. A hajdan nagyhírű Joachim Camerarius nürnbergi orvos külön kötetbe foglalta emblematikus értelmezéssel a növényeket, külön kötetbe az állatvilágot, ismét más emblémagyűjteménybe kerültek a rovarok és egy negyedik gyűjteménybe a szárnyasok és a vízi élőlények.

3. kép. A Bécs melletti Hernalsból menekült ev. lelkész arcképe

Az *Emblematum liber* több mint 150 kiadást élt meg, de szinte áttekinthetetlen azoknak a szerzőknek a száma, akik Alciatitól kaptak ösztönzést a műfaj művelésére. *Mario Praz* könyvészete³⁽³⁾ szerint több mint hatszáz szerző állított össze emblémás gyűjteményeket, ehhez járulnak az ugyancsak nagyszámú névtelenül megjelent munkák.

Az emblémátika azonban gyűjtőmedence is. Elemeiben színezi a reneszánsz egyiptomi érdeklődése is. 1419-ben bukkant ugyanis elő egy egyiptomi – hellenisztikus tárgyú kézirat, Horapollo *Hieroglyphica*-ja. A szerzőt történeti személlyel nem lehet azonosítani, nevét alighanem Horus és Apollo istennevekből rakták össze, egy ismét közelebbről nem ismert Philippus fordította görögre. *Horapollo* már nem érti az egyiptomi képfírást, rejtélyes 7képeket, enigmatikusan értelmezhető hieroglifákat lát csak benne. Miután *Aldus Manutius* híres velencei nyomdász 1505-ben kiadta, már lehetőség nyílt arra, hogy a rejtélyesnek talált ösbölcsesség összeolvadjon a *Physiologus* gyűjteménnyel, mely az állatok, ismert és félreismert

monstrumok sajátosságainak szimbolikus, misztikus-teológiai értelmezése volt. Horapollo európai népszerűsítőinek sorában meg kell említenünk *Rotterdam* *Erasmust*, aki a mű megjelenésének idején Aldusnál tartózkodott Velencében, és később Horapollot vallja az Adagiak egyik forrásának.

3. Az európai irodalomtudományban az a közhely terjedt el, hogy keleteurópai emblematikáról alig lehet beszélni, kuriózumként még emlegetni szokták azt az emblémagyűjteményt, melyet több nyelven Nagy Péter kívánságára Oroszország számára adtak ki, azonban Albrecht Schöne német irodalomtörténész szerint Magyarország is legfeljebb „adalékokat szolgált” a nemzetközi áramlathoz. Arthur Henkel és Albrecht Schöne 1967-ben megjelent hatalmas, 2196 hasábos kézikönyve, az *Emblemata, Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts* (Stuttgart, 1967) is csak Sámbock János *Emblemata* gyűjteményét tartja számon. Ehhez azonban hozzátehetjük, hogy Lackner művei a szerzők munkaközössége által feldolgozott nagy német könyvtárakból feltehetőleg hiányoznak, Lackner műveit ugyanis esetenként kis példányszámban, általában 150–200 példányban nyomták. 150 darab készült a *Questiones Justinianae*-ből, 200 az *Actus Oeconimicus* iskoladramájából és a *Tugend-Spiegel*-ből (az utóbbi kettőből 1–1 példány ismert csak). Az *Electio Trigonian*-ból ugyan 400 darabot nyomtak, de ebből is 25 darabot Prágába küldetett a szerző (SSz. 1958, 264–265). A *Coronae Hungariae* 1615-ben Lauingenben jelent meg, Otto Bucher „*Bibliographie der Lauinger Drucke 1472–1619*” (*Archiv für Geschichte des Buchwesens*, Bd. LVI, 1967) nem ismeri, jóllehet feldolgozta a német nyelvű könyvtárak régi állományát, viszont a *Régi Magyar Könyvtár III.* kötete is 14 példányról tud Magyarországon. Lackner műveit tehát magánnyomatoknak kell tekintenünk, melyeket szerzője barátainak, humanista szellemiségű ismerőseinek ajándékozott el!

Így hatásukban bizonyára hozzájárultak a XVII. század irodalmi életéhez, mivel azonban nem, vagy csak kis példányszámban kerültek könyvkereskedői forgalomba, a külföldön folyó emblematikai kutatás még az irányzat vizsgálatának jelenlegi reneszánsza idején sem figyelhetett fel rá.

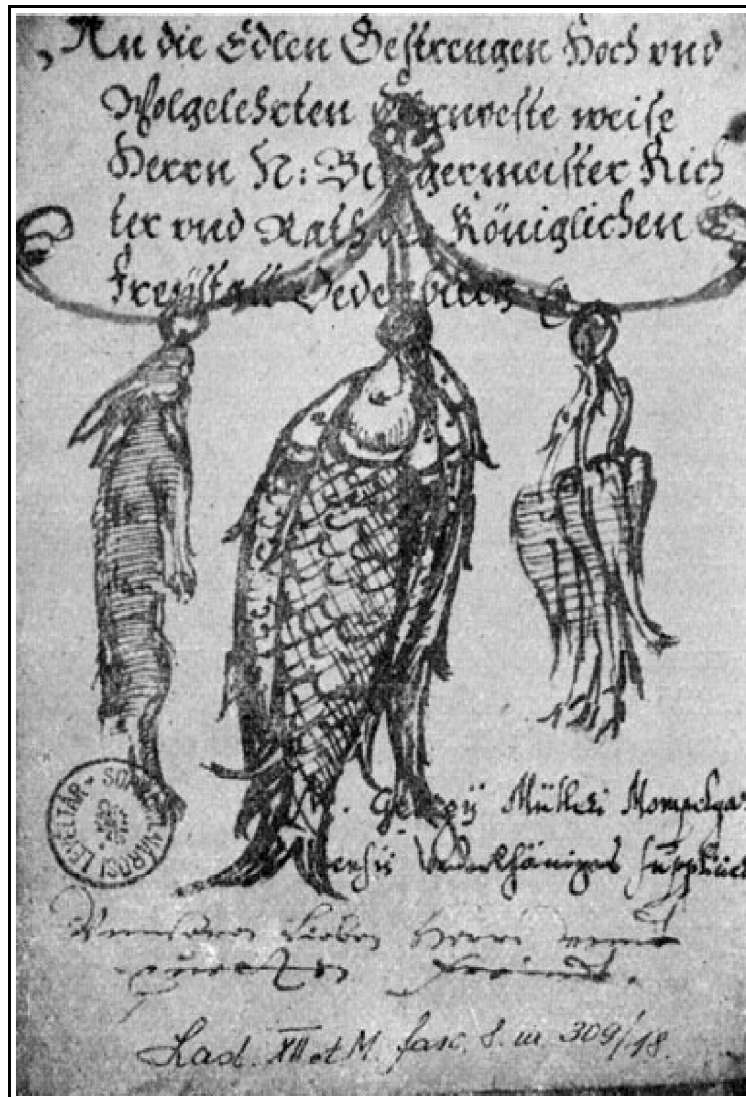
4. kép. Fantáziarajz és fantáziacímer

84. Bár az emblematikus erénytükör kéziratban már 1612-ben elkészült, a nyomtatásban megjelent művek sorát a már említett lauingeni kiadvány, a *Coronae Hungariae Emblematica Descriptio* nyitja meg 1615-ben, kéziratban azonban ez is 1613. évi alkotás. Művét Thurzó György nádornak, a humanista szellemiségű kortársnak ajánlotta, akiben a megpróbált becsületesség Lackner szerint a tehetséggel és tudománnyal párosul. Ez valóban több volt Thurzóra vonatkoztatva humanista bóknál, hiszen Thurzó György akarta Lőcsén az első evangélikus főiskolát megnyitni.

Lackner fő forrása Pierio Valeriano *Hieroglyphica*-ja, a hieroglifikus emblematika 1556-ban először megjelent testes korpusza. Valeriano is rejtett bölcsességet keresett a képírásban, úgy vélte, hogy abban a filozófusok, költők és az isteni bölcsesség tudománya rejtve van. Terjedelmes művét részben az állatok, részben a növények, részben az emberi testrészek magyarázatával töltötte meg, de helyet kaptak benne matematikai figurák, használati eszközök, csillagok, elemek hieroglifái is. Lackner gyakran hivatkozik

Valerianora, mint cáfolhatatlan tekintélyre, egy kiadatlan könyvjegyzékből pedig tudjuk, hogy Faut Márk soproni humanista krónikáiról példányok már évek óta Lackner használatában voltak.

A korona a legelőkelőbb erények jutalma, melyet büntetéssel és jutalmazással lehet védeni, írja Lackner, majd Theophrastus Paracelsust, a XVI. századi reneszánsz orvost idézi, a védekezés gyógyszer, mely a mérget felfedi és a gyógymód lehetővé válik. Rotterdami Erasmusra hivatkozva figyelmezteti szerzőnk a hercegek nevelőit, hogy a zsarnokság ellen már ifjú korban kell gyűlöletet kialakítani a jövő uralkodóban. Mivel 1608-ban Lackner jelen volt II. Mátyás pozsonyi koronázásán, és ott a koronát megfigyelhette („observare potui”), elhatározta, hogy ábrázolni is fogja („in tantum eandem depinxi”).

5. kép. Egy teológus kérelmén halak, kócsagok és nyúl rajza

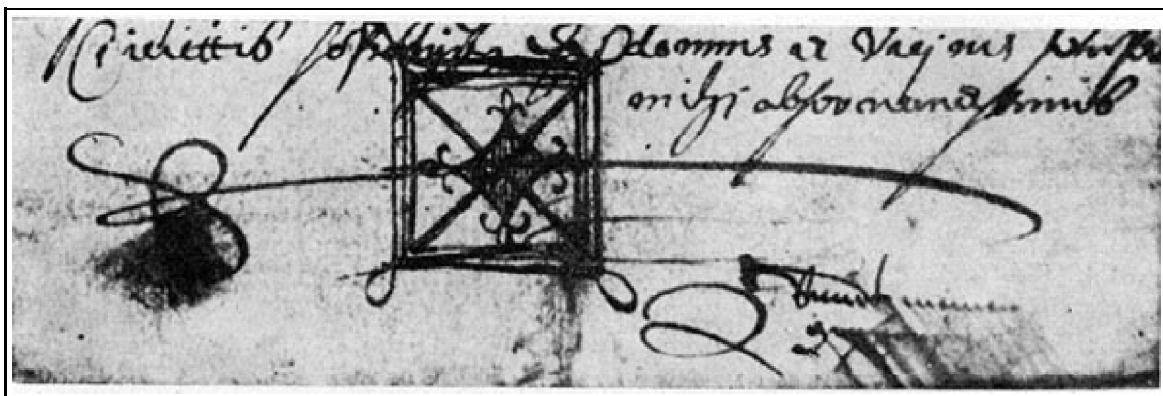
A valóságos korona és Lackner ábrázolása egyezően 32 lemezből áll, Lackner azonban a magyar korona 32 lemezét emblémákkal helyettesíti, két nagy lemezen is ábrázolja előlről és hátsó nézetben, azonban a keresztpánton, az úgynevezett corona latinán képek helyett elől kardot, hátsó nézetén pedig bírói pálcát

helyez el. Lackner harminckét emblematikus lemeze röviden a következőkben foglalható össze: Az első kő a hyacinthus, ezt napként ábrázolja, mivel miként a napé az elsőség, úgy illeti a fejedelmet is. Ezt követi az adamaskő (acél-kő), az állhatatosság, az erősség, a gyönyörűség jelképe. A smaragd 9a tisztaság és szemérmesség éke a hieroglifikus leírásokban, zöld színű, ennél egy szín sem vidámabb. Az ametiszt a mértékletesség és józanság hieroglifikus ábrázolása. A zafír a királyok jámborságának normája. A sas pálcával és karddal a király élő jelképe a földön. A daru az éber örökös summája. A fáklya emblémája a fény terjesztésére buzdít. A gyertya arra int, hogy életünket állítsuk embertársaink szolgálatába. A tizedik helyen Magyarország címere áll, e jelben győzünk. A halál a mindenre váró vég, erre int a koponya emblémája. A kard hegyén lebegő iustitia mérlege azt tanítja, hogy isten igazságos bíró. Az idő hieroglifája a hajnalszella, így tűnjön ki mindennek előtt a király. Az ék alakban húzó darvak a rendet, a fegyelmet, a könyvre helyezett pálca a királyok törvénytiszteltét és bölcsességét jelképezi, pálca és kard segít a törvényt betartani, a koronából kinövő pálmaág igazolja, hogy az igazságosan küzdőnek babér jár. A hátsó szemléletben ábrázolt korona első köve oroszlánfej, ez a király szigorúsága. A türkizt nem sérti a reszelő – Lackner saját ötvösi tapasztalata ez – ez a figyelmesség emblémája, a király életének és tisztességének az őre. A turchesia-kő (Thraciae lapis) a szövetségi hűség jelképe, az achát az alkalmazkodásban segíti az uralkodót. A herkulesi kő, a mágnes bizonyítja, hogy az igazság vonz. Szárnyas homokóra szemlélteti a rohanó időt. Összezárt kezek babérral koszorúzott karja a szövetségesek egyetértését jelképezi. A király Janusként mindent lásson, a kézre csorduló víz a tiszta kezű király hieroglifája, a korona feletti kormánypálca az arany béke jelképe. Korona lebeg két horgony felett: a király mindig kész a kegyelemre és esetenként bölcs. A hangya a munka hieroglifája, a gazdagságé is, de ez állhatatos munkával érhető csak el. A gyepelő tanítja, hogy a király értsen a kormányzáshoz, mivel „Frenum quale, regnum tale.” A harmincadik emblémában füst száll az égre, akárcsak az Istennek tetsző könyörgés, ez tehát a pietas jelképe. A vázolt 10emlémasorozatot a fönix embléma, az újjászületés jelképe folytatja, és a földet (illetve a köralakban saját farkába harapó kígyó benne egy koronás ház rajzával), a győztes királyt ábrázolva zárja.

6. kép. Szakállas fekete arc, virágok és betűk rajza

Könyvünk tehát emblematikus-hieroglifikus királytükör. A metszetek eredete kétségtelen. Lackner munkáit látta a XVII. századi olvasó. Már az előszóban elmondja, hogy kéziratát látta Náprágy Demeter győri püspök és manierista ízlésű későreneszánsz humanista. A püspök, aki hivatala szerint vallási ügyekben szembenállt a soproni tanácsossal, teljesen azonos érdeklődésű volt Lacknerral irodalmi kérdésekben. Amikor visszaküldte a kéziratot fertőrákosi provizorával, akkor is kiadására buzdította a szerzőt, javasolta azonban, hogy díszítse is emblémákkal, mert szemeket és szíveket megvidámít, megújít így: „Insignis enim damni loco esse existimo, tam praeclarum opus in tenebris latere, quod suo partu multorum animos pariter et oculos recreare posset, etc.” (14).

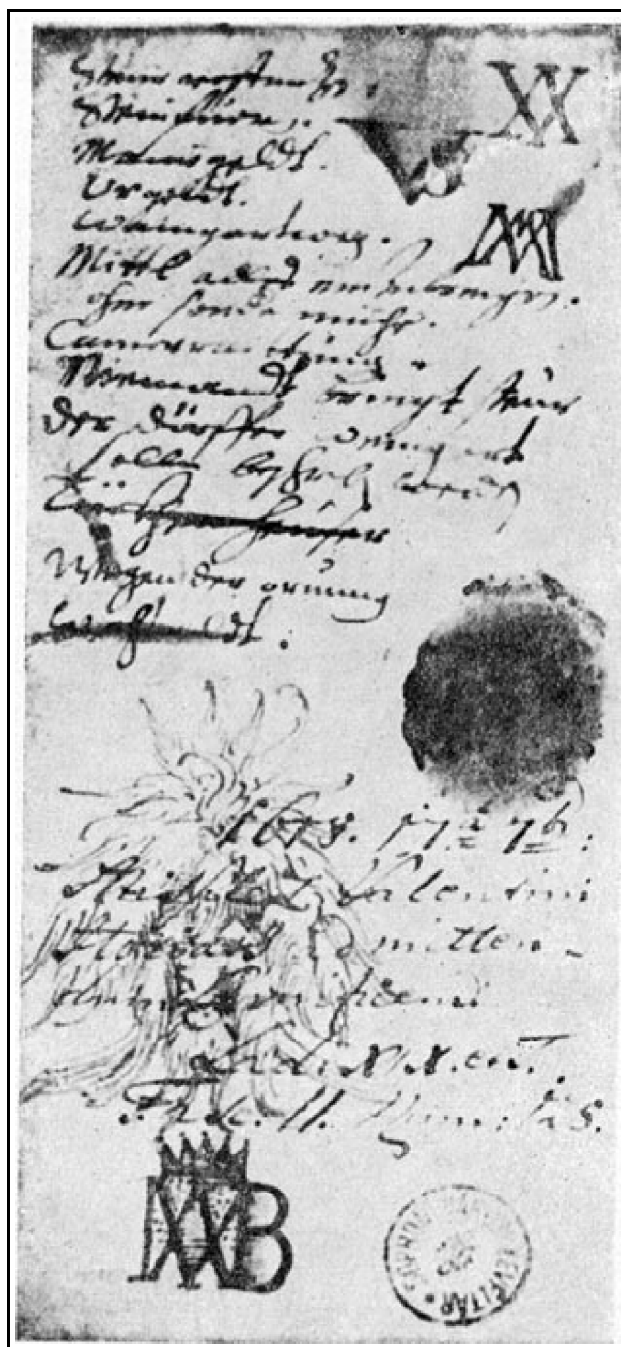
7/a. kép. Manierista rajz egy városi iraton

A hyacinthus-kő emblémájáról beszélve is azt írja, hogy több oka van annak, miért formálta napnak az

emlékműt, tehát mint saját rajzáról is beszél. Hasonló helyet a *Coronae Hungariae* más emlékműainál is összegyűjthetnénk. Két emblemikus munkája is jelent meg 1617-ben Farkas Imrénél, a szomszédos Németkeresztúron, a Nádasdy birtokon, a *Florilegus Aegyptiacus*, a könyvben Lackner nemesi címerével és a Tudós Társaság címerével. Az utóbbi alighanem pecsétgyűrű rajza, ilyen szövetségi gyűrűről (*Bundtsring*) több társasági tag hagyatékjegyzékében is olvashatunk.

Már a címlapon utal a szerző arra, hogy a *Maiestatis Hungariae Aquila* sasát ő találta ki, és hieroglifáival, magyarázataival együtt az ő műve a leírás is. E Náprágy Demeternek ajánlott kis munkában két emblemikus címermagyarázat olvasható, a Náprágy-címeré és a *Maiestas* sasadaráié. A sas a madarak királya, mely egyiptomi tudományával jelent meg Sopron főkapuján, ahol egyszerre jelenti a király fényét és az alattvalók hódolatát. Justus Lipsius (1547–1606.) stoikus gondolkodó híveként jelenik meg előttünk Lackner, amikor azt bizonyítja, hogy *a jó ember egyszerre nemes is*. Náprágy címerében egy koronából szűz alakja emelkedik ki, erények díszre övezi, kezében csillagokkal ékes kard. A csillag, a kard és a többi címerrész jelentését egyenként is felsorolja, együtt azonban a püspök erényeit jeleníti meg. A méltóság sasa földgömbön ül. Bal szárnyán jelmondát: *Maximum asylum imperii est subditos tueri* ¹¹*amarique syncere* (a hatalom legnagyobb védelmét abban találja, ha alattvalói szeretik). A kezdőbetűk összeolvasva a *Matthias* nevet, II. Mátyás király nevét adják. A jobb szárnyon a szabad királyi városok nevét látjuk. A sas fejtől aransáv (*funiculus*) árad a földre, ez mutatja a kormányzat erejét, nagy erővel ragadja meg lábával a földet, minden veszélyt észrevesz és elhárít. A földgömb az országot mutatja be, rajta méhkas, ebbe igyekeznek a szorgalmas polgárok. A méhkas a minden csel, álnokság ellenére fennálló város jelképe. A méhkas felett látható bírói pálca a nagytanács hatalmának jelképe. A méhkason még Sopron címere is látható, a három bástya közül a két szélső alacsonyabb, felettük a város jó hírének csillaga ragyog. Így ragyogjon Sopron is régiségével, tiszta egével, gazdag erdeivel, bő rétjeivel, urai kiválóságával, jó adminisztrációjával, falai erősségével, szőlőkertjeivel, szőlői nagyszerűségével, olvashatjuk a városát szerető szerző lírai betoldását címermagyarázatában. A magasabb tornyon nyitott kaput látunk, folytatja Lackner. Ezen áramlanak ki méhekként a város kötelességtudó polgárai. Úgy érzi, hogy a város címerének felirataként ezt a mondást választhatjuk a leghelyesebben: *Turris et fortitudo mea Deus*. A falak és az Isten védelme mentették meg a várost először is a Bocskai-felkelés idején, így örök érdemmel és ezekkel a szimbólumokkal áll fenn Sopron városa.

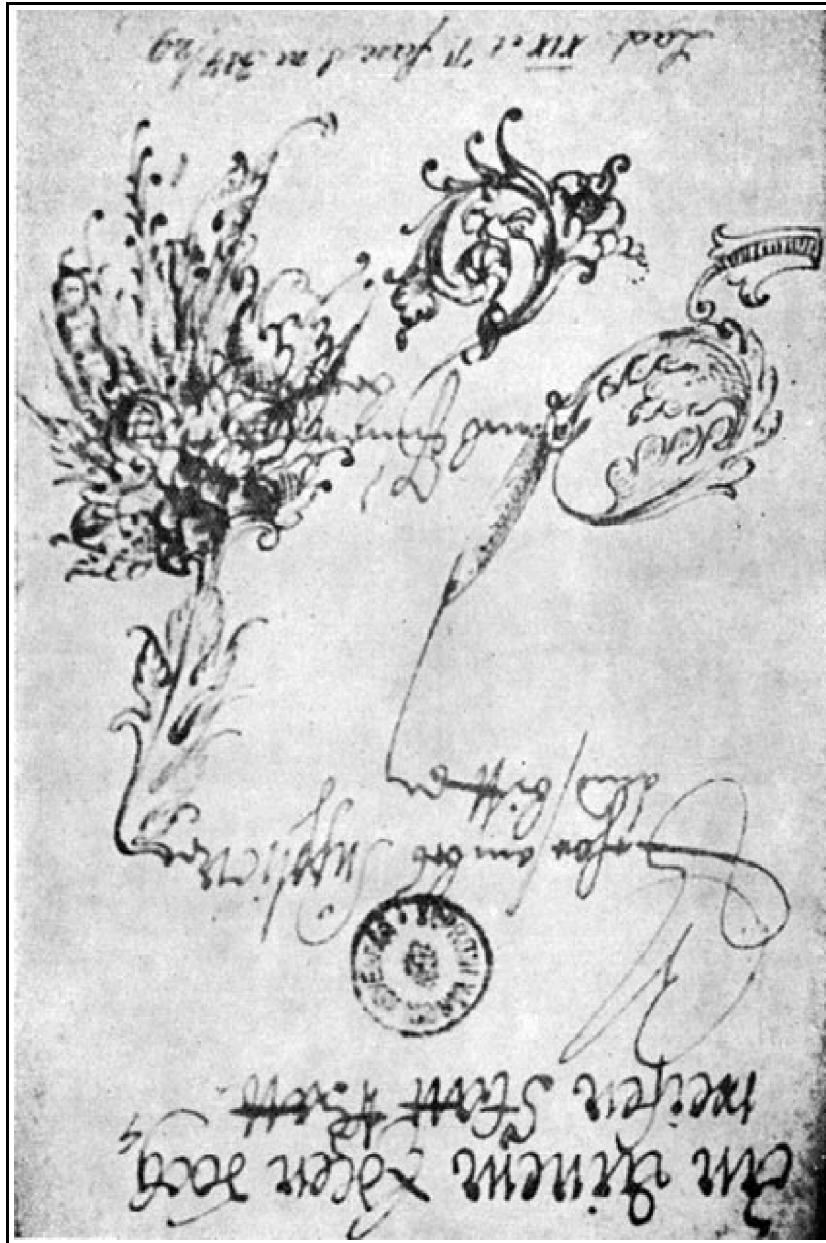
Az utolsó mondatokkal zárul Lackner emblemikus beszéde, melyből nem szabad holmi magyarellenességet kiolvasni, legfeljebb annyit, hogy a XVII. század polgárának elsősorban városa jelentette hazáját.

7/b. kép. Manierista rajz egy városi iraton

Megírása után nyolc évvel sor került az emblematicus erénytükör megjelenésére is. A Batthyány Ferencné Poppel Évának ajánlott emblematicus munka a hét sarkalatos erényt mutatja be (hit, remény, szeretet, bölcsesség, igazság, mértékletesség, erősség), azonban az utolsó kettő közé iktatja szerzőnk [13a](#) türelem polgári erényét is. Az előszóban hivatkozik Lackner arra, hogy ezek a metszetek is az ő munkái. „Az intő példákat vagy epítaphiákat, miként ezt az erények tükrét is, melyet összeállítottam, ... rézbe metszettem és

együttal nyomattam is.” Az egyes emblémákat latin és azt nem pontosan fordító német inscriptio vezet be, azonban a prózai subscriptio minden emblémánál a kép előtt olvasható. A hit jelképe a keresztre feszített Jézus, azonban a nyilakkal átlótt szárnyas szív már hieroglifikus, hasonlókat Pierio Valerianónál láthatott szerzőnk. (Ezt az emblémalemezt, illetve a charitas és iustitia ábrázolását használja illusztrálásra Payr Sándor egyháztörténetében és emlékbeszédében.) Szívet persze más emblematikus szemző is használ, a kortárs Gabriel Rollenhagen (1583–1619?) egyik emblémája nyíl és horgony közt egy füstölő szív, inscriptiója: „Remény és rettegés közt remeg.”

8. kép. Virágcsokor- és levéltanulmány

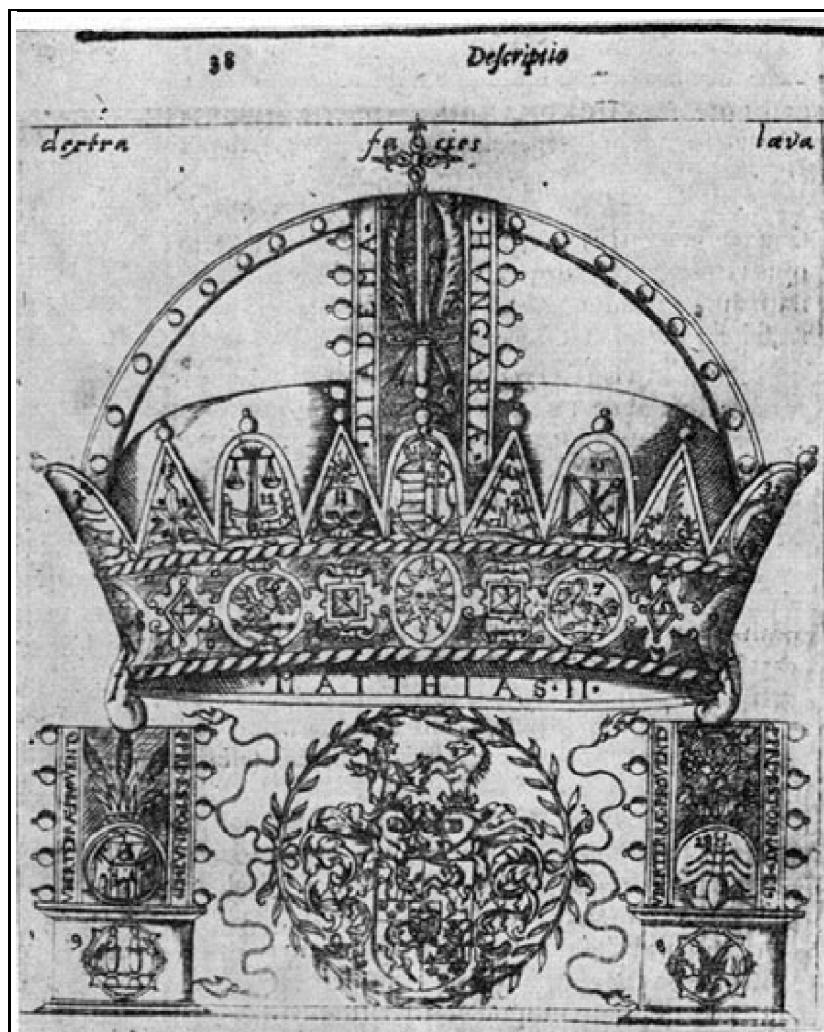
A *charitas* emblémája a középkor óta jól ismeri, a *Physiologus* gyűjteményekben is szereplő pelikán. Azonban nemcsak Krisztus jelképes ábrázolása került az embléma szövegébe, hanem pl. utal Lackner Francesco Colonna Poliphilo álombeli szerelmi harcának, a *Hypnerotomachia Poliphili*-nek ismeretére is, amikor a haza hőseinek megbecsüléséről beszél, akiknek szolgálatait oszlopra volt szokás felvélni vagy kifaragni. Ilyen ábrázolásokat láthatott Lackner a korában jól ismert reneszánsz szerelmi regényben. A diadalmenettel kapcsolatosan pedig Valerius Maximus sok kiadásban ismert *Dictorum factorumque memorabilium libri IX*-re hivatkozik. Egyszerű, jól sikerült művészi ábrázolás a remény emblémája, a kör felső részében a felirat, a képen egy süllyedő hajóból már csak a parancsnoki híd, az árboc látható és egy faragott hajóorr. A katasztrófa közelében csak egy deszkán nyugodtan evező gyermek látható. Számos emblémánál külön is utal Lackner a saját szerzőségére, így az Igazságnál is. „Hogy azonban ez is szépen legyen ábrázolva, mint előzőleg más erények, ezt, amennyire lehetett, ábrázoltam, rézbe metszettem és kiadtam” (124). Magát az emblémát így írja le: „Látunk egy szobrot és képet, csak bekötött szemmel és leütött kezekkel, mely mérleget tart szájában, mindkét mérlegcsészében kígyó van, és az egyikben egy kis kutya, a fején a kedves napot látjuk sugaraival, ez a *iustitia*, és a szobor egy háromszögben áll, ebből két pálma vagy olajágacska nő ki, bal oldalt bagoly.” Itt is hieroglifikus ábrázolás áll előttünk. Azért állította Lackner egyenlőszárú háromszögbe az alakot, mert az Valeriano szerint az isteni természet jelképe. Minden elemre van Lacknernek néhány magyarázata, a kutya őrt, hízelgőt és hálást egyaránt jelent, a kígyó a világegyetemet, a kígyó kör alakban a király győzelmére utal (vö. a *Coronae Hungariae* címlapjával!), az olajág az egyenlő mértékű ítélet, a bagoly az elővigyázatosság példaképe.

Művészileg különösen szépen megoldott a mértékletesség ábrázolása: a *temperantia* alakja elefánton ül, és kannából folyadékot önt egy csészébe, az elefánt előtt nagy gyümölcsösszaru fekszik. Az elfogott elefánt provinciát jelent, a disznóval ábrázolt királyt, aki menekül a hízelgők elől. Jelzi a féltékenységet is, mert fél a tükröképétől, de rajzolják kis bárányokkal is, mert azoknak sem árt. A király jelképe is, mert lábát nem hajtja térdelésre, a gyümölcsösszaru pedig a bőség jele, mellyel nem szabad visszaélni. A kanna és a csésze jelzi, hogy evésben, ivásban legyünk mérsékletesek.

Igazán hieroglifikus embléma a bölcsesség zsúfolt képe. Összetettségét rövid leírása is bizonyítja. A kör alakú embléma háttere tenger hajóval. A két szélén szikla, arról szárnyas ló ugrik, a sziklán egy-egy hangya mászik felfelé. Sceptrumon két koronás kígyót látunk, alul egy négyzetben baglyot.

¹⁴Ez az emblematikus mű Lacknerra emberileg is jellemző. Az egyes emblémák megalapozottságát az építő, városépítő Lackner példája indokolja: „Egy művészileg képzett és bölcs építkező biztos szabálynak érzi azt, hogy minden építkezésének igaz, biztos jó alapot fektessen” (Bevezető rész). Az Isten igéjének hallgatását is a szőlőtermelő soproni példája vezeti be: „Hogyan pusztulhatna el az a szőlőtő, mely gyökerébe táplálékot, nedveket szív, hogyan pusztulna el az a keresztény, aki Isten szava nedveit szívja magába, hogy fennmaradása gyümölcsét és a szüreti időkre gyümölcsét elnyerje...” (55).

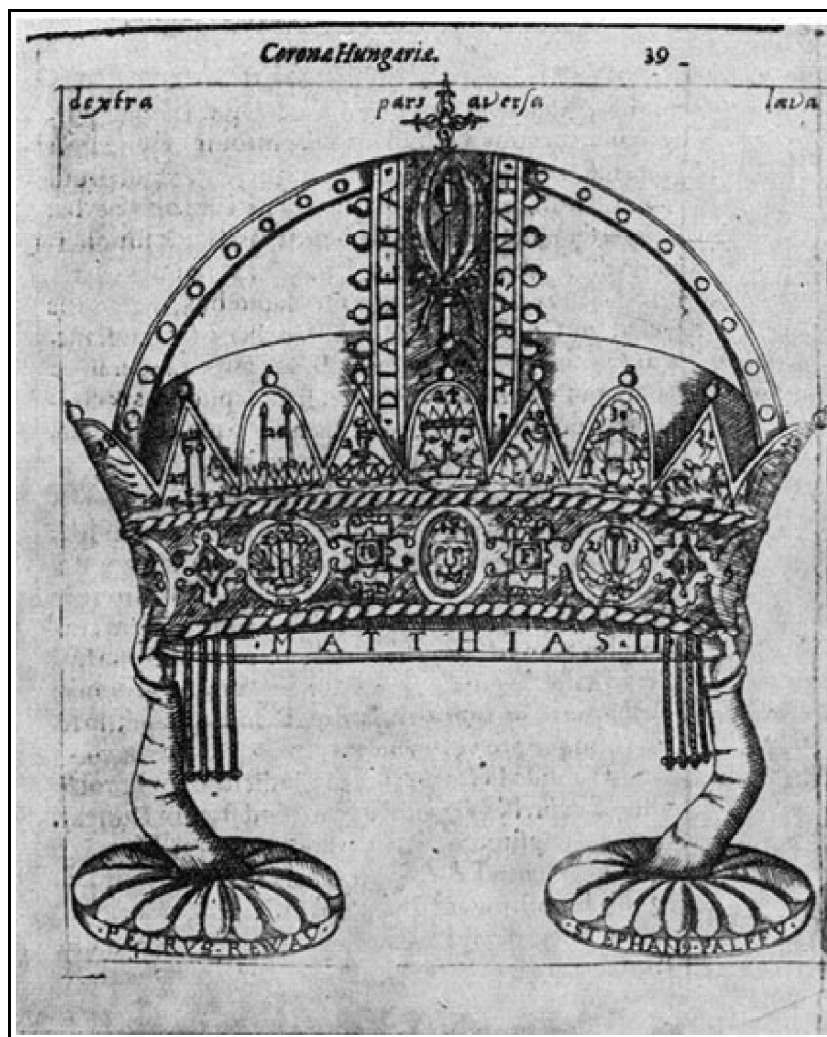

9. kép. Lackner Kristóf emblematikus rajza a magyar királyi koronáról. (Előlnézet)

Kortörténetileg érezzük jellemzőnek, hogy a mértékletesség emblémánál külön felsorolást találunk arról, hogy kiért, mikor és mennyit lehet inni. Lackner személyes sorsa is beleszövődik a Tugend–Spiegel lapjaiba akkor, amikor panaszodik, hogy az asszonyszemély úgy születik, hogy csak uralna, ha tehetné, némelyik még az Isten szavával sem törődne, csak Simon bíróként tudjon bírászkodni. Ugyanezt a hangot halljuk a XVI. századi magyar Adhortatio mulierum-ban:

15. „Ha mikor követők házunkhoz jönnek,
Te meg ne felelj az követüknek;
 Ifjak, kik látják, csak megcsufolnak.
 Tégödöt mondnak az Simon bírónak.”

A rossz asszonyra (*In malam mulierem*) írt verse pedig feltehetőleg saját zsémbes, öreg feleségéről szól.

10. kép. Lackner Kristóf emblematicus rajza a magyar királyi koronáról. (Hátulnézet)

A Galea Martis, ez az 1625-ben Tübingában megjelent hadtudományi témájú emblematika sem más, mint nyolc embléma, hozzá nyolc osztályba gyűjtött idézetek. Mivel a kor divatja szerint az utószóban a Muzsafi–Pierides és az Ócsárló–Zoilus vitatkoznak, megtudjuk mindazokat a forrásokat, melyeket Zoilus a szerző fejére olvas. A munka idézetanyaga nagyobb részben ókori eredetű (Cicero, Caesar, Gellius, Livius, Plutarchos, Quintus Curtius, Suetonius, Sallustius, Polybius), részben humanistákra hivatkozik Lackner, így Alciatira, Beccadellire, (más néven) Panormitára, végül Erasmusra.

16A Galea Martis nyolc emblémája: *scientia* (katonai tudomány), *pietas* (kegyesség), *authoritas* (tekintély), *ordo* (rend), *tutamen* (oltalombavétel), *stratagema* (hadicsel), *immortalitas* (halhatatlanság), végül *gloria* (dicsőség).

A tudományt sok katona nagyon is civil és városi dolognak tartja. Már az is hieroglifikus ábrázolás – folytatja Lackner –, hogy az emblémát kör alakba helyezte el, mert a kör jelenti az év lefutását, a világmindenséget, melynek nincs kezdete és vége. Nyitott könyv hever a földön: bár keserű a tanulás gyökere, édes a gyümölcse. De nemcsak ifjaknak szól a könyv, hanem a hercegeknek, politikusoknak is,

akik normákat szabnak az államban a jogtudóknak. Ezek egyik lába már mindig veremben van, mert az idő visszahozhatatlan. Olyan az emberi élet, mint a kard, forгатni kell szép fényel. A könyvet középpütt földből kinövő dárda, a béke jelképe választja ketté, úgy támasztja, mint gyümölcsfát a föld. A lándzsa a férfi fő fegyvere a rómaiaknál, az egyiptomiaknál az istenség jelképe. Azért fonja be gyümölcs, szőlő, mert az csak a szent béke idején virul. Jobbról-balról két kard támasztja meg a lándzsát, mert háborúban születik a béke. A jó magistratus egyszerre gondol békére és háborúra. Lackner szerint a jámborság is katonai erény.

Ahol jelen van a halál, ott jámborul kell élni. Az emblémában a győzelem keresztje látható. A katona a kereszt erejéhez, Krisztus érdeméhez igazodjék. A keresztet vaskesztyűs kéz – a tiszták jelképe – fogja. Füstölő látható a kereszt alján, itt a könyörgés, az ima hieroglifája. Tuba, kürt és üstdob látható a kereszt hátterében. Az autoritas nagyon visszaesőben van katonáknál, polgároknál egyaránt, a vezetés sem erős, sem szilárd, sem rendezett, sem tartós. A táborban sátor volt a vezér menedéke, ez ábrázolja az autoritást. Kard tartja a sátrat, hegyén hajnalcsillag, így legyen első a vezér a hadseregben. Ahogy a csillag vigyáz az éjszakában, úgy vigyáz a vezér mindenre, amikor a többi alszik. Horusnál (= Horapollo) az istenség jelképe.

Abból, hogy valaki nem tudja magát alárendelni, csak rendetlenség születik. Az embléma ezért három tárgyat mutat be: egy keresztbe helyezett pásztorbotot, lándzsát és alatta egy ekevasat. A paraszt dolgozzék, a katona védje meg az államot, a pap pedig imádkozzék. Akkor tesznek jól, ha készek a morgás és lázongás nélküli hűségre, melyre Isten őket kiválasztotta. Ezért nyúlik ki az égből egy kéz, minden irányba sugarakkal, amit tehát Isten felosztott és elkülönített, azt ember ne keverje el. A védelem-oltalombavétel emblémája összetett. Békésen élni és mélyen aludni csak békekedvelő magistratus alatt lehet. Győzelem is csak olyan vezér alatt keletkezik, aki bírja a hatalmat, a törvényeket betartó hadvezérnek van engedelmes és fegyelmezett katonája. A vezér jelképe a pajzs. Ezen összegömbölyödött süni látható, amely a védekezés jelképe. A vezér pedig ravasz legyen, mint a róka, harcias, mint a farkas. A katona is mindig úgy védekezzék, mint a süni. A pajzs mögött katonai jelvények vannak keresztbe téve, a pajzshoz pedig egy ágaskodó kutya támaszkodik, morgásával, ugatásával okoz kárt az ellenség között, jelképe a prédára éhes katonáknak. Jelképe azonban a vigyázásnak, az őrködésnek, a serénységnek és a hűségnek is. A stratagema emblémája egy forgó kerék, a hadicselt a rajta fekvő róka is jelzi, mely a hieroglifák közt a fortélyos ember, mindenféle csalás jelképe. Jelzi a vár elleni ravasz támadást is. A halhatatlanság emblémájának középpontjában egy füstölő áll. Felette összekulcsolt kezek: az őszinteség, a szövetség jelképe. A szövetségeket szentül, sérthetetlenül meg kell tartani, férfinak egy a szava és egy a tette. Szívet tartanak az összekulcsolt kezek, nyílt kebelben lakjon a szív. Ez az élet székhelye, az egyiptomiak szerint az égő szó tiszta 17szívűből tör elő. Így a régiek a szívet füstölővel ábrázolták. A könyv utolsó emblémája a dicsőség.

Egy felhőből kinyúló kéz lobogó fáklyát tart, azt korona veszi körül és pálmaágak. A korona az erények jutalma, erről *Coronae Hungariae* könyvemben írtam – szúrja közbe Lackner – emlékeztetve előző munkájára az emblematika magyarországi olvasóit. A koronában levő két pálmaág a győzelem jelképe, a pálma nagy súly alatt is nő, halljuk az Alciati reminiscenciát. A fáklya a jóra vezet, ez biztatja a tudatlanokat, a tudás fényére kell törekednünk, nem az üres glóriára, mivel semmi színlelt nem tartós. A háttérben őrt álló katonák, ágyú, sátrak, hegycsúcson vár áll, a soproni Lackner talán Fraknót rajzolta emlékezetből. Zoilus és Pierides vetélkedésével még nem ér véget a mű. I. Frigyes különböző hadi szabályait olvassuk a *Galea Martis* utolsó oldalain.

(Folytatjuk)

Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész

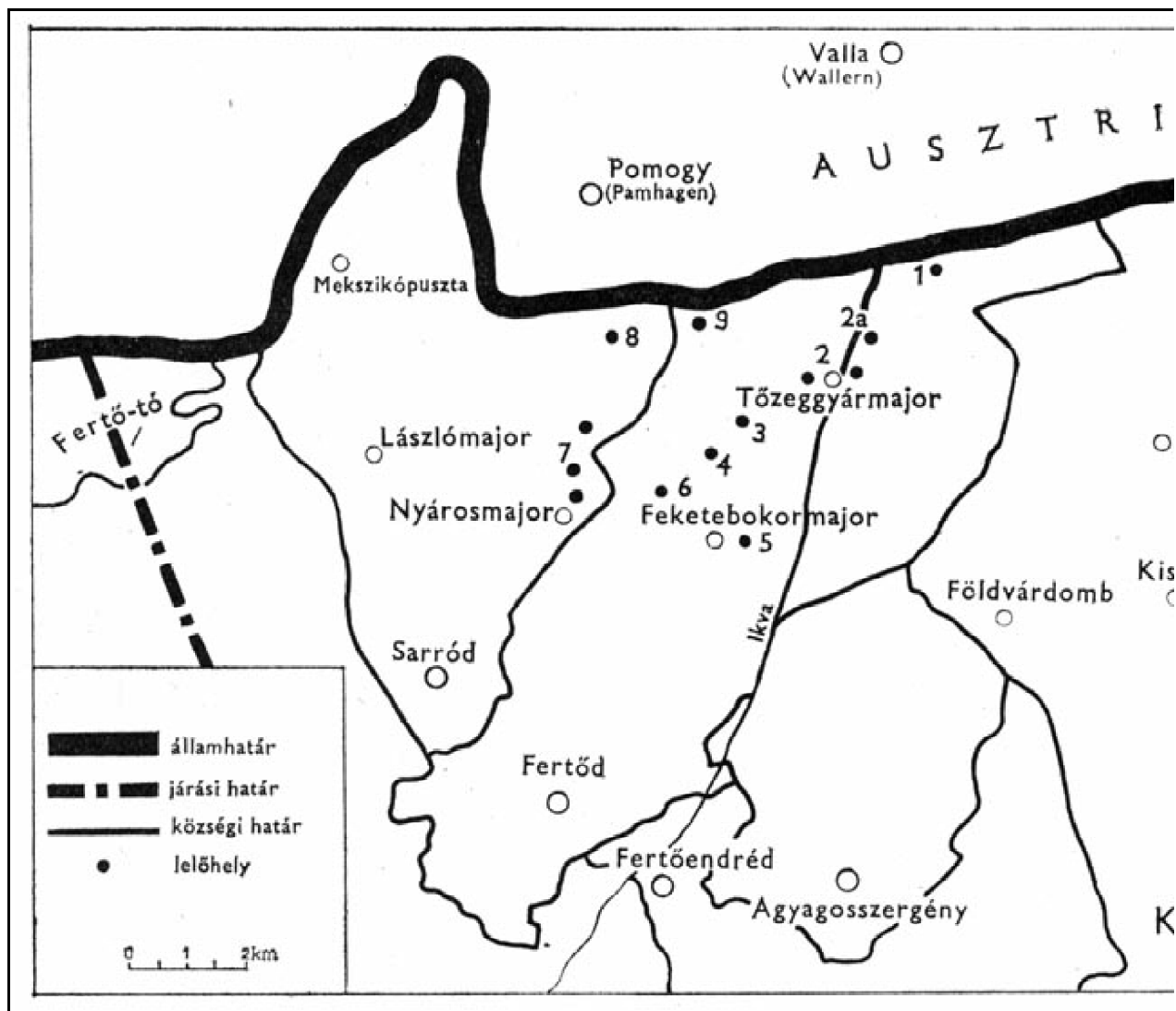
1966–67-ben terepbejárásokat végeztem a Fertőd és Sarród községek közigazgatási határába tartozó Tőzeggyármajor, Feketebokormajor és Nyárosmajor környékén. A felkutatott terület fehér folt volt eddig régészeti szempontból, kivéve a Tőzeggyármajor-kavicsbányai „avar” temető¹⁽⁴⁾, mely sajnos nem hiteles. A terepbejárások során a mezőgazdasági munkákkal felszínre került leletanyag alapján több, különböző korú telepnyomot találtam. Ezek minden esetben dombokon, ún. gorondokon voltak, alkalmazkodva a Hanság régi földrajzi viszonyaihoz. A korhatározó leletanyag többsége kerámia, de néhány használati eszköz és az állatsontok betekintést adnak a gazdasági életbe is. Temetőt a felszíni nyomokból nem lehetett meghatározni, de az is lehetséges, hogy a mélyszántások még nem érték el a sírok szintjét. A lelőhelyek helymeghatározásánál a helyi dűlőneveket, vagy a népi elnevezéseket vettem figyelembe; ott ahol név nem szerepelt, a legközelebbi mai településhez vagy úthoz viszonyítottam. Pontos történeti és kronológiai képet ásatásokkal lehetne kapni, melyek szükségességét az is indokolja, hogy a lelőhelyeket az évenkénti mélyszántások előbb vagy utóbb teljesen elpusztítják. A kutatás célja a Győr-Sopron megyei leletkataszter kibővítése és a Hanság peremvidékének ismert lelőhelyeivel való kapcsolat tisztázása volt.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 1. Fertőd-Tőzeggyármajor: vallai rész (Tó-rétek)

1. Fertőd-Tőzeggyármajor: vallai rész (Tó-rétek)

Az Ikva torkolattól K-re kb. 1,3 km-re, a régi Loblói tó lecsapolt medre mellett kb. 600 m hosszú, 250–300 széles, 1–1,5 m magas domb húzódik az államhatár közelében K–NY-i irányban. É-i része átnyúlik a burgenlandi Valla (Wallern) határába, ezt a Hanság csatornával átvágták, de az akkor esetleg előkerült leletekre nem figyeltek. A domb jelenleg szántóföld.

¹⁸*Őskori szórványok.* A domb területén ritkán elszóródva találtam a felszínen őskori kerámiatöredékeket, melyek a korai bronzkorra datálhatók (I. tábla 1. kép; III. t. 2).

Kelta telep. A domb É-i és K-i oldalán sűrűn hever a felszínen a kelta leletanyag. Többsége grafitos fazék, tál és csöbör töredéke, gyakran függőleges fésűs vonaldíszítéssel tagolva. A szürke színű, finoman iszapolt agyagú, jól korongolt edénytípusok is megtalálhatók. Néhány edénytöredéken a foltozás nyoma látható. A leletanyag a La Tène „D”, néhány erősen grafitos töredék esetleg a „C” korszakra datálható (IV. t. 6; VI. t. 1,4–5).

Római kori szórványok. A dombon igen csekély római kori nyomokat találtam. Valószínű, hogy az i. sz. II. században kisebb telep lehetett a domb É-i részén. A kerámia elszóródása a domb burgenlandi felére mutat.

Késő népvándorlaskori telep. A felszíni kerámialeletek az agyagösszetétel és készítési technika alapján két csoportra oszthatók:

A) Érdes felületű, apró kavicsdarabokkal soványított anyagú, jó égetésű, erős megtartású, kézikorongon készült kerámia. Legjellemzőbb díszítőeleme a fésűs hullámvonalas bekarcolás és vízszintes fésűs

vonalköteg (X. t. 1, 3, 4, 6; XI. t. 1, 3–4, 7).

B) Zsíros tapintású, kavicsdarabokkal vagy pelyvával soványított, tözeges és agyagos talaj keverékéből készített kerámia. Díszítőeleme az ujjbenyomással vagy bevagdalással tagolt perem, valamint ritkábban a fésűs hullámvonalas bekarcolás és vízszintes fésűs vonalköteg. Kézikorongon és szabadkézzel készültek. Mindkét csoport általános edényformája a fazék és bögre (XII. t. 1, 3–6; XIII. t. 1, 3–4, 6).

Az első csoport döntően a domb É-i, ritkábban a D-i és NY-i részén, míg a második csoport leletanyaga viszonylag egyforma sűrűségben található a fent említett részekben. A kerámiatöredékeken kívül néhány orsógomb, orsókarika, hálonehezék, 19örlőkő és kovakőszilánk került elő. Mivel a talált állatcsontok nem rétegből kerültek elő, csak fajmeghatározást tettek lehetővé. Leggyakoribb háziállat a tehén, ritkábban a ló, juh és kecske volt.

Árpád-kori telep. A domb É-i részén találtam néhány kerámiatöredéket, melyek a XIII–XIV. századra datálhatók. A telep központja a domb Burgenlandba eső részén lehetett. 1945 előtt tőzegbányászás közben két malomkővet és földbeásott putri agyagtapasztását találták meg, 80 cm mélységben.²⁽⁵⁾ A telep azonos az oklevelekben említett Lobló nevű faluval, melynek nevét a múlt század végéig a hasonló nevű tó, lecsapolása után pedig a Tórétek dűlőnév őrizte meg³⁽⁶⁾ (XIV. t. 2).

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 2. Fertőd-Tőzeggyármajor: Nyerfő domb és Langschwein

2. Fertőd-Tőzeggyármajor: Nyerfő domb és Langschwein

Tőzeggyármajor a Nyerfő dombra épült. 1910 körül az Ikvát a Hanság csatornába vezették és a mesterséges mederrel kettévágták a dombot. Így a domb K-i oldala a Langschwein nevű dűlőbe esik, melynek egy része gyümölcsös, másik a falu új része. A domb Ny-i oldala (legmagasabb pontja) továbbra is Nyerfő néven szerepel, a falu régebbi részével. A két helynévre csak az idősebb helyi lakosok emlékeznek s a Nyerfő dombhoz a magyar–francia háború (1809) idejéből származó hagyományt fűznek. A domb beépített részein lehetetlen volt a kutatás, csak a művelés alatt álló részeken és kertekben nyílt erre lehetőség. A domb területe egységes lelőhely, csupán a leletek helyszíni előfordulásának pontos rögzítése végett tárgyalom külön a két oldalt. (2., 2/a).

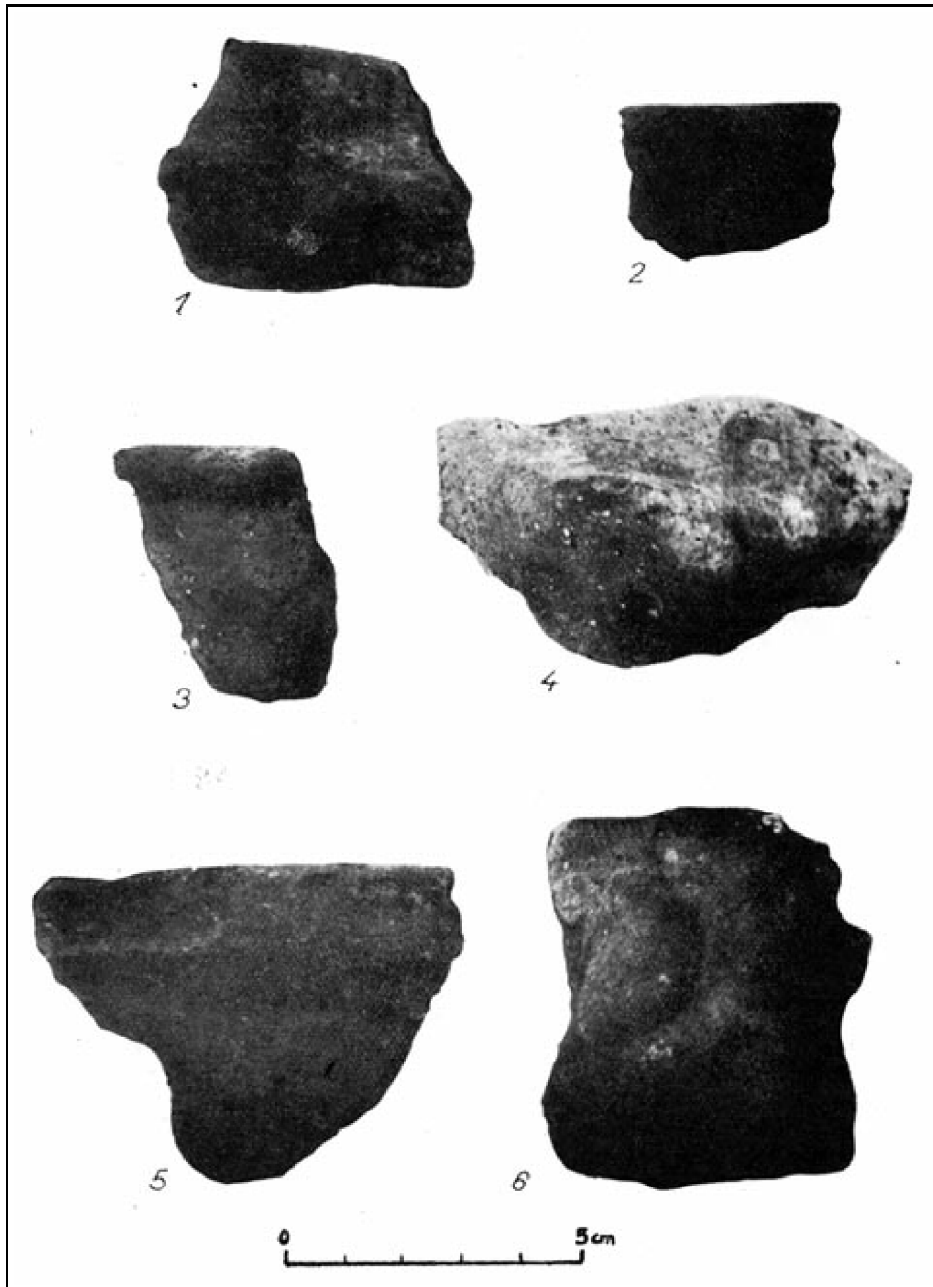
Őskori telep. A Langschwein dombjának NY-i és D-i részén rézkori és korai bronzkori edénytöredékek kerültek elő. A Nyerfő dombon a korai bronzkori anyag uralkodik. A leletanyagot szalagfüles töredékek, lábas tál töredéke, ujjbenyomással tagolt peremek, vállon húzódó bevagdalt bordás töredékek és csillámpala fenékkő képezik. Pontos datálást a lelőhely állandó szemmel tartásával vagy ásatással lehetne kapni (I. t. 2–6).

Kelta telep. A Langschwein dombjának NY-i és É-i részén fordul elő a legsűrűbben, viszonylag homogénen a kelta leletanyag. A Nyerfő dombon csak ritkán elszórva találtam. Nagyobb telep lehetett, s valószínű, hogy fazekasműhelye is volt. A leletanyag többségét szépen korongolt, finoman iszapolt agyagú, sötét színű kerámia alkotja. Feltűnően sok a grafitos kerámia, mely azonban gyengébb grafitozású, mint a vallai részen talált anyagé. Edényformák: alávágott peremű fazekak, tálak töredékei, a grafitos edényeknél a csöbör és fazék. Több edény foltozva volt, különösen a grafitosak. A telep korát a La Tène „D” korszakára lehet datálni (IV. t. 1–5; V. t. 1–3; VI. t. 2–3).

Római kori szórványok. A Langschwein dombján ritkán elszórva, a Nyerfő dombon valamivel sűrűbben találtam római kori leletanyagot. Valószínű, hogy teleppel kell számolnunk, mely a kerámiatöredékek alapján az i. sz. II. századra tehető. A leletanyagot a szemcsés összetételű házikerámia alkotja fazekak, tálak, bögrék és hombárok töredékeiben (VII. t. 4).

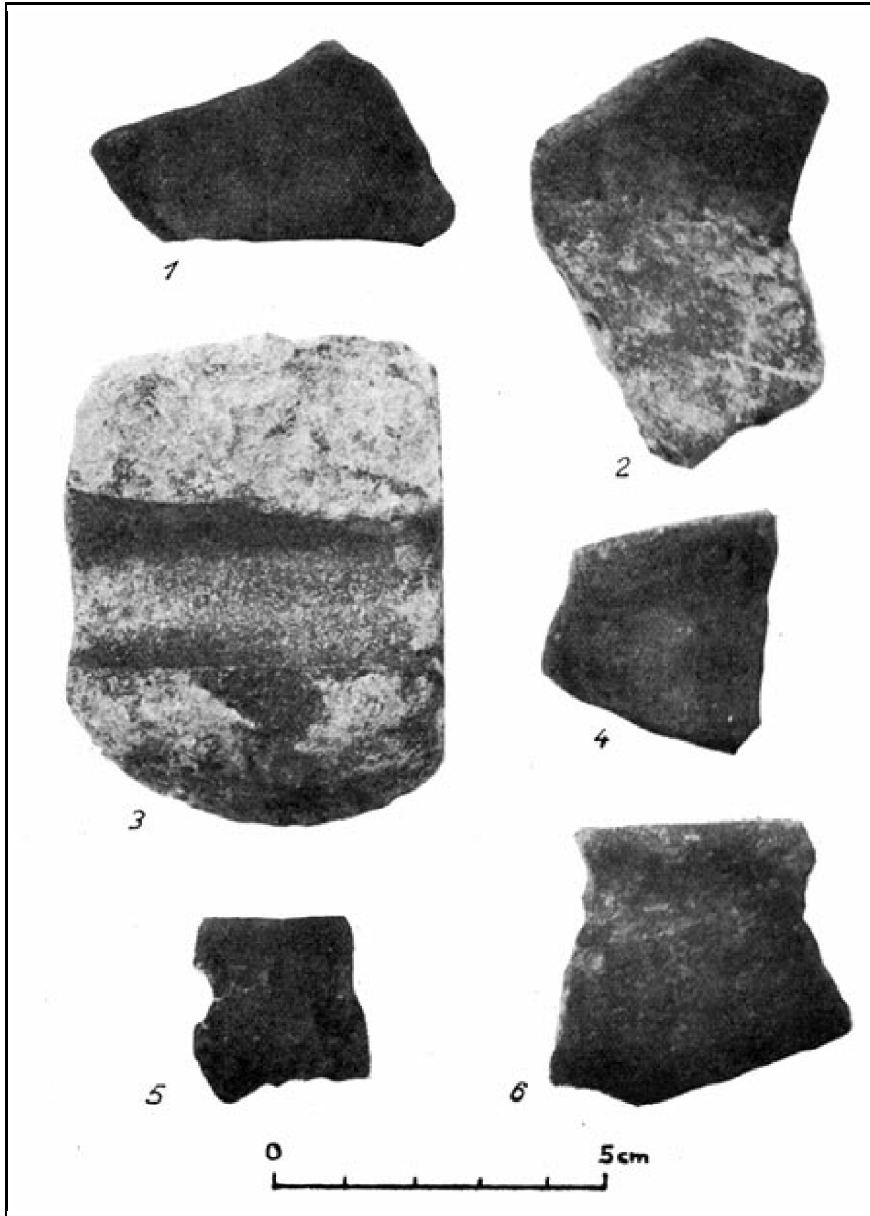
Késő népvándorláskori telep. A Langschwein dombjának ÉNY-i és középső részén sűrűn, a Nyerfő dombon ritkán elszórva találtam IX–X. századi kerámiát. Összetétele alapján hasonlóan két csoportra osztható, mint a vallai részen. Jellegzetes edényforma a fazék és bögre. Diszítőeleme leggyakrabban a fésűs hullámvonal és vízszintes fésűs vonalköteg. Az edényperemek néha ujjbenyomással és bevagdálással tagoltak. Kézikorongon készültek (X. t. 2; XI. t. 2, 5–6; XIII. t. 2, 7).

Árpád-kori szórványok. A Langschwein dombjának D-i részén szórványosan fordul elő az Árpád-kori leletanyag. Bogrács-töredékek és vízszintes benyomott vonallal tagolt edényfaltöredékek a XII–XIII. századra datálhatók. Kisebb telep lehetett, nevére és helyére az oklevelek nem utalnak³⁽⁷⁾ (XIV. t. 5).

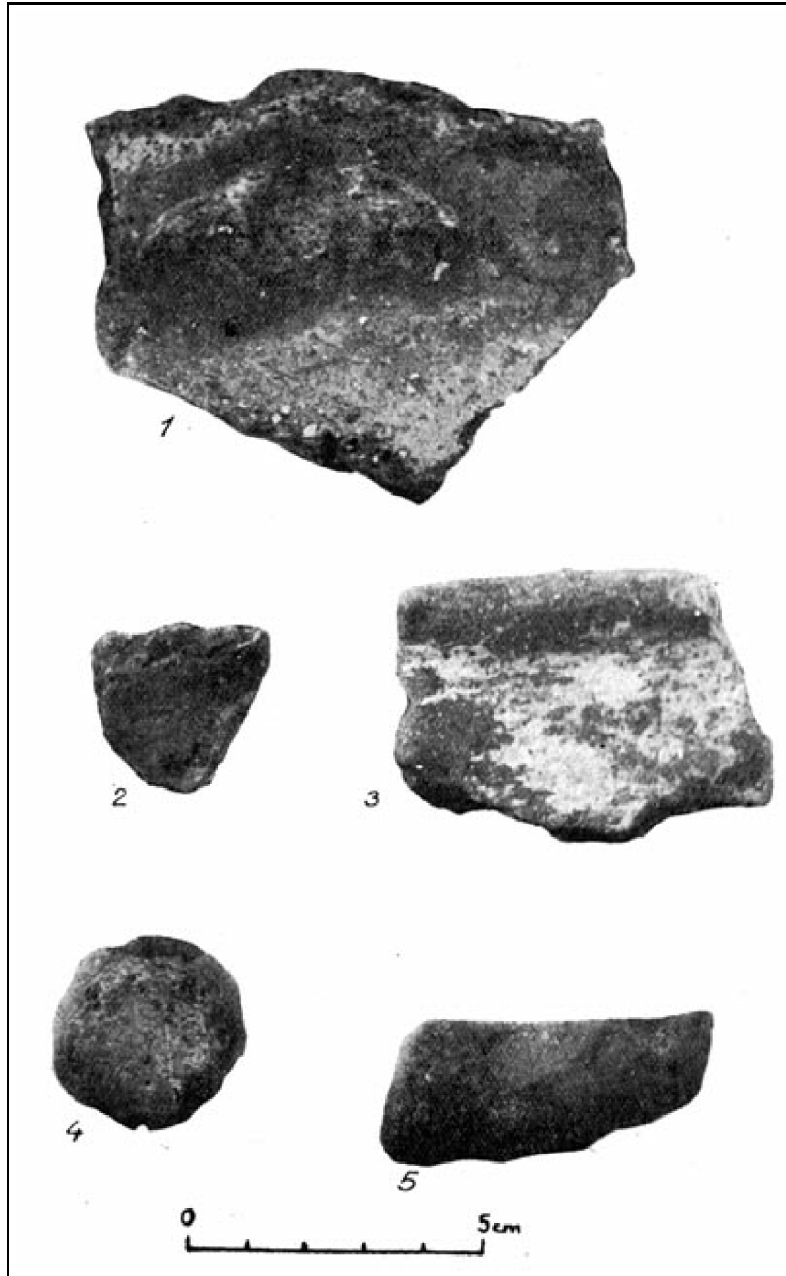

I. tábla. Óskori leletek.

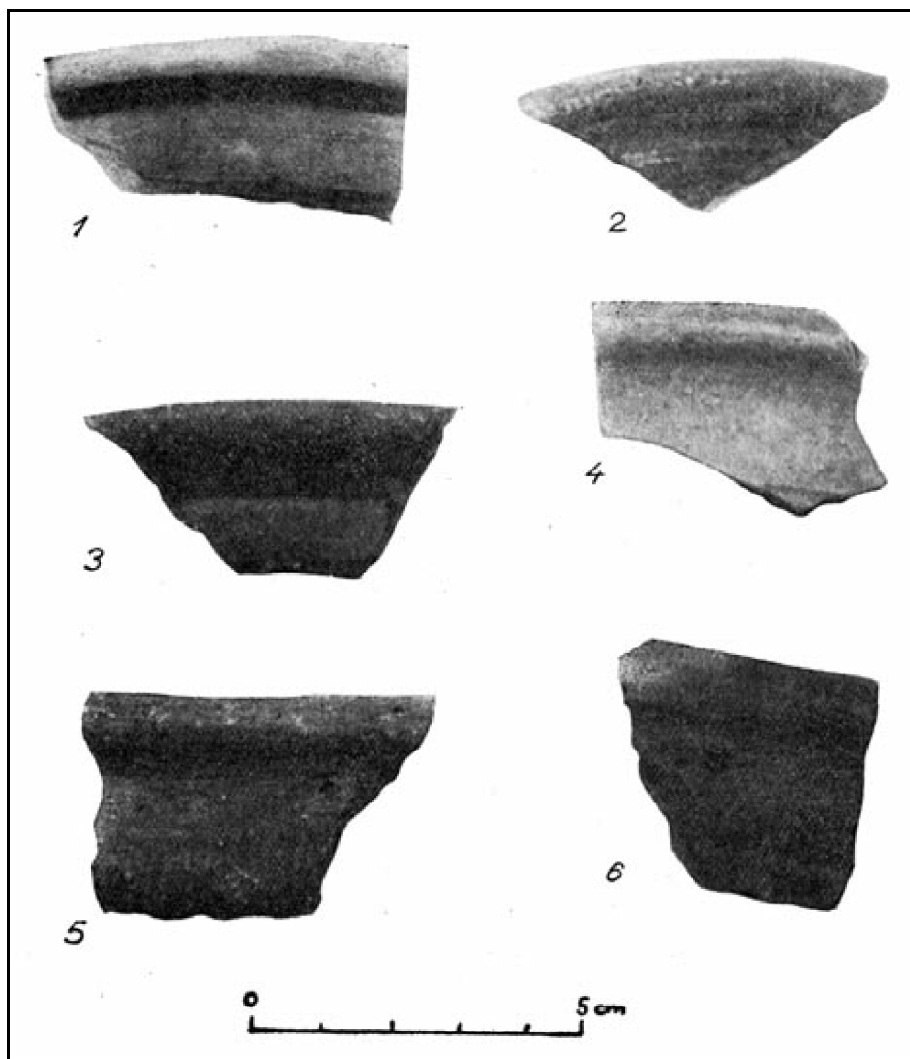

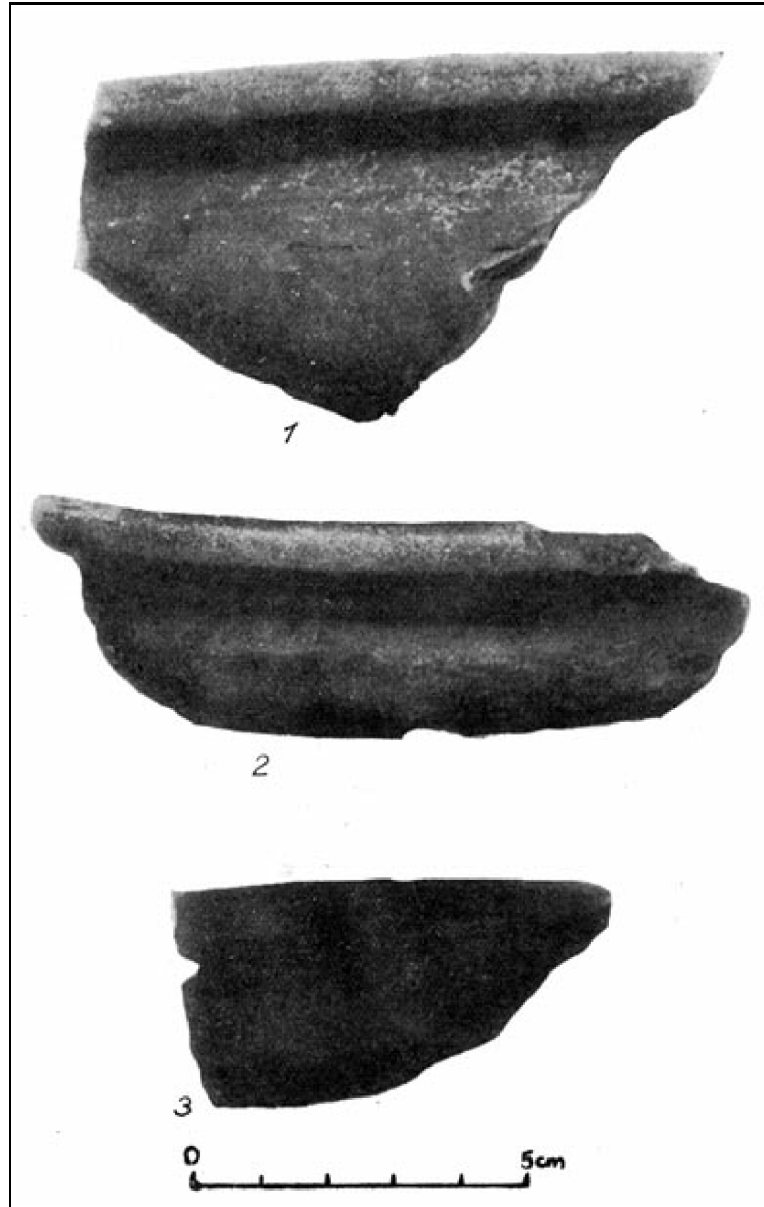
II. tábla. Óskori leletek.

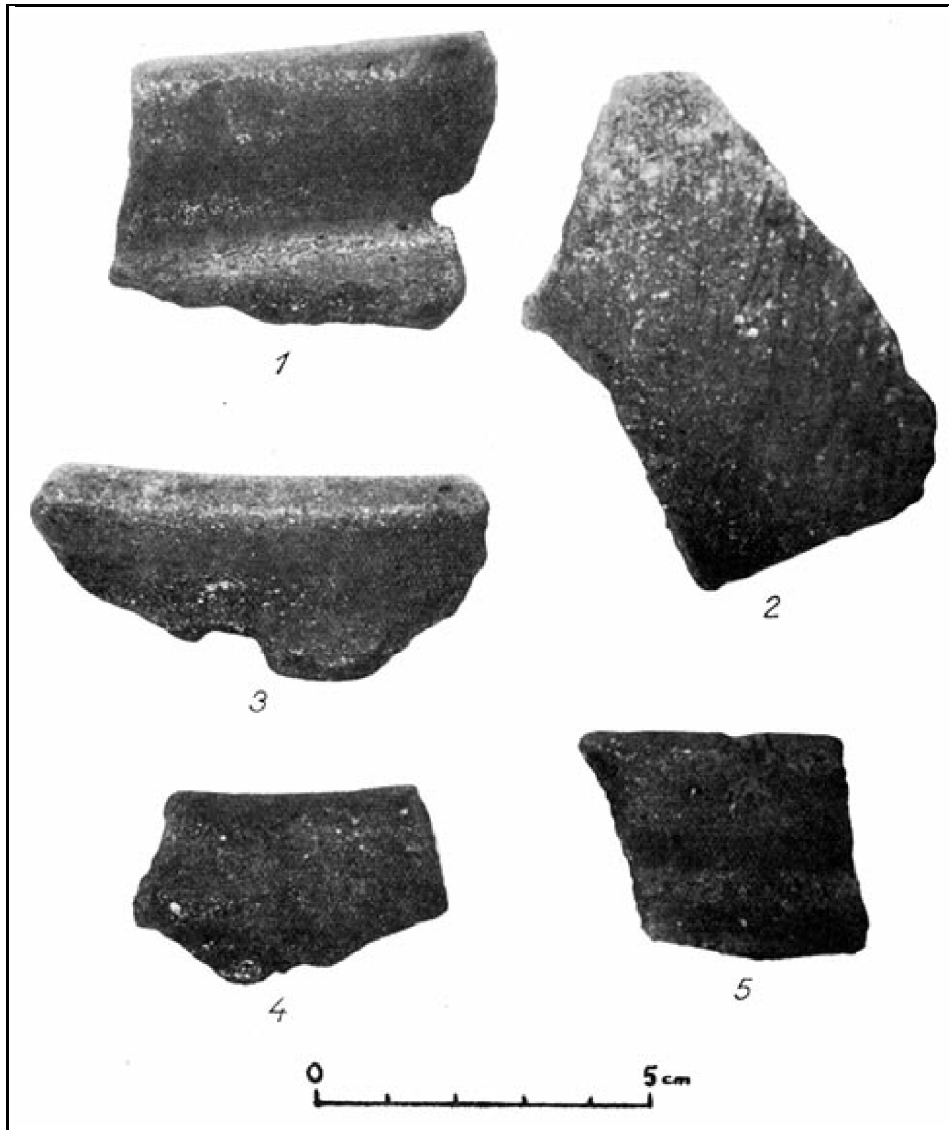
III. tábla. Óskori leletek.

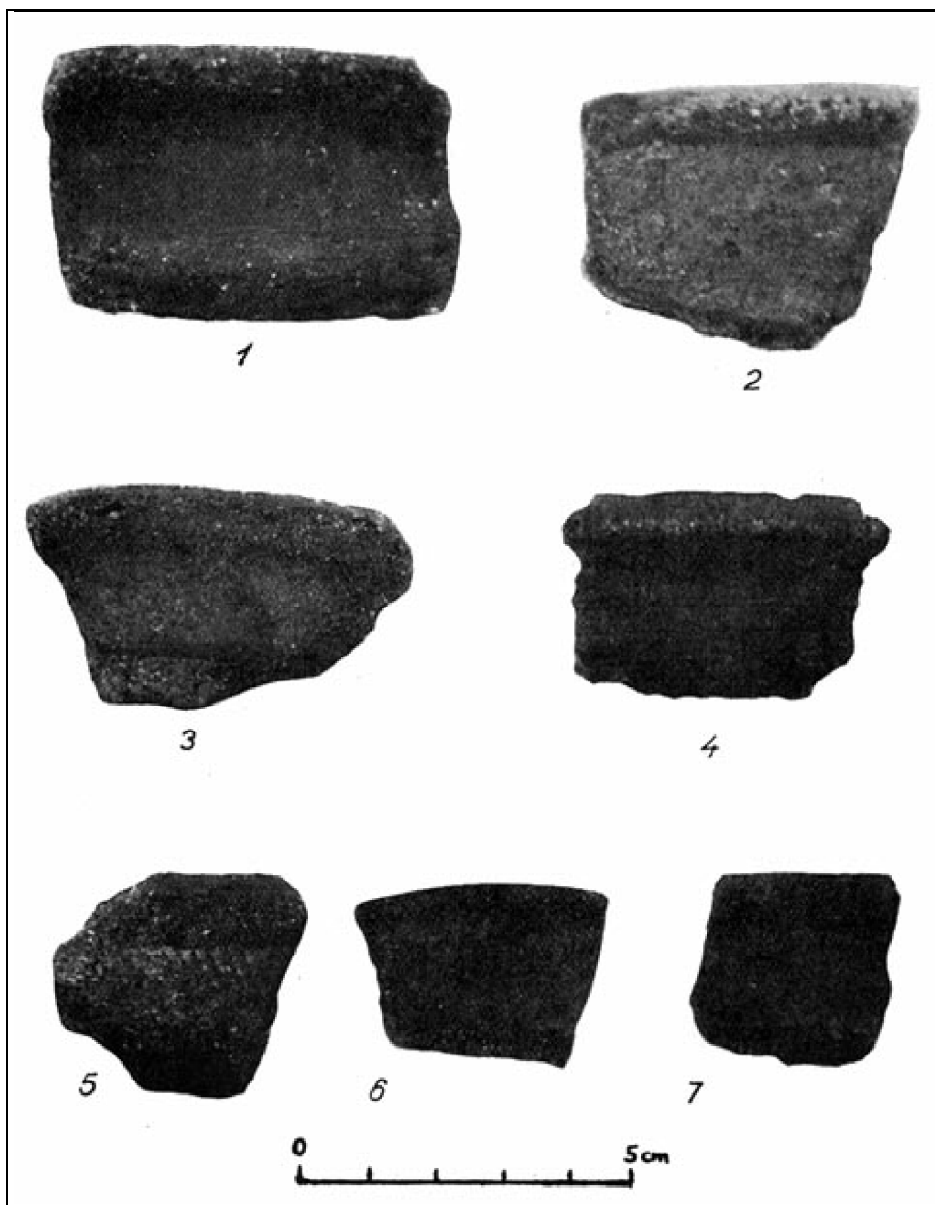
IV. tábla. La Tène „D” kori „szürke kerámia”

V. tábla. La Tène „D” kori „szürke kerámia”

VI. tábla. La Tène „D” kori „szürke kerámia”

VII. tábla. Római kori leletek

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 2.
 Fertőd-Tőzeggyármajor: Nyerfő domb és Langschwein / 2/a. Fertőd-Tőzeggyármajor:
 Langschwein-Kavicsbánya

272/a. Fertőd-Tőzeggyármajor: Langschwein-Kavicsbánya

Az Ikva jobb partja mellett, a falu É-i szélétől kb. 100 m-re húzódik a kavicsbánya gödre ÉK–DNY-i irányban. A század elején a bányászat megkezdése előtt 2–3 m magas, 40–50 m széles és 300 m hosszú domb volt a helyén, mely a Nyerfő domb tömbjéből indult ki keskeny nyelvben. 1914-ben kezdték a dombot

megbontani és nem sokkal később a DNY-i részen sírokra bukkantak. 1935-ig a rendszeres kavicsbányászás közben számos sír elpusztult. Még ma is innen hordanak kavicsot, de sírok már nem kerülnek elő. A temetőt először Kövér Fidél József említi⁴⁽⁸⁾ és hun-avarnak tartja. Élő Dezső is átveszi ezt az adatot⁵⁽⁹⁾ és avar jelleget vél felfedezni azokon a koponyákon, melyek Tőzeggyármajorban, Eszterházán és Mosonszentjánoson kerültek elő. Csallány Dezső szintén átveszi az adatot és a helyet avar telepként rögzíti.⁶⁽¹⁰⁾ Radnóti Aladár Csallány könyvének kritikájában ezt nem tartja hiteles adatnak.⁷⁽¹¹⁾ Nováki Gyula jelentésében nem említi leleteket, csak annyit mond, hogy az I. világháború után Kovacsics G. hercegi gazdatiszt gyűjtötte be őket.⁸⁽¹²⁾ Más írásos adat nem maradt fenn a temetőről, így utolsó lehetőségként az idősebb szemtanú helyi lakosokat kérdeztem ki. Füzi Mihály 86 éves tőzeggyármajori lakos: „1921-ben láttam 5–6 sírt. A sírgödör nyoma meglátszott a kavicsos-homokos talajban. Kb. 1,5 m mélyen voltak a sírok, bennük a csontvázak nyújtva a hátukon feküdtek. Mellettük 1,5–2 l űrtartalmú fekete színű edény és kard volt. 1930-ban a kavicsbánya melletti laposban lovassírt találtak. Teljes ló és embercsontváz, lószerszám, kengyel sőt nyereg is volt, melyek kisedéskor épek voltak, de utána a farészek szétestek.” Gál József 62 éves tőzeggyármajori lakos: „A legtöbb adatot édesapámtól (id. Gál József: 1963-ban halt meg) hallottam, aki az első tőzeggyári lakosok közé tartozott. Ő jelentette be a temetőt Eszterházán. A pesti múzeumtól jöttek ki és több sír anyagát elvittek. 1923-ban magam is láttam néhány sírt. Addig kb. 15–20-at bányásztak ki. A csontvázak fejjel kb. ÉNY-ra a hátukon feküdtek. Mellettük edény és kard volt. Közvetlen egymás mellett három sír is volt.”

A temetőre vonatkozó adatok nagyon hiányosak, mégis valószínűnek tartom, hogy a *Langschwein dombján lévő IX–X. századi telep temetője* lehetett. A laposban talált lovassír nagyon hasonlít egy avar sírra, de ugyanígy lehetett egy jóval későbbi véletlen szerencsétlenség áldozata is, pl. lovastól együtt elsüllyedt a lápban, mely még ma is vizenyős terület.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 3. Fertőd-Tőzeggyármajor: Sertéstelep

3. Fertőd-Tőzeggyármajor: Sertéstelep

A Nyerfő domb kb. 500 m hosszú keskeny földnyelven húzódik át a Sertéstelep dombjába. A legmagasabb részen az 1918-ban épült gazdasági épületek és gyümölcsös terület el, melyek kiestek a kutatásból. A domb D-i, NY-i és É-i része szántóföld, ahol lehetőség nyílt a felszíni leletek gyűjtésére.

Őskori szórványok. A földnyelven és a domb NY-i részén került elő néhány jellegtelen, korai bronzkorra datálható kerámiatöredék.

Római kori telep. A domb NY-i és D-i részén sűrűn, a többi helyen szórványosan került elő a római kori kerámia. A szántásban téglák, termésködarabok hevernek, valószínű, hogy épület elszántott alapjaiból származnak. A leletanyagot a szemcsés házikerámia és a finoman iszapolt festett kerámia alkotja: hombárok, kancsók, korsók, tálak, fazekak és bögrék töredékei. A leletanyag alapján az i. sz. II. századra datálható a lelőhely (IX. t. 2).

Késő népvándorlaskori telep. A domb egész területén megtalálható a késő népvándorlaskori kerámia. Az agyag összetétele alapján az előbbi lelőhelyekhez hasonlóan két csoportra osztható. Többségben a második csoportra jellemző zsiros tapintású kerámia fordul elő. Leggyakoribb díszítőeleme a fésűs hullámvonal és vízszintes **28**fésűs vonalköteg. A peremek néha ujjbenyomással, bevagdallással vagy fésűs hullámvonallal

tagoltak (X. t. 5; XII. t. 2; XIII. t. 5).

Árpád-kori szórványok. A domb D-i részén és a Sertésteleptől DNY-ra lévő lelőhelyhez vezető földnyúlványon szórványosan került elő XII–XIII. századra tehető kerámiatöredék.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 4.
Fertőd-Tőzeggyármajor: a Sertésteleptől DNY-ra**

4. Fertőd-Tőzeggyármajor: a Sertésteleptől DNY-ra

A Sertéstelep dombja D-en elkeskenyedő, kb. 500 m hosszú nyelvben húzódik DNY felé, majd kisebb dombbá szélesül. A dűlőnek nincs elnevezése, jelenleg szántóföld. Végeredményben a Nyerfő dombtól kiinduló, több mint 3 km hosszú földnyelvekkel összekötött gorondok DNY-i végét képezi. A nyelveknek útvonal szerepe lehetett, így szorosabb kapcsolat állhatott fenn a telepek között.

Őskori telep (?). A domb területén az őskori kerámiaanyag uralkodik. A leletanyagot kihajló, egyenes vagy behúzott szájperemű, legtöbbször hengeres nyakú, kettős vagy fordított csonkakúp alakú alsórészű edénytöredékek alkotják. Gyakori a peremen vagy vállon körbefutó ujj- vagy körömbenyomásos díszítés. Több szalagfüles, hármas ujjbenyomással tagolt bütyökfüles töredék, átfúrt csiszolt kőbalt és őrlőkötőredék került elő. A leletanyag kisebb része rézkori típusú, nagyobbik része korai bronzkorra utal. Biztos sztratigráfiát és kultúrához való viszonyítást ásatással lehetne kapni (II. t. 2–4, 6; III, t. 3–5).

Római kori szórványok. A domb területén szórványosan néhány, az i. sz. II. századra datálható kerámiatöredék került elő. Véleményem szerint ez a hely szoros kapcsolatban állhatott a sertéstelepi lelőhellyel.

Késő népvándorláskori szórványok. Viszonylag kevés késő népvándorláskori kerámiatöredéket találtam; összetétele alapján az előző telepekhez hasonló két csoportra választható szét. Valószínű, hogy a domb része volt a sertéstelepi IX–X. századi telepnek, amit az összekötő földnyelv tett lehetővé.

Árpád-kori szórvány. Egyetlen fogas díszítésű edényfaltöredék került elő a dombon, mely párhuzamba hozható a sertéstelepi Árpád-kori szórványokkal.

**1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mihály Péter: Régészeti kutatások a Hanságban I. rész / 5.
Fertőd: Feketebokormajor és Borbély-domb**

5. Fertőd: Feketebokormajor és Borbély-domb

Feketebokormajornál K–NY-i irányú domb húzódik. Nyugati oldala a major belterülete, ahol a beépítés miatt nem tudtam kutatni. Keleti oldala szántóterület, mely két éven át lucernával volt bevetve, ezért a leletgyűjtés nehézségekbe ütközött. A dombot NY felé ma már alig látható keskeny földnyelv kötötte össze a hodályi dombbal.

Őskori szórványok. A domb K-i részén néhány jellegtelen őskori edényfaltöredéket találtam, melyek hasonlóságot mutatnak a Sertésteleptől DNY-ra lévő lelőhely korai bronzkori anyagával.

Római kori szórványok. A domb K-i oldalán NY felé sűrűsödve, egészen a gazdasági épületek széléig

kimutatható a római kori kerámia elszóródása. A leletanyag szemcsés összetételű házikerámiából és finoman iszapolt festett edénytöredékből áll, melyek az i. sz. II. századra datálhatók (IX. t. 6).

Árpád-kori szórványok. A domb K-i részén kevés Árpád-kori kerámiát (bogrács-, fazék-, faltöredékek) találtam a felszínen. Valószínű, hogy a XIII. századtól kisebb telep volt a dombon, melyhez közel esett a jakabszigeti románkori templom és Urkony falu.

Borbély-domb. A feketebokori domb K-i végétől D felé kb. 100 m-re téglalap alakú, K–NY-i irányú, kb. 45 m hosszú, 24 m széles és 1,5 m magas mesterséges halom terül el. Nevét a helyiek szerint egy Borbély János nevű hangórtól kapta, akinek állítólag háza volt a dombon. Jelenleg sűrű bozóttal van benöve, így kutatni csak közvetlen környékén lehetett, mely szántóterületbe esik. A domb K-i aljában néhány jellegtelen őskori és i. sz. II. századi római kerámiatöredéket találtam. Valószínű, hogy halomsír, melynek korát ásatás tisztázná. Esős időben szinte lehetetlen eljutni ide, mert a körülötte lévő szántóföld süppedős, lapos terület, s talán ezért használják dögtemetőnek a dombot.

(Folytatjuk)

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből

29 Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből

A vesztes dolhai csata (1703 június) után Esze Tamás szétvert paraszthadai élére a Lengyelországból hazatért II. Rákóczi Ferenc állt, és ez a maradék csapat alig egy esztendő alatt 70–80 ezer főnyi nagy kuruchadsereggé növekedett. 1704 januárjában már Sopron vármegyében is feltűntek a kuruc lovasok és főkapitányuk, Ocskay László a következő levelet adta a Fejedelemlennek behódolt helységeknek:

Mi aláb Subscribálandó méltóságos Fejedelem Fölső Vadászj Ragozj Ferenc, kegyelmes Urunk, Ő Nagysága, edgyik mezzei Lovas Regimentnek fő kapitánnya. Adgyuk s parancsollyuk kegyelmes Urunk Ő Nagysága hadaiban lévő Tatár, Svéd, Magyar és Német Nemzetbül álo Hadainak, mivel hogy Nemes Soprony Vármegyében lévő N.N. nevezet falu Keg(ye)l(m)es Urunk Ő Nagyságának meg hodult, és Ő Nagyságához meg kötelezte magát. Azért sem tiszt, sem köz katona, sem semiféle Vitézlő Rend, sem személyében, sem seminümő- Jozságokban ne háborittsák, sem se haborgattnyi meg ne engedgyék máskint ezen levelünknek Ereivel, szabadság adattik, Városi, Falusi, Biráknak és Lakosoknak, hogy ha valaki, valami Háboruságot téssen, fogjják meg és hozzák kezünkhez, ha pedig meg nem foghattyák, bérván vellek öllýék meg, vagy-is kitanulván, ki ezereiből, vagy Zaszlója alá valok legyenek. Kegyelmes Urunk Ő Nagysága kemény Edictumja szerint életek elvész. Ha az Katona Passussal jár Tisztességgel, Étellel, Abrakkal tarcsák meg. Datum.

Ladislaus Ocskay¹⁽¹³⁾

Ennek ellensúlyozására I. Lipót császár májusi leiratában tudatta „a Sopron megyei Karok- és Rendekkel hogy, miután az utolsó amnestialis parancsra is ideiglen megtértek, meg még a zendülőkhöz csatlakoztak volna, az ilyenek ellen a legszigoruabb eljárás leend foganatosítva, e végből Heister Sibert Campi Mareschallus, és gróf Lamberg supremus vigiliarum praefectus et plenipotentiarius lévén megbizva.”²⁽¹⁴⁾ Augusztusban pedig Heister generális tett közzé „amnestialis hirdetmény”-t győrói táborából, amelyet a vármegye alispánja, aki akkor Damonyán tartózkodott, közölt a Rendekkel: „a hüt le tételre vagy Sárvárrá

föllib titulalt Generalis Uramhoz, vagy Sopronban Commendans Uramhoz, a hol eö Nagysagát lenni halla, siessen el menni, hogy valami kár ne kövesse kegyelmeteket.”³⁽¹⁵⁾ Az összetűzések Rákóczi hívei és a császáriak között egyre sűrűbbé váltak, amelyekről bőven olvashatunk a történeti munkákban. A már tárgyaltakat nincs szándékunkban említeni, hanem bemutatjuk a vármegyét, közelebbről a Rábaközt az 1705–1707 években azon jelentések alapján, amelyeket Grubacsevics Ferenc, a kapuvári uradalom tartozékainak tisztartója juttatott el Kismartonba az ország nádorának, Esterházi Pálnak és a hercegi uradalmak prefektusának, Sándor Gáspárnak. Bár egy-két esemény leírása már ismeretes az irodalomból,⁴⁽¹⁶⁾ de az ő tudósításai – egyoldalúan ugyan – közvetlenebb és teljesebb képet festenek a kuruc-labancokori Rábaközről.

Csapatátvonulások, ezeknek kb. száma, seregtoborzások, ütközetek, meglepetésszerű betörések, kóborlók garázdálkodásai, adó és dézsma behajtása mindkét részről, a tisztartók sanyarú helyzete, továbbá gazdasági jelentések az uradalmakkal kapcsolatban (terméshozam felmérése, állatok elhelyezése), a hercegi ház konyhaszükségletére szánt élelmiszerek elszállítása vagy elmaradásának tisztázása, jobbágyok és urasági alkalmazottak visszaélései stb. sok új adatot szolgáltatnak a vármegye történetéhez és forrásanyagot nyújtanak egyes ³⁰helységek topográfiájához is. Előfordulnak bennük olyan eseményekről szóló tájékoztatások is, amelyek Sopron megyén kívül történtek (Kiliti stb.). A leírt gondolatok néhány helyen nehezen érthetők és érződik rajtuk, hogy nem írjuk elbeszéléseit tartalmazza.

A leveleket eredetiben az Országos Levéltárban találtuk, az Esterházi család hercegi ágának gyűjteményében (P 150:1143. csomó 1705–1707. év). Betűhíven közöljük őket, de a felesleges nagybetűket elhagytuk, a rövidítéseket pedig minden esetben kiegészítettük, pótoltuk a nyilván tollhibából kimaradt betűket is. A levélíró *a* helyett következetesen *á*-t, *á* helyett pedig *a*-t ír: ezt az értelemzavaró egyéni tulajdonságot kénytelenek voltunk megváltoztatni.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 1.

1.

1705. február 11.

Címzése: Perillustris ac G(e)n(ero)so D(omi)no Casparo Sandor, Suae Serenitatis Palatinalis Uniorsor(um) Bonor(um) Praefecto et D(omi)no mihi Semper Colendissimo Kismartonij.⁵⁽¹⁷⁾ A levél: Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) oblig(atissi)mam Com(m)endationem.⁶⁽¹⁸⁾ Nagy böcseőlettel vettem K(e)g(yelme)d levelit, melyben írja K(e)g(yelme)d hogy ezen Dominium⁷⁽¹⁹⁾ hellet az liztet bé szolgáltattya K(e)g(yelme)d Posenban. Elleikben attam az dolgot, azt mondották mivel készen vagyon, magok bé vészik az elmúlt csőteörteken már utban voltak de visza tértek, az abrakról is kj irtam minden portiora⁸⁽²⁰⁾ 2 keőbel, hogy csak vigyik ha kárt nem akarnak csellekszikj vagy sem ezen alkalmatlanságokra nézve, csak postát sem tud az ember el küldenyé a hová akarna, Kruczok mast itsakán Rápczán Kapinál által mentek, mind az rabakal együtt kik között csornaj Ispán Uram is volt szekerivel lovajval itsakán el leptik maj napon is oda vagyon nem kitlem kereszturj Tisztartó Uram megh irta K(egyelmedne)k, ugy ertem hogy Sziget keőzben megh szorultak volna az Eőregh Duna megh fuitota az jeget, miegh mostis medgyen maradikja Rábakeőzen által, de itten Rábakeőzben egy sem állot mellejek, más kárt ugy értem itben nem tettek abrakon ellenen s- itallon kívül, hanem eö H(erceség)he két hordó borát megh itták Szillot korcsmán pénz nélkül, mostis itten csak talpon vagyunk nem tudom tovább mind maradhattunk, csornay, pordányé marha és két seregh juh ide szorult.

Mind széna mind szalma el keölt pénzen keöl táplálnom, ha csöndessédninek az herék Pordánban volna miegh szalmánk, de nem merem ki haitatnyé miegh nem láttom az alkalmatoságot. Vadat nem kaphattam mivel nemis lehetet vadásznyé, se halásznyé, az büté hal bélj provisorül⁹⁽²¹⁾ nem assecurálhattom K(e)g(yelme)det ha csak mássunt nem keressunk, minemöt itten fognak approlik, magok keözott ebid halban veszik ugy praestállják¹⁰⁽²²⁾ eő H(ercegsé)ghinek minden héten, ezen Kuruczsnak bé jüvetelle ellütt téz legint egy hétigh execution¹¹⁽²³⁾ tartottam 84 pénz véget, de egy pénzt sem hoztak bé vagyon actu hat rendbélj imoszta¹²⁽²⁴⁾ s- executio itten Rábakeözben, eő Feölsége számára, továbbis K(e)g(yelme)d dispositioitül várok mindenekről. Kivánnom I(ste)n eltesse s- tarcsa K(e)g(yelme)det szerencsésen számos esztendeigh. Datum Kapuvar Die 11 Februarii 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is¹³⁽²⁵⁾
V(est)rae

Servus¹⁴⁽²⁶⁾ oblig(atissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 2.

2.

1705. április 5.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) obligatissimam Com(m)endationem, irhattom K(egyelmedne)k hogy Károly Sandor¹⁵⁽²⁷⁾ Kemenes allyárül el keöltezet népével együtt Balatonyon alül Sió vézen Fok felj, Killitj névő faluban megh szálván G(e)n(erá)l(is) Haister Uram 30 martij ³¹etsakán efélkor megh ütette, az falut feöl juitotta, ugy ment az Kruczság kj hogy az dragonyos és vas derekas Német keözött keöllöt kj vágnyé magokat, szekerek pagalliajok¹⁶⁽²⁸⁾ németh kézben maratt itten Rába keözben, s- Rábán felöl csak vagyon kborló Krucz kik miatt secre¹⁷⁽²⁹⁾ nem járhatnyé, polgárt ollyé kát nem bántják, ebül az okbül ellenek faluk feöl ne támadgyannak. Itten edigh nem más kép, hanem talpon, s- nyughatatlanságal voltunk, a mind mostis vagyünk elmult szerdán 3 Krucz be ³²nyargalván, s- az istrazához¹⁸⁽³⁰⁾ hidnál az vár ellött hozá lött, csak el ment bé kével de ugyan nem találta, ezen Német akár volna akár se eő H(ercegsé)ghe a hoz ne bizik hogy valamie az eő costodiája¹⁹⁽³¹⁾ alat megh maradna. Coram plura.²⁰⁽³²⁾ In reliquo²¹⁽³³⁾ I(ste)n eltesse s- tarcsa K(e)g(yelme)det szerencsésen számos esztendeigh. Raptim²²⁽³⁴⁾ Kapuvar Die 5 Aprilis 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus oblig(atissi)mus
Grubacsevics Ferenc mp.

2
 L'Excellence de Sa Seign.
 Monsieur le Comte de
 Salutin & Serviteur meor obligatissimam
 am dationem, vobis salutem
 Karoly Sándor Keményes aljarsit eljövök
 képeivel együtt Salutinon alut.
 Wégen Sök felj, kékly névó salu
 bin meor Raban, Sök Hárter. Urám
 Zu Martij Salutin Előkör meor
 Wégen, is Salutin felj jütötté, egy
 mentis Krucza, K. W. is, Drága
 nyol és Völ Szerka, Néret kézőtt
 Ki kéöltöt vagyon magatát, kékerék
 Szakthi, is, meor kézőtt Martij
 Sök Raban kézőtt, S. Raban kézőtt
 Chik

Részlet az 1705. évi ápr. 5-i levélből

3.

1705. július 25.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) oblig(atissi)mam Com(m)endationem, K(e)g(yelme)d 24 July datált levelit nagy böcseölletel vettem, a my az arratást illetj igen alkalmatlan idő szolgál hozzája, de az szénára valamenyére job, de az árvizek igen hatalmossok itten igen el üntették az rétséget, erte vagyunk mind az arratásért mind széna takarásért, de az embereket ellül nem vehetnyé, ellig nagy akságal (így) a kj dolgot tétet az ember vélek. Hogy Tallián Sándor Uram detineálya²³⁽³⁵⁾ eö H(ercegsé)ghe ezekben az revolutiokban el tévellődet marháit, ugy az eö H(ercegsé)ghe szolgálínakis méltó urgeálnyé az parancsollatot pro rehabilitatione²⁴⁽³⁶⁾, Vice Ispán Acsády Pál Uramra, a mi Török István Uram jóságát illetj pro hic et nunc annak conscriptiojára kj nem mehettem,²⁵⁽³⁷⁾ hanem Egyeden most merevin pusztá, az többin laknak Sob(o)ron Szent Andrászon, hány portábül állannak in inclusis²⁶⁽³⁸⁾ megh küldettem K(e)g(yelme)dnek. Az hegykeői dészno pástort méltó továbbis vasson tartanyé, mert elligh kárt tett az uraságnak ezen háborora nézve, a kit el kerülhetet volna, polgárságnak naponkint elleget szépség szerint fenegetve elleikben adom az uraság szolgállotyját és adóját, de kevesset gondolnak azzal, mind tavallj, mind az idej adónak nagyob része hátra vagyon nállok, semit sem vehettek raitok, miegh job csöndeséget nem ad I(ste)n mostan, szillj jobádgy Kecskés Gergely protekcionálissát az U(rna)k recom(m)endálom továbbis,²⁷⁽³⁹⁾ szintin hagy ezen leveletem vegzem, jütt Óvarül itt valo Commendánt U(rna)k levelé, hogy az Babocsay Ferencz²⁸⁽⁴⁰⁾ Uram katonáj mind Kruczhoz állottak volna Keszteall táján volnának együütt ezerigh ugy írja, seörtés marhát kerestettem, mostan itten nem igen akarják adnyé, biznak makhhoz, annyé árron tartya keöveren keöl azon megh vennyé, hanem a kj makra bé akarja fizetesre haitatnyé uraság erdeire, a kj eladó szándékja lészen, az uraság megh tartya a midún dezrát akor adhattya az árrat. Továbbis K(e)g(yelme)d dispositiojtül mindenekben várok. Az Ur I(ste)n eltesse K(e)g(yelme)dét szerencsésen számos esztendeigh. Datum Kapuvar Die 25 Julij 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus oblig(atissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc-labanc háború idejéből / 4.

4.

1705. augusztus 20.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) oblig(atissi)mam Com(m)endationem. Nagy böcseölletel vettem K(e)g(yelme)d levelit, kapuvárj Varga Márton instantiáját²⁹⁽⁴¹⁾ mi illeti, mind eö H(ercegsé)ghe, s- mind K(e)g(yelme)d sinistre³⁰⁽⁴²⁾ informáltatot dolgában, Kondor János halálával, Kondor István ides fia hidászi adozó praediumban egy egisz helben succedált,³¹⁽⁴³⁾ kijs absalute birván, azon praediumot megh adván, az censust³²⁽⁴⁴⁾ rulla, megh eörögedvin Kondor István ides leányának felit azon praediumnak 24 talliron atta, kinekis ingyen valo successioja³³⁽⁴⁵⁾ lévín atya halála után, ez ellen feöl támoldván két huga Kondor Istvánnak, hogy jobban illetve eöket azon

fel sessionak³⁴⁽⁴⁶⁾ vássárlássa hogy sem az ides lányát. Tiszt házban jüvin, ugy találatot hogy az leánya keözölleb atyafi ³³hogy sem hugaj melyen meghis nyugottak, kapuvárj s- töb féle biro teób hassonlokal hozája, azt talállyák, s- törvinyessen deliberállyák³⁵⁽⁴⁷⁾ hamisson hogy a vey idegen, s- hugai pedig vér szerint valo atya fia de mentiot³⁶⁽⁴⁸⁾ leányárúl nem tesznek, csak az veyrúl. Kivántam azon hamis tett törvint hozák bé, kit semi utal nem csellekettik, egy pár eőkrit Varga Mártonnak nyakaságáért el hozattam, hamis practicával³⁷⁽⁴⁹⁾ majorbúl el vitte, ki értis magát arrestomban hozattam, mellyben mostis vagyon, kapuvárj Tanács jo büntetést erdemel Tiszt háznak ellenire való törvin szolgáltatásáért, mert teób absurdumok esnek ha ez megh engettetik, ugyis az Tiszt itten köztok most, mind ha törokek keözött laknék, egy mér feöldnyére levél el nem tudom kuldenyé, olyan tókilletlenek. Akj Kruczság Rábakeözben volt két zászló allya tegnap ellött kjmentek, Vépé, Vassart Lesnyé, s- a táján böcseölletes embereket hurcolnyé, Szekeres István³⁸⁽⁵⁰⁾ 4 zászlóval mongyák hogy Sz(ent) Gotthord felj ment volna. Eö H(ercegsé)ghe marhái miegh megh vannak, hanem az krucz tisztok untalanul izengetnek, hogy kormazin³⁹⁽⁵¹⁾ csizmákat küldgyek, hol ott nem feöl verik az majort. Nékem nincsen, mi tevő légyek Kegyelmed dispositiojátúl mindenekrül aláztatossan várok. Szena hordásson és gabona hordásson most vagyunk. Mégh az arratást idben el nem végesztik, oka hogy igen gázossok az gabonák. Adig dezmára kj nem mehettunk, az mak héség miatt igen sül, és gubacsá fordul, Agyagossi ember megh atta az 3 f(orint) 50 den(árt), kitis az haidutúl feöl küldtettem. Ennyé hány dényit küldtettem feöl, kit más honand, kit az uraság kertyébül edighis küldtettem volna, de ha nem volt ez ellött száz két százotis eccere küldtettem az idő hordozá, volna denyé de iretlen. Kecskés Gergely protekcionálissa éránt vettem Galiya Uram levelit, írja eö K(e)g(yel)me, hogy pénzt kulgyek bellicumtúl⁴⁰⁽⁵²⁾ kj szerzé eö K(e)g(yel)me, csak K(e)g(yel)me)d kezihez kíványa eö K(e)g(yel)me, a mind ezen haidutúl 16 f(orintot) küldtettem. Az Ur I(ste)n eltesse K(e)g(yel)me)d számos esztendeigh szerencsésen. Datum Kapuvar Die 20 augusti 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus oblig(atissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 5.

5.

1705. november 10.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) obsequentissimam⁴¹⁽⁵³⁾ Com(m)endationem. Nem kitlém megh ertette K(e)g(yel)me)d a sok Kruczok(na)k alkalmatlanságokat, kj miatt az ebid hal sem mehetet el mult héten feöl. Mostis három seregel vannak Rábakeözben. Az uraság seörtés marháitis el kapták, megh keölletet válatanom 83 f(orinton). Uyonan meghint eöttvennigh el haitották harmad napiára, melyek mostis oda vannak. Utánok küldtettem, nem tudom már visza adgyákj vagy sem, Sopronyé utrúl éppen az Kruczok csak el nem szakadnak, fosztogatnak, a kívül birnak. Kapuvárj Varga Mártonné uyonan eö H(ercegsé)ghit molesztálta, s- Kapuj város olyan sinistra supplicátio⁴²⁽⁵⁴⁾ nyuitot bé, hogy hozám küldettik volna Toth Pál névő esküttyeket Varga Mártonné dolgában, s- arrestomban tétettem noha nem én hozám volt keövet, hanem az N(emes) Vármegyére el mult gyülliskor, azon rosz aszonnyal együtt K(e)g(yel)me)d jellen léteben instantioját bé atta az Táblánál inscio ordinario magistrátu,⁴³⁽⁵⁵⁾ más magistrátusnál instantioját kívánván promoveálnyé,⁴⁴⁽⁵⁶⁾

mely csellekedetéért K(e)g(yelme)d megh parancsolta hogy azon vén embert vasra veressem mihent haza megyek, de egy hétig sem kaphattam buikállodot, ugy arrestomban tettem, hirem nélkül csak feől mentek eö H(ercegsé)ghe héz azon sinistra informátiojokal, eö H(ercegsé)ghe kegyelmesen megh parancsolta, hogy kj bocsássam, amind nagy alázatossan eö H(ercegsé)ghe parancsollattyának elleget tettem ez éránt. Az itt valo Kondor István feől küldettem, kajs possessora⁴⁵⁽⁵⁷⁾ azon hidászi praediumnak egy egisz helnek, tudom genuj ne⁴⁶⁽⁵⁸⁾ maga ad elligséges informátiot ezéránt ha csak megh nem zablásztatnak, ezen kapuvárj lakossok, töb olyan absurdum jün kj ez ellótt 25 esztendővelis ugy csellekettek ezek, hogy félre tevin ordinarius m(a)g(ist)rátussát, s- Nemes Posonyé Kamarára vétték³⁵az instanciájokat, mely dologh ért vasra veretet eö H(ercegsé)ghe benne ennyéhányot kik keözülis ezen Carifeus Tot Pál volt akkor is vasson. Az vetesnek vege vagyon már. Annectált extractusbül⁴⁷⁽⁵⁹⁾ kj teczik. Továbis mindenekrül alázatossan várok K(e)g(yelme)d parancsollattyátül. Az Ur I(ste)n eltesse s- tarcsa K(e)g(yelme)d et szerencsessen számos esztendeigh. Datum Kapuvar Die 10 9bris 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus obseque(ntissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

73 Heltosagos Herceogh
 nekem Nagy Kézsébe
 Nagy a Barossin istam Hegyek, Nagy is Nagy
 halat el küldtetem Ballarú onid Dotsongh
 A honn Fiharsu ur. Kismartom le: küld dete
 yotna, de Balluok etite magh Kézsétek egy
 utalatt: le Leveler le halat el nem vity nek
 cöke nem tartoznak, egiz Kézségit etite etyegh
 etik magok Kézsét, a mind gas bun valokid,
 attak már ket iz bl. levit dettik az halat
 magh yigü Kézsét hoznye, lek hurebutodas
 ban anyob Rézge el dögöt, nur el Kézsét adnom
 madaköl beregnom, Tertu mellet éppen semit
 sem küld hoznye levit Kézsémet is Kézsétek
 Lettik is utokat. Der totty revü Egere Kántana
 Hegd mezu varottak: Kézsétek Kézségek mellet
 Memetek magh Lettik ishakan el ette Nagy el
 Lepsit Gile, Lovakat dnyertik a Kézsétek,
 huroc Galogh. Lovon Kevis. Az ur fu ette
 L-taruk Hüdet heronesitten Gáms Egen,
 Deigh. Datum Kapsuwa die 10. Okt. 1700

Hozott mit Nagy ismes
 etc.

Hegy mellet lon ak baro
 Kézsétek
 Eubacterias Feron.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 6.

6.

1705. szeptember 30.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) obsequentissimam Com(m)endationem. Alázatosan vettem K(e)g(yelme)d levelit, mit irjon az marha véget, már azon pórdányé gullya Boldogh Aszonban vagyon, nem tudom parancsolté K(e)g(yelme)d intertentiojokrúl⁴⁸⁽⁶⁰⁾ az két gullásnak és ebeinnek, mert szillel nem elhetnek, inend pedigh az vételle alkalmatlan bár kenyéren kívül mindenéknek napiában csak egy egy funt tehin hust parancsoltatna K(e)g(yelme)d az gullássok(na)k napjában, s- böté napokra lisztbül valamit, ugyis nehezen vettük reá hogy által mentek, mert ez a magyar csellid nem ürömöst lakik Németek között. Seórtesseket, mihent lehet vagy lábom vagy szekérekén feöl küldem de más uton nem lehet hanem Sopronyé uton mert ez igen vad marha, téllen nyáron erdőtt jár, az koborlok mostis itten az falukon Rábán felül, az elleje eött hat mér feöldre rablálya az falukat hegyek felj. A mind nem kitlem jobban constál⁴⁹⁽⁶¹⁾ K(e)g(yelme)dnek Kabold táján mit csináltak s- a táján. Eö Feólsége armadája hallattik lenyé Hatvan táján Mottor (így!) vize mellett. Az eókrók miegh itten marattak, az vetest ürömöst el végeztetném ha el nem kapiák, Rába keőzbül alkalmassint kj takarottak, medigh el maradnak nem tudom ezen Kruczok, mert oránkint csak itt teremnek, I(ste)n láttya ezen N(emes) Vármegye olyan kevesse népnek nem felelhet, se Vas se Szalla Vármegye, hanem pusztitattyák magokat in gremio.⁵⁰⁽⁶²⁾ Fráncsics Szolga Biro Uram most lábadoz de magam roszúl dicsekedhettem egiségemel. Com(m)endánt Uram ajánlya keöttelles szolgálottját K(egyelmedne)k, kedvessen vette K(e)g(yelme)d affectioját,⁵¹⁽⁶³⁾ miegh ékoráigh semi akadált nem tett, csöndessen véssellj magát ha továbbis ugy fogya visselné magát jo volna. Az ebid halat most sem küldhettem feöl, mert Sopronyé uton continuo⁵²⁽⁶⁴⁾ vannak koborlók, csak hütire veszik az embereket, s- feöl adgyák, s-magokis untalanúl nyargaloznak uttokon. Az tett károkrúl várban az specificatioját⁵³⁽⁶⁵⁾ K(egyelmedne)k megh küldtettem. I(ste)n egy kis egiséget adván magam is feöl medgyek. Várván tovább alázotosson K(e)g(yelme)d dispositiojátül. Az Ur I(ste)n eltesse s- tarcsa K(e)g(yelme)dét szerencsésen. Datum Kapuvar Die 30 7bris 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus obseque(ntissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 7.

7.

1705. november 14.

Perillustris ac G(e)n(ero)se D(omi)ne mihi Colendissime! Salutem et Servitior(um) meor(um) obsequentissimam Com(m)endationem. Nagy böcseóllettel vettem K(e)g(yelme)d két rendbelj levelit,

egyikét ellés veszet, mássikat quarnizonnak⁵⁴⁽⁶⁶⁾ feől vetet gabona éránt, itten nagyobb része megh attá az ittváló dominium béljek kezül hanem, az kik megh nem atták is a hellet az uraság gabonájában már eőlletet, teőbetis hogy sem az termék, itten azt nem keöll már az millitiánnak exeguálnyé hanem az uraságnak tartoznak bonificálnyé.⁵⁵⁽⁶⁷⁾ Tallán 3 helség tartozzik véllé, a kj remote⁵⁶⁽⁶⁸⁾ vagyon inid, máskint az lisztet is alkalmassint bé hozták, de az Kruczság annyéra el szaporodot, hogy akár vizen akár mezőn akár erdőn embernek kevis maradása vagyon ³⁶mert már minden bires pászor csak feől eöll s- praedurá el hordozá, Hanságonis csak tudgyák a járást, mert olyanok állottak kezőkben mostanában mind seőrtéssit, mind eőkreit eő H(ercegsé)g(éne)k el kapták három iszben kiváltván az eőkroket seőrtes marhákat együtt 314 f(orinton), most itten vannak mind eőkrok mind az marhák, tisztit megh találtam erte, csak oda vagyon, az a feolet, ha egyik nem bántya mássik el haitya volna ugy protekcionális ha haitaná az keöz katona reá, hogy az ellést feől nem küldtettem el gondolhatta K(e)g(yelme)d mind légyen dolgünk csak levélle posta sem mehetet, akár vizen akár szározon. Magunkat tiszteteket mindenütt lesnek se itszaka se napal securitássa⁵⁷⁽⁶⁹⁾ az embernek, ha pedigh várban veszük magunkat, annyival inkább dűhesznek s- eő H(ercegsé)ghinek mind teőb károkot teninek, mert az polgárság mindeneket feől ad, kirül most az embernek halgatnyé keől miegh job időre nem fakad, tegnap Volcsey névő faluban az Horvátság megh ütette Kruczokat, minden rabjait el nyertik kiket Föllesnél nyertek, s- magokis derekasson megh szallatok gyóroj Kellőigh úszte, nem tudom menyé veszet benne, hanem hat zászlóval bé mentek Rábakeőzben, Horvátság mere vette uttyát nem tudom. Majorságra vagyon gondom, csak lehessen Rábán valo utazás igen alkalmatlan mert derékas hajóval nem járhatnyé sok hellen csak jallogh huzzák az hajot jo darabik, lékay és kereszturj Dominium hellet, megh attam az gabonát csak fizessik megh K(egyelmedne)k, ott feón a mind quietantiákat⁵⁸⁽⁷⁰⁾ is feől küldtettem K(egyelmedne)k hogy az executiot evitálhassak,⁵⁹⁽⁷¹⁾ en az mi nyomoruságunkat nem describálhattom proverbium szerint qui vult servire duobus deficit ambobus,⁶⁰⁽⁷²⁾ mind Nemeth mind Krucznak csak adnyé keől, gazdaságot pedigh éppen nem úszhetnyé, polgárság szoot nem fogad száz tallir büntetéssel egy szekeret az uraság dolgában parancsollok, nem jün hanem azt felellj hogy tegyem lovajnak vagy marháinak az árrokat, ha Krucz elviszi adót egy pénzt sem adnak, nemis gondolkodnák felülle. I(ste)n láttya ha másra nem fordul tiszt sem lakhatik már keöztek. Vagyok pedigh elleget erte, mindenütt kedvet keressek, de sok rosz vagyon keöztek csak jobban indul az polgár szován mind másin. Továbis várván K(e)g(yelme)d parancsolattyátül mindenekben. Az Ur I(ste)n eltesse s- tarcsa K(e)g(yelme)d et szerencsésen számos esztendeigh. Datum Kapuvar Die 14 9bris 1705.

Praetitulatae D(omi)na(tion)is
V(est)rae

Servus obseque(ntissi)mus
Fran(ciscus) Grubacsevics mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 8.

8.

1706. november 16.

Ajánlom N(agysá)g(od)nak mint Nagy jo U(ramna)k Alázatos Szolgálatomat. I(ste)n sok jokkal áldgya megh N(agysá)g(o)dat. Minemő nyomoróságban vagyunk Francsics Uramal el gondolhattya N(agysá)g(o)d. Minden I(ste)n áldot nap a sok munkás a vár fortificátioján⁶¹⁽⁷³⁾ ugy szekerek, s-sok temerdeky tiszt kijs mindent ingyen veszen szükségekre valot annyira vagyunk itten már az jóságbéliekel,

hogy semi munkájokat vagyis adojokat vehettyuk kit már ez előttis declaráltam alázatos mind N(agysá)g(od)nak mint Nemes Vármegye substitus⁶²⁽⁷⁴⁾ Vice Ispán U(ramna)k, annyira máris jött Rábakeöz amind megh irtam hogy megh futamodik mert nem győzj más honand nincsen segítsége. Ez előtt is már törtint ez exhauriáltatot,⁶³⁽⁷⁵⁾ Vármegyére ment ennekis a terhe egiszlen. Krucz ideiben eö H(ercegsé)ghe faluj várossi az nagyobik terhet visseltik mostis csak azon vagyon, ha csak továbbis így léssen az dologh roz progressust oeconomiban⁶⁴⁽⁷⁶⁾ várhattunk. Francsics Ur(am) N(agysá)g(o)d levelit keözlölte vellem, kit Com(m)endánt Uram mellett irt N(agysá)g(o)d. Nékem semim sincs Francsics U(rna)k hasonlóképpen nincsen kivel kedveskedhetnink. Impositákat nem tehattunk Nemes Vármegye hére nélkül, ha teninkis kevesset ad hat az szeginség. Notárius Uram expresse írja leveliben eö K(e)g(yel)me hogy minden tiszt maga külségén légyen. Engemet már az Kruczok ebben az háboruban harmadszor mindénben feől rablaltak, annyira csak egy köbel gabonám sem marat nem hogy egyéb marat volna. Tegnap M(éltóságos) G(e)n(erá)lis Pállfy Ur(am) eö Excell(entiá)ja⁶⁵⁽⁷⁷⁾ egisz armadával által ment Kúszeogh felj az itszaka Csap(od)on hált, itten feles tiszt vagyon, ³⁷már töb el nem fér a menyé musquatirus vagyon várban. Pordányé majorbúil semi gabonát miegh bé nem hozathattunk, az hadak miatt mert koborló csak nem távoszik, harmincz negyven eöszve verj magát. Ezen Rábakeöz, nemcsak kapuvárj quarnizon huza, hanem az egisz armadánnak contribuálnyé⁶⁶⁽⁷⁸⁾ keöl. Továbbis várván alázatosson N(agysá)g(o)d dispositiojatül. Az Ur I(ste)n eltesse s- tarcsa N(agysá)g(o)dat szerencsésen. Datum Kapuvár Die 16 9bris 1706.

N(agysá)g(od)nak mint Nagy jo U(rna)k
alázatos szolgáláia
Grubacsevics Ferencz mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 9.

9.

1706. december 20.

Címzése: Méltóságos Herczegh Magyar Országgi Palatinus Fraknóy Eszterás Pál, és Királyé locum tenens, Nagy K(e)g(yel)mes Uramnak alázatoson Kismartonj.

Méltóságos Herczegh nékem Nagy K(e)g(yel)mes Ur(am)! Nagy alázatoson irtam H(ercegsé)g(ed)nek, hogy az menyhalat el küldettem Ballára onid Boldogh Aszonra. Tisztartó Ur(am) Kismartonban küldette volna, de ballaiok csak megh keöttették egyáltalában se levelet se halat el nem visznek eők nem tartosznak, egisz keösségül csak elvegesztik magok keözött, a mind írásban válosztis attak, már két izben feől vittik az halat megh visza keöllet hoznyé, sok hurczulkodásban nagyobb része el döglött, már el keöllet adnom mást keöl szereznem, Fertő mellett éppen semit sem küldhetnyé feől untallanül az koborlok lessik az utokat. Bertotty⁶⁷⁽⁷⁹⁾ névő ezeres kapitánt He(rce)g(sége)d mező várossában Kethellen Kúszeogh mellett Nemetek megh ütették, itszakán ez előtt negyed napal szeles lovakot elnyertik a kj el szalladhatot jalogh lovon kevis. Az Ur Isten eltesse s- tarcsa H(ercegsé)g(ed)det szerencsésen számos esztendeigh. Datum Kapuvár Die 20 Xbris 1706.

H(ercegsé)g(ed)nek mint Nagy K(e)g(yel)mes U(ramna)k
szegin meltatlan alázatos szolgáláia

Grubacsevics Ferenc mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 10.

10.

1707. január 3.

Mint Nagy jo U(ramna)k ajánlom N(agysá)g(od)nak Alázatos Szolgálatomat. I(ste)n szerencsés sok jokkal áldgya megh N(agysá)g(o)dat az Uy Esztendőben. N(agysá)g(o)d Kismartonból keölt levelit 31 Xbris ma vettem. Ami Tisztartó Handlein Uram borbélj restantiát illetj, így informálhattom N(agysá)g(o)dat, hogy eő K(e)g(yel)me jobádgyoktól foglalt borokat eő H(ercegsé)ghe parancsolattyából itt való korcsmákra bort adott, 492 3/4 fraknaj csőbőr bort, azoknak az árrát parancsolta eő H(ercegsé)ghe hogy a menyé ért Tisztartó Uram el foglalta jobádgyoktól azon szerint adgyam megh az árrát s- az nyereséget pedigh szokás szerint korcsmák lucrumában⁶⁸⁽⁸⁰⁾ számlályam, és ilyen formán annyira nem ment az árra a mind eő K(e)g(yel)me feől teszi azon borok árrában vett kezéhez említet Tisztartó Uram 140 cub(ulos)⁶⁹⁽⁸¹⁾ buzát, rosot 927 cub(ulos), zabot 108 cub(ulos). Iten Tisztartó Uram com(m)issiojára attam 114 f(orintot). Francsics Gyeörgy Szolga Biro U(rna)k ha eő K(e)g(yel)me az specificatioját megh küldj hány forinton foglalta csőbřit nem sok restantia⁷⁰⁽⁸²⁾ jün kj. Uy bérül irhattom N(agysá)g(od)nak, hogy 28 Xbris Dorn Statt eő H(ercegsé)ghe regimentiből egy Laidinamb com(m)endirozot kapitán Festetics Uram Rábakeözben 50 loval ellésnek be haitássára, és passussok vizsgálássára Arpás felj vivin uttyát hét zászló allya Kruczság csak elleibén jütt Árpásrúl, vétez modon viselte Laidinamb Uram magát hogy nagyobb részit által verte eőket az hidon sok Rábában dült a hidrúl lovastúl, ugy annyira, hogy az hidrúl téz palot le és vetetet az hidrúl vizben, s- huz ló nyereséggel visza tért, ³⁸megint Csorna felj, az mely Kruczkok félre szállattak mallom felj mind egy száz loval azok Laidinambt Uramat aval az 50 lovastis csak agreediálták,⁷¹⁽⁸³⁾ s- egy mér feöldnyére mind lödezkettek Csornáigh, egy Raiter⁷²⁽⁸⁴⁾ és egy ló vesztességgel bé vette Laidinamb Uram magát csornaj castélban harmad napigh kerül vette 20 zászló allya Krucz, az után lárma eszet keöztek, hagy Óvarúl, és Gyűrúl succurus⁷³⁽⁸⁵⁾ jün, itszakán csak el mentek Árpásnak kj megh tudván Laidinamb Uram, 49 loval kj nyomakodot szerencsésen Kapuvára bé jütt. Uyonan Krucz dragonyosokat com(m)endirostak oda de már ott nem találták, melyek közül két dragonyos az itszaka ide szöket Kapuvára paripás fegyverestül M(éltoságos) Groff Eszterás Antal Uram eő N(agysá)g(om)entiből mellyek refferályák hogy Vak Bottyán bizonyosan Pápán vagyon circiter 3500 loval.⁷⁴⁽⁸⁶⁾ Más olyast nem irhattok N(agysá)g(od)nak hanem mostis az vár munkáján az szeginség teöltj az időtt, gallibánk elligh vagyon quarnizonál. Koborlok miatt csak hid elleibe sem mehettunk inéd. Továbis N(agysá)g(o)d dispositiojatúl mindenekrül várok. I(ste)n eltesse s- tarcsa N(agysá)g(o)dat szerencsésen. Datum Kapuvar Die 3 Januarii 1707.

N(agyságodna)k mint Nagy jo U(rna)k
Alázatos szolgália
Grubacsevics Ferenc mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 11.

11.

1707. szeptember 4.

Mint Nagy jo U(rna)k N(agysá)g(od)nak alázatos Szolgálatomat ajánlom. I(ste)n szerencsés sok jokkal áldgya megh N(agysá)g(o)dat. Alázatosan vettem N(agysá)god levelit, a mi az gabona takarását illetj itten nehezen essik takarása, az Kruczok miatt, mindegy 400 X: valot bé szedettem az dezmbán Kapuvára bé is hordattam, bogyoszlaj, bodonhellit és belledj kin marad mert az Kruczok birják, s nem engedigh pardányé majornál miegh hét hodra arratatlan gabona vagyon, aka jobádgyság szóot nem fogad hanem az Kruczok executioval reá haittyák, egy szóval semiben szóot nem fogadnak, oka ugyan, hogy két felj szekerezisben és adozásban huzzák őket, mind Németh, mind Krucz, a ketteő között az uraság vala kárát, mihent hogy bé takarják azon majorságbélj gabonát, azonnal az extractussát el küldem N(agysá)g(od)nak, vetés éránt is nem tudom micsoda modot találhattok, itten Rábaközben az Kruczok falurol falura szüntellenül járnak, nagy impedimentumra⁷⁵⁽⁸⁷⁾ minden dolgok(na)k. Com(m)endánt Uram csak ellőbenyé szokot uttyán el jár szedi mostis az taxát szekerektől minden embertől személy válogatás nélkül, nékem legh nagyobb vezőt ségem vagyon vélle, ha csak N(emes) Vármegye máskint nem gondolkodik dolga véget en itten hagyom, mert nem győzem, vala mind más ember itten látá. Várban az urj szobákból tyuk házokat csináltatot, kápolnában (kit eő H(ercegsé)ghe feől szenteltetet, hogy minden héten I(ste)nni szolgálot véghez vétetőgyik) holmi valot, és bődes hust tart bene, miutta itten vagyon, Páter egy méssit sem mondhatot benne, vagyon az várban derik 4 pincze, a kikben lehetne ennyihány ezer akó bort tartanyé. Egyikben két ló ál, mássikában ennyihány báránya, harmadikban valami tűzre való fát tart, negyedikben Sidok bort árulnak. Ugy láttam N(agysá)gos Uram, hogy az panaszló utokat minden ember reám adgya, en nékem legh kevesseb, csak az Uraság, és a Nemes Vármegye el szenvedhesse, itten ezen quarnizon mellj ha Nemes Vármegye embert nem rendel susque deque⁷⁶⁽⁸⁸⁾ lészen az dologh, miutta Francsics Szolga Biro Ur(am) el ment magamnak köllet bajmollodnom véllek én bizony tovább nem vesződem vellek. Továbis mindenekről N(agysá)god dispositiojatúl alázatosan várok. Az Ur I(ste)n eltesse s- tarcsa N(agysá)g(o)dat szerencsésen. Datum Kapuvar Die 4 7bris 1707.

N(agysá)g(od)nak mint Nagy jo
Ur(amna)k alázatos szolgáláia
Grubacsevics Ferenc. mp.

³⁹P. S. Csudálkozom hogy Francsics Ur(am) mind ezekről s- teőbokről relatiot⁷⁷⁽⁸⁹⁾ nem tett, s- nem téssen, velem rutúl vagyon ezen Commendans Uram haragszik nem tehettek rulla. Bottyán János Uram 1 hujus Büben megh mustrálván⁷⁸⁽⁹⁰⁾ feöld népet, Csepreghez fogh szalanyé, tőbit nem tudom mely felj vannak. E napokban is portájok⁷⁹⁽⁹¹⁾ ment Mossinigh, nem tudom megh tertekj vagy sem: (Ennyihány denyét küldtettem N(agysá)g(od)nak).

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / 12.

12.

1707. november 23.

Méltóságos Hercegh nékem Nagy K(e)g(yel)mes Ur(am)! Nagy alázatossan írhattam H(ercegsé)g(ed)nek, hogy e napokban Török István Ur(am) katonáj, és Szalla Vár megye haiduj bé jüttek két Rába között, s- Véttnyé felj mind két Rábában az hi dakat tövibül le vagdalták fáit el egettik, annak utána bé jüttek városra, vár ellött lévő házoktól bé puskásztak egy darabik ugyan egy haidujuk el és esset, annak utána el mentek. Török István H(ercegsé)g(ed) s- Gyúri Pöspök Ur(am) jóvedelmit szedj, Karlora ország gyüllisire készül hihető kültsegnek viszi magának azon jóvedelmet. Rába keőzbül semi ellést nem praestálnak, ezen quarnizon számára, már csak Kapuvár és Gartának el keől (tar)tanyé. Kenyére gabonája elligh vagyon várban. Hanem hussül pénzü ezeken veszi, itten annyira vagyunk csak házokból sem mér az ember menyé, haidóság s- katonaság quártilloz Rába közben pro velle⁸⁰⁽⁹²⁾ K(e)g(yel)mes Ur(am). Gabona ki volt Pordárlban, Csornán, Kruczság csépletj, s- malmokban hordgyák. Küldettem fél mássa halat, felire meny hal, ezer rákot, s- kertbélj veteminybül petersilmot, retket, tormát és salátát egy szekér terhet Bala felj, Soprony felj eppen senkj nem mehet, hanem Kruczok(na)k Belled nél Czirák felj hidgyok vagyon. Vághnál és Árpásnális hidok vagyon. Bottyán Uram Pápán van maga némely hadával. Jüvő hitenis ha csak valami alkalmatlanság nem érkezzik küldek halat H(ercegsé)g(ed)nek itten más semi nincs. Mindenekrül H(ercegsé)g(ed) K(e)g(yel)mes parancsolattyátül, nagy alázatossan várok. Az Ur Isten eltesse s- tarcsa H(ercegsé)g(ed)det szerencsésen számos esztendeigh. Datum Kapuvar Die 23 9bris 1707

H(ercegsé)g(ed)nek mind Nagy K(e)g(yel)mes U(ramna)k
szegin méltatlan alázatos szolgáia
Grubacsevics Ferenc mp.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Mikó Sándor: Rábaközi kép a kuruc–labanc háború idejéből / Mikó, Alexander: Lagebericht aus der Rabau zur Zeit der Kurutzenkriege (1705–1707)

Mikó, Alexander: Lagebericht aus der Rabau zur Zeit der Kurutzenkriege (1705–1707)

Verf. veröffentlicht aus dem Familienarchiv der Fürsten Esterházi (Ung. Staatsarchiv) 12 Berichte des fürstlichen Provisors in Kapuvár (Kom. Ödenburg) an den Fürsten Paul Esterházi, bzw. an dessen Präfekten Kaspar Sándor in Eisenstadt. Die Berichte – durchwegs in ungarischer Sprache – enthalten manche neue Angabe zur Geschichte des Komitats, bzw. zur Topographie einzelner Ortschaften. Ausserdem erfährt man vom Durchzug kaiserlicher Truppen, von Überfällen und Schlachten, von Steuer- und Zehnterhebung, vom Lebensmittelbedarf des fürstlichen Hofes, von den Missbräuchen der Leibeigenen und der fürstlichen Beamten usw.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Nagy Alpár: Kodály Zoltán és Sopron

41 Nagy Alpár: Kodály Zoltán és Sopron

Kodály Zoltán nevét, munkásságát az első negyedszázadban alig ismerték Sopronban. Azt pedig most is kevesen tudják, hogy szoros kapcsolatban volt a várossal. Harmincegy esztendővel ezelőtt (1940) jött ide először, de páratlan művészete, valamint Sopronra vonatkozó gondolatai jóval megelőzték. Az első adat 1924-ből való. A Liszt Ferenc Zeneegyesület női kara az egyesület november 17-i hangversenyén egyéb zenekari, énekkari számok mellett a „Hegyi éjszakák”-at énekelte. A nyomtatott magyar és német nyelvű

műsorfüzet (lásd a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában) mutatja be először Kodály Zoltánt a soproniaknak:

„...a legjelentősebb magyar zeneszerzők egyike, Kecskeméten született 1882-ben. Eleinte Brahms modorában írt, majd mindinkább a Debussy–Bartók-féle modern irányzathoz csatlakozott, amelynek ő egyik legértékesebb képviselője kivált a magyar muzsika terén is. Mint neves folklorista Bartók Bélával együtt több ízben beutazta Erdélyt és Bukovinát, ahol a székelyek és csángómagyarok közt számtalan szebbnél-szebb ősmagyar eredetű nótát és népdalt gyűjtött. Nagyrészüket nyomtatásban is megjelent. Eredeti ritmizálásuk és modern harmónizálásuk meglepő s érdekes. Kodály jelenleg a magyar királyi zeneművészeti főiskolán a zeneszerzés tanára. Szorgalmasan komponál. Legjelentősebbek kamarazenei művei (2 kvartett, szonáta csellóra és zongorára, szerenád 2 hegedűre és brácsára, szonáta szőlőcsellóra), továbbá zongoraművei, dalai és kórusai.”

Ez az ismertető szöveg írójának tájékozatlanságáról tanúskodik a Psalmus Hungaricus minden ellenállást elsöprő 1923. évi bemutatója után. Híven tükrözi Sopronnak elszigeteltségét a budapesti s általában a hazai új zenei törekvésektől. Bár édeskevés ez a bemutatás, mégis elegendő ahhoz, hogy itt is felfigyeljenek a Kodály névre, a szerzőre, törekvéseire. A műsorfüzet a Hegyi éjszakákat „igen érdekes, modern, hangulatot festő” kompozíciónak nevezi. Az akkori soproni újságok lelkesen írtak az először hallott Kodály-műről. Lássunk néhány idézetet:

„...a műsornak oly kimagasló számai is vannak, melyek fölött hosszabb időt kell eltöltenünk. Kodály Zoltánnak, a modern klasszicizmus megteremtőjének zenéje az, amellyel foglalkoznunk kell. Maga Kodály Zoltán bámulatos erejű teremtő erő. Merész utakon biztosan haladó genie, aki úgy kifejezés, mint forma szempontjából valóságos zenei forradalmár Bartók Bélával együtt. Az előadásra kerülő női kar a magyar őserőnek karakterisztikus megnyilatkozása. Képzeljünk el a Balaton partján egy kellemes éjszakát, amikor a csobogó víznek sajátos sötét hullám csillogását a felhők mögül kikandikáló hold bágyadtan megvilágítja s valahol a messzeségben imádkozó tündérek angyali hangjai egymásután lágyan és finoman megszólalnak. Valami ilyenféle Kodály Zoltánnak a muzsikája. Van benne a fény milliányi csillogásából, báj, pajzánság és fenség, a sötét és bizar színek köntösének ezer változatában. Ez a muzsika az élet elhagyott mélységeiből szólal fel...”¹⁽⁹³⁾ „Külön csak Kodály Zoltánnak hypermodern női karáról, a magyar muzsika ezen geniális termékéről emlékezünk meg, melyet a közönség várakozásunk ellenére nagy megértéssel fogadott. Nemcsak a leheletszerű piánók tetszetek, hanem az egymásra tornyosuló disszonanciákból kiemelkedő témák sajátossága is annyira megragadta a hallgató közönséget, hogy másodszer is szívesen meghallgatta volna.”²⁽⁹⁴⁾

⁴²Az Oedenburger Zeitung igen szófukar Kodályt illetően.³⁽⁹⁵⁾ A Sopronvármegye című napilap valamivel többet ír:

„A karénekek között egy csodálatosan megkapó szám szerepel: Kodály szövegnélküli dala. Annyira különös, annyira újszerű, hogy először felfülel az ember: mi ez? De aztán már gondolkodni sem tud, nem is a fülével: a lelkével hallgatja e sejtelmes, titokzatos éjjeli dalt.”⁴⁽⁹⁶⁾

„A Kodály dal sikere remélhetőleg arra fogja készíteni a karnagyot, hogy a modern muzsikának még több helyet adjon műsoraiban.”⁵⁽⁹⁷⁾

Félesztendő elmúltával ugyancsak a Sopronvármegye közli május 9-i számának hírrovatában (1925):

„Ma este lesz a modern zeneciklus első hangversenye. Az illusztris művészek... Kodály és Hindemith

csellóműveit, valamint Debussy, Skrjabin, Eisler, Simanovszky, Albeniz és de Falla zongoraszerzeményeit fogják bemutatni.”

A modern, zeneciklus „I. Zongora- és csellóestély”-éről ekképpen számolt be a Soproni Hírlap:

„Igen szépek voltak a Debussy apróságok és Kodály Zoltán celló szonátája. Az ízig-vérig magyar tartalmú mű rendkívül gazdag, változatos szépségekben. Kifejezéseiben sajátosan egyéni és új, motívumaival és páratlanul sok harmóniájával annyira megragadta a közönséget, hogy tombolón ünnepelték érte az előadó cellistát. Nem csodáljuk, hogy a világ minden hangversenytermének gyakori látogatója Kodály szonátája. Amint magyar Kodály muzsikája, annyira nemzeti és spanyol Manuel de Falla két tánca. Úgy Kodály Zoltán, mint de Falla művei az impresszionista muzsika gyönyörű termékei...[6\(98\)](#)

Az újságból továbbá azt is megtudjuk, hogy a bécsi Opera (másutt a bécsi filharmonikusok) kiváló gordonkása, Frank Móric játszotta Kodály csellóra írott szóló-szonátáját a Kaszinó kistermében.

A Soproni Hírlap tehát nem fukarkodott a szép szavakkal. A Sopronvármegyében viszont Kolb Jenő egyetlen mondattal bírálta a Psalmus Hungaricus szerzőjét: „...Kodály különben nagyszabású szóló cselló szonátája éppott válik gyöngévé, ahol formálisan gyöngé és felépítés helyett szaggatott recitativokban merül el.”[7\(99\)](#)

A cikkíró mentségére legyen, hogy ugyanitt általános vonatkozásokban kimondja – talán Sopronban először! – azt, amit a haladó művészet Kodály Zoltán és Bartók Béla nagy igazságaként azóta bebizonyított ország-világ előtt: „...az a muzsikus, aki egész ember, aki őszinte és a természetből fakadót az új technika alapos tudásával tudja formába önteni, az maradandó értéket alkot. A kortársak füttyszava pedig sohasem tudta és sosem fogja tudni elnyomni a géniusz szózatát.”[8\(100\)](#)

Érdeemes megemlíteni, hogy a modern zeneműveket bemutató sorozat négy előadásból állott, amelyeken tizenegy művész 24 szerző negyven alkotását mutatta be a soproni közönségnek; ezeken általában 300–300 érdeklődő jelent meg: „Minden lokálpatriotizmus nélkül is tény, hogy Sopron saját zenei működése összehasonlíthatatlanul komolyabb és céltudatosabb, mint bármely más vidéki városé, hiszen itt van a Zeneegyesület, mely saját erejéből és javarészt [43](#)saját muzsikusaival hónapról hónapra és évről évre annyi hangversenyt rendez, hogy egy fővárosi hangversenyvállalatnak is elég lenne.”[9\(101\)](#)

Így nyilatkozott a Sopronvármegye 1925-ben. November 3-án a „magyar kamarazene királyai”[10\(102\)](#) szerepeltek Sopronban: a Waldbauer–Kerpely vonósnégyes. Műsoruk első száma Kodály I. vonósnégyese volt, az Op. 2. jelzésű. December 31-én a Soproni Katolikus Kör szilveszter-estélyén hangzott el az egyik legcsodálatosabb Kodály-dal, a Nausika.

1926. november 10-én a Zeneegyesület hangversenyén Horvátné Dessewffy Bella énekelt a „Haja, haja”, „Fáj a szívem” című dalokat, amelyeket Arany János és Móríc Zsigmond verseire komponált Kodály. 1926. dec. 8-án Budapestről keltezett levelében maga írta Csatkai Endrének, aki 1925-ben megjelent, „A soproni muzsika története” című füzetét küldte el neki:

Kedves Dr. úr!

Levele végén kezdem, mert ott csattan, mint az ostor. Vádol minket, hogy nem szeretjük a Civitas fidelissimát. Magam, bár csak képekről, könyvekből ismerem, gyöngyszemünknek tartom Sopront és türelemmel várom az időt, amely hiszem, el fog következni, hogy zeneileg is a mienk lesz.

Ámde ez nem rajtunk múlik, hanem elsősorban és legfőbbképen a soproniakon. Hogy is írja Ön: „a magyarosodó áramlat... nehezen mozgott előre.” Valóban ma már a magyarosodás nem elég, a teljes magyarrá válás akadályait jól ismerem és méltányolom.

Egyik a város német múltja, amely még sokáig meg fogja őrizni nyomait. Másik Bécs közelsége.

Egyik soproni vezető zenészmester megmagyarázta nekem, mennyivel olcsóbban és könnyebben érik el a bécsi művészeket, mint a pestieket.

Amíg minden a pénz az úr, amíg a lelkiek ereje nem nő akkorára, hogy legyőzze ezeket az akadályokat, addig Sopron csak félig a mienk.

Egyébként szíves köszönet füzetéért. Kívánom, legyen ereje kidolgozni nagyobb formában, ahol aztán a dokumentumokat szószerint közölhetné. Kiváló minta erre Isoz Budapest zenetörténete.

Egyelőre az ilyen okmánytárak a legsürgősebbek. Ezek alapján lesz csak megírható az igazi zenetörténet, beleillesztve az általános európaiba. (De hogy is írhatta, hogy a németek a 15. században még nem ismerték a többszólamú zenét?)

Igaz nagyrabecsüléssel köszönti

Kodály Zoltán¹¹⁽¹⁰³⁾

Esztendővel később, 1927. november 9-én újabb Kodály-kompozíciók szólaltak meg Telmányi Emil (hegedű) és Kósa György (zongora) közös estjén: Adagio, Valsette. 1929. október 6-án, az irodalmi kör első őszi rendezvényén Kreszné Sztojanovits Lily énekművésznő Händel operaáriákat. Liszt- és Kodály-dalokat énekelt. A zongorakíséretet Kósa György vállalta. A Sopronvármegye két számában is foglalkozik – igaz, röviden – az irodalmi estével, de egyik helyen sem szerepel Kodály Zoltán neve. (Lásd az 1929. október 6., október 10-i újságokat.)

⁴⁴Sopron arra törekszik, hogy lelkieben szintén az országhoz tartozzék: 1929. október 21-én a száz éves Soproni Zeneegyesület vidéken elsőként bemutatta a Psalmus Hungaricust.¹²⁽¹⁰⁴⁾

A Sopronvármegye több mint egy héttel a 100. évforduló háromnapos zenei ünnepe előtt már tájékoztatta olvasóit az egyes hangversenyek műsorszámairól a napi hírek között. Október 9-én olvashatjuk: „Ott van mindenek előtt Kodály Zoltán Psalmus Hungaricus. Az újságolvasók tudják, hogy ez a zenei darab Európa nagyvárosait a múlt szezonban valóságos extázisba hozta és a kritika nem fukarkodott a dicsérő jelzők szuperlativusaival.¹³⁽¹⁰⁵⁾ Erről az akkor már Európa-szerte ismert hatalmas zenei vallomásról írta a Soproni Hírlap:

„Kodály Psalmus Hungaricus már próbára teszi az újságbetű kifejező erejét. Az elképzeltetlennül megrázó zsoltár... valami sokszorosan hatványozott mértékben az orosz Volga-dal égre verő panaszaira emlékeztet. A vegyeskar nagyszerű énekteljesítménye a hangszerek megriadt tengerével egy oly polifon, nyugtalan, az idegekre menő zajlást rohantatott végig a lelkeken, amelyben valóban egy összetört nemzet rettenetes panaszai ostromolták az eget. Fenséges szabadság kórus volt ez a minden láncot széttépő fájdalomnak és bizalomnak.”¹⁴⁽¹⁰⁶⁾

A Mesternek nagyszabású elképzelése volt már ebben az időben az úgynevezett „három város” terve, ami szerint Sopron zenei tengelye lehetne a Győr–Sopron–Szombathely háromszögnek az ország nyugati

szélén. 1929-ben így fogalmazta meg tömören elgondolását:

„Gloucester: kicsiny város Angolországban. Ötvenezer lakos, alig nagyobb Sopronnál, kisebb Pozsonynál. Mégis jóformán minden angol zenész megfordult már ott. Mert a város, meg két szomszédja, összetéve zenei és anyagi erejét, évente egy hétig tartó zenei ünnepet tart. Ezek a zenei ünnepek azonban országos jelentőségűek... miért ne lehetne valamikor Sopronból egy magyar Gloucester? Az alapköve megvolna hozzá: százéves zeneegyesülete. Társnak meg ott van mellette Győr, Szombathely. A magyar zenének hatalmas erőssége lehetne ez a háromszög, itt a nyugati határszélén.”

Majd, jövőbe látóan állapítja meg:

„Ha azt akarjuk, hogy Sopron ne csak térképen tartozzék hozzánk, hanem lelkileg is, akkor ki kell terjeszteni a tarifapolitikát a zenére is. És még sok egyebet. Elsősorban a társadalom érdeklődését.”

Bírál, sürget, tanácsot ad. Befejezésül a zene fontosságát hangsúlyozza és síkra száll az azonnali cselekvés mellett:

„...azok közt a szálak közt, amelyek Sopron lelkét szorosabban fűzhetnék hozzánk, a legerősebbek egyike lehetne a zene. De a szálak szövését mind a két oldalról sürgősen meg kellene kezdeni.”[15\(107\)](#)

Milyen választ adtak a városok? Győr készen állott a terv megvalósítására, Szombathely feleletre sem méltatta, Sopron elutasította. Miért? Talán gazdasági nehézségei miatt, talán szellemének volt új, szokatlan ez a gondolat. Ki tudja?

1930. december 6-án a Soproni Magyar Férfidalkör látta vendégül a Pozsonyi „Toldy” Irodalmi Kör 67 tagú férfikarát. Ennek a kórusnak számai között találjuk Kodály két remekbe szabott férfikari alkotását, a Bordalt és a Mulatót gajdot. 1933. március 11-én a Wagner Richárd, emlékére rendezett zeneegyesületi koncerten Wagner, Beethoven, Mozart, Dowland, Claude művei mellett [45](#)Kodály-szám is szerepel az egyesület vegyeskarának műsorában; részletek hangzottak el a „Mátrai képek”-ből (Elmegyek, elmegyek; Madárka, madárka; Két tyúkom tavalyi). Ezt még egyszer énekelték az énekkar november 11-én. A következő évben, 1935-ben, a Kaszinó kistermében csendült fel újra az „Adagio” (február 17). Február 20-án Baranyai Gyula zongorázott a nagyteremben. Egyik darabja volt az „Il pleut dans la ville”. A Soproni Magyar Férfidalkör 60 éves jubileumi díszhangversenyén (1935. ápr. 21.) a nagymúltú Budai Dalárda is bemutatkozott a soproni Városi Színházban, Ádám Jenő vezetésével. A „Katonadal”-t énekelték óriási sikerrel. Másnap délelőtt a Győri Ének- és Zeneegylet vegyeskara a teljes Mátrai képeket mutatta be. 1939. március 24: újabb Kodály-művet ismernek meg a soproni zenekedvelők, a Hány János szvitet (Bécsi harangjáték; Dal; Napóleon csatája; Toborzó). A Rádió nyilvános adásban közvetítette.[16\(108\)](#)

Május 13-án este 8 órakor volt a Városi Színházban az első Éneklő Ifjúság hangverseny, ahol döntő többségben magyar szerzők műveit énekelték. Kodály szerzeményei közül a Katalinka, Karácsonyi ének, a Hány János közzenéje hangzott el az ifjúság énekes seregszemlájén. A hangverseny előtt Bárdos Lajos tartott előadást a Collegium Musicum sorozatában. Nem sokkal ezután (okt. 21.) a budapesti Cecilia Kórust vezényelte ugyanott; az Esti dal, a teljes Mátrai képek volt befejező műsorszámuk. December 17-én „Nagykarácsony éccakája” elnevezéssel Nádasdi Alfonz bencés tanár szervezésében a soproni iskolák tanulói karácsonyi táji népi szokásokat, népi énekeket, énekkari feldolgozásokat mutattak be. Ebben a műsorban Kodály Zoltán „Karácsonyi pásztortánc”-át adta elő a bencés gimnázium együttese.

1940. május 12-én Kodály Zoltánt a soproni Éneklő Ifjúság élén látjuk vezényelni.[17\(109\)](#) Harmincegy évvel

ezelőtt tisztelte meg városunkat jelenlétével, s nálunk is – miként az egész országban! – az ifjúság vezetése volt legfőbb gondja. Azé a soproni ifjúságé, amelyik lelkes útmutatói segítségével már tizenegy művét dalolta. A helyi újságok napokkal hamarabb, őszinte szeretettel írtak Sopronba jövéséről:

„Hivatásszerű, nagy feladat az ízléstelen, sajnos magyarnak csúfolt dallamáradatban nekifogni a kis magyar faluk mélyéről előkeresgélte évszázados, sőt évezredek dalocskák éneklésének. És ezeket a dalokat, zenekari számokat odaállítani a nagy nyugati kultúrnemzetek zenei termékei mellé és bebizonyítani, hogy semmivel sem vagyunk hátrább” – írta az Új Sopronvármegye.¹⁸⁽¹¹⁰⁾

„Az évszázados álmából felébredt magyar népdalkultúra akkor hatja át a társadalom zenei ízlését, ha az iskolákban tárt kapura talál vezetők és diákok előtt egyaránt... A soproni iskolák már hitvallásszerűen vallják, hogy magyar muzsikának csak azt fogadják el, mely a magyar lelket tükrözteti. Mi sem bizonyítja jobban ezt a nagy eredményt, mint az, hogy a magyar zenei néplélek apostola, *Kodály Zoltán* is itt lesz és vezényel. Az ezer énekes, a szülők, a muzsika rajongói olyan kitüntetésben részesülnek, mely nagyon ritkán adódik.¹⁹⁽¹¹¹⁾

Csatkai Endre „Kodály Zoltán és Sopron” címmel az eddigi kapcsolatokat elemezte az Új Sopronvármegyeiben:

„Osztatlan örömet keltett városunk minden körében az a hír, hogy Kodály Zoltán, az új magyar zeneművészet egyik legnagyobb alakja, vasárnap nemcsak jelenlétével tiszteli meg az Éneklő Ifjúság hangversenyét, hanem személyesen is vezényel. ⁴⁶Évek óta készülő meleg kapcsolatnak a kiépítése lesz ez a vasárnap... Meg kell vallanunk, hogy korábban mindaz, ami Budapesten történt, nem nagyon érdekelte a soproni zenebarátokat. Amikor egy vasúti kocsit kitevő társaság utazott havonta a bécsi filharmonikusok hangversenyeire, arról, hogy Budapesten lázas igyekezettel küzd ki a népi zene igazát Bartók Béla és Kodály Zoltán, alig vettek itt tudomást. A földrajzi távolság jelentékeny mentő körülmény. De a fővárosban sem igen vettek tudomást Sopronról... 15 évi munka után Sopron, mint magyar zeneváros fogadja a magyar zene egyik előkelőségének látogatását.”²⁰⁽¹¹²⁾

A nevezetes napon, május 12-én, nagybetűs címekekkel írtak a soproni lapok az Éneklő Ifjúságról meg Kodály Zoltánról:

„A mai soproni zenei eseményre városunkba érkezett *Kodály Zoltán*... Tegnap délelőtt a postapalotában... fogadást tartott ... A szűkkörű társaságban kifejtette nézeteit, elgondolásait a zenevilág fejlesztése érdekében. Szeretném meghonosítani Magyarországon azt, ami Angliában annyira bevált. Tudniillik, hogy egymáshoz közel lévő városok, így ezen a vidéken Sopron, Győr és Szombathely, zenei egységet alkotnának...”

Lám, újra fölillant a „három város” terve! Azonban most sem talált kedvező fogadtatásra. Miért? Válaszként idézem az Új Sopronvármegye egyik idevonatkozó részletét: „Kodály Zoltánt szemmel láthatólag gondolkodóba ejtették a mi problémáink. Ajánlotta, hogy három szomszédváros próbálja egyesíteni erejét. Sajnálattal kellett azonban az ellenérvekre megállapítania, hogy a kicsinyesség, apró féltékenységek gáncsolják el szép gondolatát.”²²⁽¹¹³⁾ Nem sokkal az ifjúság seregszemléje után az alábbi mondatok láttak napvilágot az itteni újságokban: „...a hangverseny a soproni éneklő ifjúság őszinte diadala. A diadalt Kodály Zoltán személyes jelenléte tette teljessé. A közönség igaz elismeréssel ünnepelte... Részt vett az utolsó próbákon is és sok jótanáccsal támogatta ifjú híveit.”²³⁽¹¹⁴⁾ Csatkai Endre így emlékezett:

„A hangverseny a színház előtt fejeződött be, Kodály Zoltán adott felejthetetlen ajándékot Sopronnak: A

magyarokhoz című kánonjára maga tanította be a mintegy 1200 főt számláló Éneklő Ifjúságot és ő vezényelte el Isten szabad ege alatt. A közönség nagy tapsaira meg is ismételte. Az ifjúság maga is érezte, hogy az est hőse Kodály, 11 darabját mutatták be és az egész est felett az ő irányító keze lebegett. Méltán tört ki az est befejeztével az önkéntelen szavaló kórus ezernyi ajkon: *Éljen Kodály!*"²⁴⁽¹¹⁵⁾

1940. május 25-én a Szt. Mihály templomban szólalt meg a Budavári Te Deum. December 14-én a Liszt Ferenc Zeneegyesület vegyeskara több Kodályalkotást mutat be (Nagyszalontai köszöntő, Katonadal; illetve a Mónár Anna, Élmények, elmények, Tücsöklakodalom című Kodály feldolgozta dalokat). 1941. március 19-én ugyanezeket adták elő. 1942. május 2-án a Kaszinó nagytermében Basilides Mária lépett föl önálló dalesten; zongorán Kósa György kísérette. Műsorában – befejező számként – régi magyar népi énekeket dalolt Bartók, Kodály és Szabolcsi feldolgozásában. Május 14-én újra felsorakozott az Éneklő Ifjúság. Kodály nyolc énekkari műve szerepelt a kórusok műsorán: Lengyel László; Túrót eszik a cigány; Katalinka; Harangszó; A juhász; 150. genfi zsoltár; Huszt és A magyarokhoz. Az összkart Bárdos Lajos vezényelte.²⁵⁽¹¹⁶⁾ Október 24.: a Magyar Művelődés Házát (ma: Liszt Ferenc Művelődési Központ) avatják a városban. Ezen az avató ünnepségen hangzik el a „Köszöntő”. 1944. január ⁴⁷15: a Magyar Művelődés Háza nagytermében Pataki Kálmán lépett föl; Kodály „Búsan csörög a lomb” című dalát is énekelte mély átéléssel.

Európa-szerte vér folyik, háború pusztít már esztendők óta ... Csoda vagy határtalan lelkesedésből fakadó valóság, hogy Sopronban nem fagyott meg az ének, a muzsika? A második világháború után, 1947. október 4-én a „Soproni Kultúrhét” keretében a város ifjúsága „A magyarokhoz” című jól ismert, hatalmas Kodály-kánon éneklő: „...Szabad nép tesz csuda dolgokat!” Az újraéledő Liszt Ferenc Zeneegyesület október 12-én rendezte első hangversenyét a Szakszervezeti Székházban; elhangzik az „Esti dal”, és másodsor is előadják a Magyar Zsoltárt.²⁶⁽¹¹⁷⁾ 1948-ban a Nausika és a Marosszéki táncok, 1949-ben a Galántai táncok szerepelnek a Zeneegyesület műsorán. Érdekes műsorpolitika volt divatos ezekben az esztendőkbén. Nem lehetett könnyű dolga az együtteseknek, az előadóművészeknek. Íme egy különös eset: 1951. július 10-én a Petőfi Színházban a Magyar Állami Operaház tagjaiból alakult „Hacsaturján” Hangverseny Művészbrigád Béke-hangversenyt adott „Operai zenekultúrával harcolunk a békéért” címszavakkal.²⁷⁽¹¹⁸⁾ 1951. júl. 10-én a városi Állami Zeneiskola növendékhangversenyén hallhattuk ismételten a népszerű Nausikát.

A „három város” gondolata 1929-ben kútba esett. „Kicsinyesség, apró féltékenység gáncsolta el” 1940-ben is. De Kodály Zoltánt egész életében foglalkoztatta ez a zenei lehetőség. 1952. február 2-án Galyatetőn keltezett, Sopronba, Csatkai Endréhez küldött rövid levelezőlapja bizonyítja ezt:

Kedves igazgató Úr, szíves üdvözlő soraira csak most tudok felelni, mindnyájuknak köszönetem. Jól emlékszem Önre is, Sopronra is, csak azt sajnálom, hogy máig sem sikerült akkori ötletemet – a 3 város – megvalósítani. No, de talán megérjük?

Üdvözlettel Kodály Zoltán²⁸⁽¹¹⁹⁾

Ekkor 70. életévét töltötte be. A város, amely annak idején elutasította a szép elképzelést, most már – mintha jóvá akarná tenni hibáját – rendszeresen szerepelteti alkotásait hangverseny-programjában. 1952. május 17-én a Hány János szvitet játssza a helyi szimfonikus zenekar. Ősszel (nov. 19.) a Petőfi Színházban a soproni Szövetkezeti Énekkar szervezett találkozót a Selyemipar táncsoportjával, a postás zenekarral, a Tanítóképző Intézet énekkarával. Kodály Zoltán művei közül a Hány János „Intermezzo”-ja, a „Magas kösziklának” és a „Vejnemöjnen muzsikál,” valamint az „Este” című vegyeskari darab hangzott el.

Fasang Árpád vezényelt. Másnap szintén hallhattuk az Intermezzo-t az Államvédelmi Hatóság Központi Fúvószenekara előadásában. December 13-án a Galántai táncok hangzott el. A Liszt Ferenc Múzeumban Csatkai Endre rendezett összefoglaló kiállítást Kodály Zoltán életéről, tevékenységéről, művészetéről. December 14-én a „II. Országos Kultúrverseny” körzeti bemutatóján általános iskolások, középiskolások, felsőfokú intézetek hallgatói szerepeltek délutáni, illetve esti előadáson. Kodály Zoltánnak tizenhat énekkari alkotását adták elő.²⁹⁽¹²⁰⁾ 1953 májusának utolsó napján Ifjúsági Zenei Napot tartanak a Járási Kultúrházban. Itt tizennégy Kodály-mű hangzik el. December 12-én a Tanítóképző Intézet énekkara a Villót mutatta be. 1954 májusának végén ismét Ifjúsági Zenei Napot szerveztek, ahol Bartók művei mellett hét Kodály-alkotás is felcsendült. Csak néhány ezekből: Biciniák, Békedal, Isten kovácsa. Az utóbbit a Tanítóképző kórusa mutatta be; az együttes lelkes hirdetője ⁴⁸volt mindenkor Kodály Zoltán szerzeményeinek. A kórust Törzsök Béla vezette akkor. Június 5-én a Vasöntöde vegyeskara az Esti dalt, A szabadság himnuszát énekelte. Egy hét múlva újra a Hány-szvitet hallhattuk. Augusztus 17-én volt Botvay Margit (zongora) és Kiss Zoltán (ének) közös szereplése, amikor a „Kit kéne elvenni” (részlet a Székelyfönből) tréfás szövegén, sziporkázó zenei megoldásain derültek a hallgatók. Október 7-én, a Soproni Ünnepi Hét idején, helyi énekkarok léptek dobogóra. A vasöntödei kórus újra elénekelte az Esti dalt. A találkozó befejezéséül A magyarokhoz című kánont énekeltek. November 21-én a Petőfi Színházban a Városi Tanács Népművelési Osztálya rendezte estén prózai művek, operaáriák, zongoraszáмок szerepeltek. Részletek hangzottak el a Hány Jánosból. 1955. február 13-án Zathureczky Ede játszotta az Adagio-t. Március 15-én Török Erzsébet nyolc Kodály-dalt énekel, 31-én a Galántai táncokat játszotta a Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar. Május 15-én a Vasöntöde énekkara lépett föl, számai között Kodály szerzeményei is szerepelnek.

1955. május 27–28–29. Nevezetes napok: „Ifjúsági Bartók–Kodály Hangverseny” jelzi, hogy Sopronban egyre inkább gyökeret ereszt az új, ízig-vérig magyar kórusmuzsika. 22 Kodály- és 6 Bartók-művet találunk a műsorban, valamint Bárdos, Szőnyi, Gárdonyi, Farkas Ferenc, Vásárhelyi darabjait. Június 4-én, pedagógusnapkor, a Pünkösdlő és a Székely keserves kerül előadásra. 17-én a Kisipari Szövetkezetek Központi Énekkarának önálló hangversenyén hallottunk Certon, Bach, Brahms, Kodály, Bárdos, Fasang szerzeményeiből. 1956. április 3-án délután a Petőfi Színházban Kodály három zongoradarabja hangzik el az Állami Zeneiskola évváró ünnepségén: Gyermektáncok, Székely keserves, Esik a városban. Április 23-án a város zenei erőinek összefogásából születik a Psalmus Hungaricus harmadszori előadása. A május 5-i ifjúsági kórustalálkozón sok Bartók-, Kodály-művet daloltak a fiatalok. A Magyar Néphadsereg Művészegyüttesének Énekkara június 18-án hangversenyezett. A világhírű kórus számai között ott látjuk a Husztot és a Karádi nótákat. Öt nappal ezután a zeneiskola évváró növendékhangvenyén újra műsoron volt a Székely keserves. Június 30-án a Kisipari Szövetkezetek Énekkara csehszlovákiai vendégszereplése előtt itthon dalolta el műsorát. Ebben található Kodály Zoltán két dala: A rossz feleség. Kitrákotty.³⁰⁽¹²¹⁾ Két hét elteltével kétszer is szerepelt a Petőfi Színházban a budapesti Vasas Szakszervezetek Központi Művészegyüttese. Akkor hallottuk: El kéne indulni, Hány-közjáték, Görög Ilona balladája, A rossz feleség című szerzeményeket. Augusztusban a Somogy megyei Népi Együttest láttuk: Jelige, Esti dal, Akik mindig elkésnek, Kállai kettős volt kiemelkedő produkciójuk. A Kállai kettőst a Belügyminisztérium együttese szintén előadta (1956. okt. 15).

A következő évben (1957. jún. 15.) az Orsolya téri általános iskola kitűnő gyermekkórusától hallattuk a Süket sógort. Egy héttel később a soproni Állami Zeneiskola nyilvános diákhangversenyén továbbképzős tanulók játszották Kodály két zongorára írott darabját, a Székely keservest és a Meditationt. A 400 éves fennállását ünneplő Berzsényi Gimnázium öregdiákjainak előadásán Botvay Henrik szólaltatta meg a jól ismert Adagiot. Három nap múltával a Magyar Állami Népi Együttes 60 tagú énekkara jött Sopronba. A

budapesti MÁV Szimfonikusakkal együtt mutatták be az 1932-ben keletkezett Székelyfonót. A Petőfi Színház játékkerén csodálatos világot keltett életre az egyfelvonásos Kodály-daljáték. [49](#)1957. december 11-én a 75 éves Kodály Zoltán tiszteletére rendezik az általános és középiskolai énekkarok első ilyen jellegű találkozóját, ahol fellépett a soproni Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar is.[31\(122\)](#) 13-án Turcsányi Emil tartott előadást „Kodály Zoltán munkássága” címmel a Liszt Ferenc Klubban. Másnap a Városi Tanács Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekara adott műsort a 75 esztendő, háromszoros Kossuth-díjas, kiváló művész tiszteletére, köszöntésére. A közreműködő Török Erzsébet Kodály műdalaiból (Levéltöredék barátinémhoz, A farsang búcsúszavai: Berzsenyi, illetve Csokonai versére), népdalfeldolgozásaiból mutatott be egy csokorra valót (Árva madár, Ne búsuljon senki menyecskeje, Virágok vetélkedése, Kocsi szekér, kocsi szán, Csillagom révészem). A hangverseny befejező száma a Galántai táncok volt. A zenekart Horváth József vezényelte. Az 1958. április 14-én fellépő Állami Férfikar (volt Honvéd Művészegyüttes) is énekelt Kodály-kórusokat. 1958-ban ismételen hallottuk a Galántai táncokat. Ebben az évben 10 esztendő fennállását ünnepelte a Szövetkezeti Énekkar. Ünnepi előadásán hallottuk az Esti dalt, a Hány János közzenéjét. 1958. szeptember 26-án a Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar az Öregeket és A szabadság himnuszát dalolta.[32\(123\)](#)

1959. május 31-én a fertői dalostalálkozót tette ünnepélyesebbé, örökké emlékezetessé jelenlétével, vezénylésével a magyar zeneművészet „Nagy Öreg”-je.[33\(124\)](#) December 18-án, pénteken, a Soproni Textilüzemek Ady Endre Művelődési Háza irodalmi színpadának „Röpülj páva, estjén előadás hangzott el a magyar népköltészetéről (Lehelvári Vilmos), majd népballadákat, népdalokat hallhatott a közönség. Kodály Zoltán néhány alkotása is helyet kapott ezen az estén: a Három gömri dal, Adagio, Marosszéki táncok. 1960 áprilisában Sopronban rendeztek Megyei Felszabadulási Dalostalálkozót, amelyen a debreceni Kodály-kórus adott önálló hangversenyt. Esti előadásuk előtt délutáni műsorban a soproni énekkarok szerepeltek a vendégkórusok tiszteletére. 1961-ben a soproni Felsőfokú Óvónőképző Intézet szervezett többféle összetételű zenei estet a Liszt Ferenc Művelődési Házban. Az Intézet kórusa Kodály-műveket is megszólaltatott. 1962. október 7-én megint elhangzik a rendkívül népszerű Galántai táncok. (Találkozunk még vele 1963. június 1-én, 1966. január 22-én.) 1964. áprilisában a Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar a Kállai kettőst adta elő a Budapesti Pedagógusok Központi Szimfonikus Zenekarával. A kórus külföldön is magas szinten tolmácsolta Kodály karműveit. November 21-én este a Petőfi Színházban a váci „Vox humana” énekkar lépett dobogóra, Maklári József vezetésével. Nagy sikerrel dalolták Kodály Zoltán „Ave Maria”, „Akik mindig elkésnek”, „Norvég lányok”. „Szép könyörgés” című alkotásait, amelyeknek többsége soproni bemutató volt. Az 1965 májusában zárókoncertjét adó soproni „Fallalla” kórus is megszólaltatott néhány Kodály-kóruskompozíciót.[34\(125\)](#)

1965. június 19-én a Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar az ausztriai Judenburgban szerepelt Kodály „Öregek” és „Békesség óhajtás” című szerzeményével.[35\(126\)](#) 1967 májusában Molnár Antal tartott előadást Kodály Zoltánról a Pedagógus Művelődési Otthonban. Közreműködött az Ady Endre Művelődési Ház Kamarakórusa, vezényelt: Törzsök Béla. Augusztinoviczné Mihálka Margit a „Sírfeliratok”-at és a „Székely keserves”-t játszotta zongorán. Sopron Oktatási [50](#)és Népművelési Állandó Bizottságának 1967. október 30-i ülésén Horváth József, a Népművelési Albizottság elnöke ismertette a zenei étellel kapcsolatos tennivalókat. A jelenlévők egyetértettek azzal a javaslatával, hogy az év elején elhunyt Kodály Zoltán emlékét meg kell örökíteni a városban.

Az Ady Endre Művelődési Ház néhány évig életképes kamarakórusa a Mester halála (1967. márc. 6.) után nevének fölvételét tervezte. 1968. március 15-én önálló, teljes estét betöltő műsorral áldozott Kodály Zoltán emlékének. Becht Rezső, soproni író, irodalmi értékű bevezetőjében a világhírű művész életútját,

munkásságát tiszteletteljes emlékezéssel állította elénk.³⁶⁽¹²⁷⁾ Ezt megelőzően (február 10.) a zeneiskola kamaratermében szereplő Gesualdo-Kvintett repertoárjában hallottunk Kodály-műveket. Május 3-án, 4-én a soproni Éneklő Ifjúság adózott a halhatatlan művész-nevelőnek. Tíz általános iskola, négy gimnázium énekkara találkozott, fellépett az Óvónőképző Intézet kórusa, a Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar. Hatvan Kodály-mű szerepelt az együttesek előadásában.³⁷⁽¹²⁸⁾ A Kodály Zoltán emlékére rendezett ifjúsági énekkari találkozót Kovács Sándor, a zeneiskola igazgatóhelyettese nyitotta meg. A legismertebb Kodály-kórusok mellett újakat is hallottunk. A Pedagógus Énekkar a „Székely keserves”-t, az Óvónőképző Intézet együttese a „Harangszó”-t mutatta be; a Martos Flóra Gimnázium a „Villó”-t, a Berzsényi Dániel Gimnázium a „Jeligé”-t, a Széchenyi István Gimnázium az „Ének Szent István királyhoz” című kórusműveket tolmácsolta. A József Attila Gimnázium „Marenzio” Kórusa egy sor Kodály-darabbal emlékezett: Arany szabadság, Szálljon tisztán, Túrót eszik a cigány, Cigánysírató, Esti dal, Hegyi éjszakák I. Íme, néhány a gazdag anyagból! Méltó befejezése volt a kétnapos Éneklő Ifjúság hangversenynek „A magyarokhoz” című kánon, közös előadásban. Május 22-én az Ady Endre Művelődési Házban a soproni József Attila Gimnázium „Marenzio” Kórusa önálló hangversenyén újra énekelte a Hegyi éjszakákat (I.), amelyet előadott még 1967. május 22-én, 1968. május 3-án, illetve május 30-án. A veszprémi „Kisfaludy” Művelődési Ház Liszt Ferenc Vegyeskarától hallottuk az Esti dalt meg a Székely keservest. Műsorukban a zongorára írott Székely keserves is elhangzott.³⁸⁽¹²⁹⁾

A „Szocialista Kultúráért” jelvénnel kitüntetett, miniszteri dicséretben részesített háromszoros aranykoszorús Liszt Ferenc Pedagógus Énekkar rendszeresen dalolja Kodály Zoltán kórusműveit. Íme az eddigiekből: Jelige, Esti dal, A magyarokhoz, Békesség óhajta, Öregek, A szabadság himnusza, Kállai kettős, Gömöri dal, Fölszállott a páva, Szép könyörgés, Székely keserves, Akik mindig elkésnek. 1969. január 17-én a Győri Filharmonikus Zenekar a jól ismert, de mindig új Galántai táncokkal fejezte be soproni koncertjét.

Az 1969. évi Soproni Ünnepi Heteken a „három város” elgondolást láttam kibontakozni: Győr, Sopron, Szombathely oratorikus együttesei az ünnepi hetek kimagasló zenei élményeit nyújtották. Két esztendővel a megálmódó halála után valóra vált a nagy terv? Testet öltött a látnoki erővel teremtett gondolat? Igenis: napjainkban megvannak ehhez a feltételek. Van erre lehetőség és a jövőben a magyar zenének hatalmas erőssége lehetne ez a háromszög, itt a nyugati határszélen. Az 1970. évi Ünnepi Hetek zenei programja is bizonyította mindezt. Október 30-án volt az Országos Filharmónia 2. bérleti előadása az Ady Endre Művelődési Házban, ahol a Budapesti MÁV Szimfonikusokat Németh ⁵¹Gyula vezényelte. Ekkor hangzott el először a „Fölszállott a páva” szimfonikus variáció. November 10–11-én rendezte meg a Soproni Óvónőképző Intézet az óvónőképző intézetek fennállásának 10 esztendő Jubileumi Intézeti Napjait, amelyeken három intézetet láttak vendégül. Énekkaraik 10-én találkoztak, sok Kodály-művet adtak elő (Süket sógor, Gergelyjárás, Villó, Méz, méz, méz, Jelige). November 16-án az evangélikus templomban a Győr-Sopron megyei Idegenforgalmi Hivatal rendezett díszhangversenyt a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériuma és a bécsi magyar nagykövetség fogadása alkalmából. Egyéb orgonára írott kompozíciók mellett Kodály „Organoedia”-jából az Introitus és Kyrie tételt játszotta Pécsi Sebestyén.

A hazánk felszabadulásának 25. évfordulója tiszteletére meghirdetett IV. Országos Pedagógus Kórusfesztiválon (Debrecen, 1970. IV. 6.) adta át a Pedagógusok Szakszervezetének Központi Vezetősége a soproni Liszt Ferenc Pedagógus Énekkarnak a *Kodály Zoltán Emlékérmét*.³⁹⁽¹³⁰⁾ Az emlékérmét ebben az évben alapította és adományozta először a Központi Vezetőség. A soproni kórus országosan az első között kapta meg. 1970. május 10-én, Felszabadulási és Jubileumi Hangversenyén a Szép könyörgést énekelte az együttes. Az itt közreműködő Bencsik Erzsébet a „Kilenc zongoradarab” III., V. számát

tolmácsolta bemutatóként.⁴⁰⁽¹³¹⁾

Elgondolkodtató, hogy Kodály hangszeres alkotásait (van ilyen szép számmal) napjainkban alig-alig ismerik nálunk, és csak elvétve tűznek egyet-egyét műsorra Sopronban. Zeneiskolai tanulóink a magasabb, továbbképző osztályokban miért nem tanulnak Kodály-művet? Az alacsonyabb osztályokba járók is találnának technikájukhoz, korukhoz illő anyagot a „24 kis kánon fekete billentyűk”, „Gyermektáncok” című füzetekben. Miért nem tanítanak ilyeneket nálunk? Sopronban szereplő vedégművészek miért nem mutatnak be többet hegedűre, csellóra, zongorára írt alkotásaiból? Miért? Miért? Szeptember 28-án a Liszt Ferenc Művelődési Központ nagytermében Czigliényi László adott orgonahangversenyt. Kodály teljes Csendes miséjét (Organoedia) mutatta be. A közreműködő Pataki István Ifjúsági Ház aranykoszorús leánykara szépen dalolta az Ave Mariat, a 150. genfi zsoltárt, a Négy olasz madrigál első darabját. Vezényelt: Kovács Sándor.

Városunk vidéki viszonylatban szinte páratlan zenei öröksége biztosíték arra, hogy az elődöktől kapott gazdag, szép hagyományt tovább ápoljuk, gondozzuk, hogy tovább éljünk a magunk emberségéből. Muzsikáló kedvünkben ne feledkezzünk Kodály Zoltánról sem!

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Nagy Alpár: Kodály Zoltán és Sopron / Nagy, Alpár: Zoltán Kodály und Ödenburg

Nagy, Alpár: Zoltán Kodály und Ödenburg

Verf. behandelt die Beziehungen des grössten ungarischen Komponisten und Musikerziehers unseres Jahrhunderts, bzw. seiner Werke zu der Stadt Ödenburg von 1924 bis in unsere Tage. Zeitungsartikel, Programme, Kodálys Artikel, Aussagen und bisher unbekannte Briefe werden bearbeitet. Aus den vielfachen Ergebnissen heben wir besonders hervor: die Bewegung der „Singenden Jugend”, im Zusammenhang damit Kodálys Besuch in Ödenburg im Mai 1940, den Plan „der drei Städte” (Raab-Ödenburg-Steinamanger) als musikalische Zentren, das errinerungswerte Liederfestival in Fertőd (Eszterháza) 1959, in Ödenburg vorgetragene Kodály-Werke und die Notwendigkeit einer Kodály-Ehrung in unserer Stadt.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / Hiller István: Kellner Sándor és a soproni küldöttek a Tanácsok Országos Gyűlésén (1919 június)

52 Hiller István: Kellner Sándor és a soproni küldöttek a Tanácsok Országos Gyűlésén (1919 június)

A Tanácsok Országos Gyűlése 1919. június 19-én tartotta 6. ülését a Magyar Tanácsköztársaság Házában (ma: a Parlament épülete. Lásd bővebben: A Magyar Tanácsköztársaság központi szervei és pecsétjeik. Bp., 1970, 27). Az elnöklő Bokányi Dezső 9 óra 30 perckor nyitotta meg az ülést és bejelentette, hogy az ügy fontosságára és sürgősségére való tekintettel az elnökség azt javasolja, szakítsák meg a gazdasági vitát és tűzzék napirendre a külpolitikai kérdések megtárgyalását. A javaslatot az ülés egyhangúlag elfogadta, majd Kun Béla emelkedett szólásra. Kifejtette, hogy az imperialista hatalmak kétségtelenül egységesek abban, hogy a bolsevizmust meg kell fojtani, a Tanácsköztársaságot le kell szűrni, életének véget kell vetni.

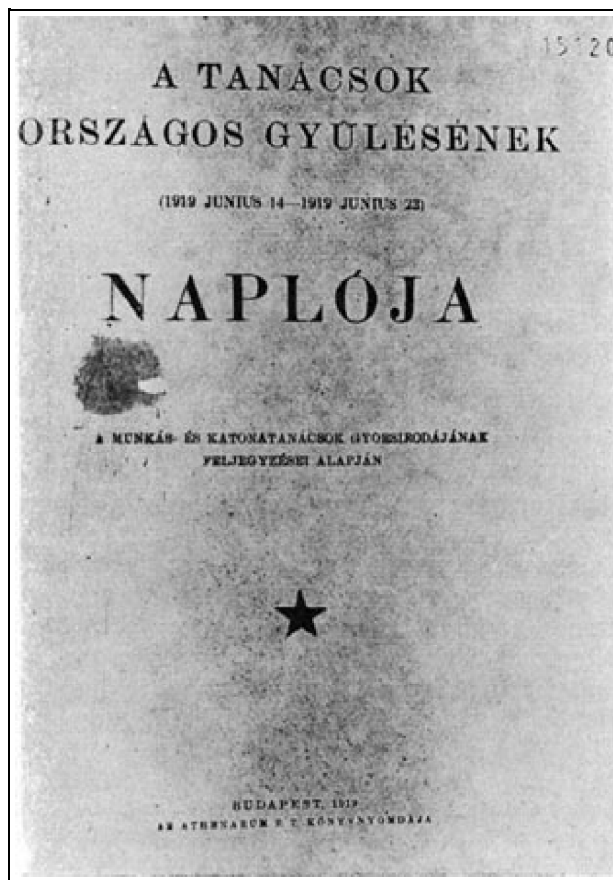

Hosszú beszéde után 7 pontos határozati javaslatot terjesztett elő. A szünet után Brunner József jegyző négy táviratot olvasott fel, köztük a következő szövegűt:

„Sopron város munkás-, katona- és földművestanácsának mai napon megtartott közgyűlése meleg proletárüdvözlét küldi a felszabadult munkás Magyarország első igazi alkotmányozó országos gyűlésének. Vezesse tanácskozásait és irányítsa elhatározásait az a tudat, hogy miként az egész ország harcedzett munkássága, Sopron városa is tömött sorokban áll mögötte és szívás kitartással fogja végrehatani azt, amit kiválasztott vezetőinek gyűlése elhatároz. Knapp Gábor elnök.”

A kialakult heves vitában Kunfi Zsigmond arra az álláspontra helyezkedett, hogy a breszt-litovszkihoz hasonló békét kell kötni.

Kellner Sándor – aki mint a Forradalmi Kormányzótanács teljhatalmú soproni megbízottja vett részt a nagy jelentőségű kongresszuson – határozott fellépésével és következetes álláspontjával hívta fel magára a küldöttek figyelmét.[1\(132\)](#)

Kunfi elvtársnak az a baja, – kezdte felszólalását Kellner – hogy nem volt Oroszországban és nem tudja, nem ismeri azokat a motívumokat, amelyek az orosz proletariátust a breszt-litovszki béke megkötésére kényszerítették.[2\(133\)](#) Egy hang itt gúnyosan megszakította a felszólalást: Biztosan maga se tudja! – bekiáltással, amit derültség fogadott. Kellner azonban bátran folytatta: Ha Kunfi május 2-án javasolta

volna, hogy a magyar proletariátus [53](#)breszti békét kössön, akkor ennek értelmét látta volna, mert az ország nyakán volt az ellenség és nem volt Vörös Hadsereg. Ha már azonban akkor vissza kellett utasítani a béke lehetőségét, akkor most, amikor a Vörös Hadsereg üldözi az ellenséget, lehetetlenség arról beszélni, hogy breszt-litovszki békét kössünk. Ez lelkiismeretlenséget és a proletariátus gigantikus harcával való visszaélést jelentene.

Szamuely Tibor: Ki a defaitistákkal! (Zaj.)
Böhm Vilmos népbiztos: Itt arról van szó, hogy mindnyájan elpusztulunk-e? Arról van szó, hogy amikor proletártestvéreink százai és ezrei vannak a fronton, akiknek életéért idejöttem könyörögni, hogy csináljunk valamit, akkor ezt nem lehet viccekkel elintézni, ezt véres komolysággal kell tárgyalni.
Egy hang: Kunfi vezeti az árulást! (Zaj.)
Schiff Rezső: Azt mondtam, hogy csak az entente második számú parancsáig tarthatjuk csak fenn! Ezt csak meg lehet érteni.
Kellner Sándor: Hol vannak a szakszervezetek vezetői?
Szakasios Árpád: Itt vannak!
Kellner Sándor: De akik nincsenek itt!
Böhm Vilmos népbiztos: Kellner elvtárs, ne izgassa magát. A szakszervezetek vezetői a vörös hadseregnek igen tekintélyes számú katonát szállítottak.
Kellner Sándor: A nyomdász-szakszervezet vezetőit gondolom.
Elnök (csenget): Kérem az elvtársakat, maradjanak csendben, Böhm elvtárs folytatja a beszédét.

Egy hang ismét közbeszól: Hoffmann, tábornok is ezt mondta.[3\(134\)](#) Ha Kunfi elvtárs Oroszországban lett volna a breszti béke megkötésénél – folytatta Kellner –, akkor tudná, hogy Oroszország a breszti békét akkor kötötte, amikor nem volt hadserege, amikor minden oldalról szorították a nyakcsigolyáját, amikor az orosz proletariátus az előtt állt, hogy ha nem köt breszti békét, a porosz csapatok bevonulnak Moszkvába és Pétervárra. Akkor Kunfi elvtársnak nem jutna eszébe itten olyan kijelentéseket tenni, hogy kompromisszumokat kell engedni a burzsoáziának, a nemzetközi kapitalizmusnak akkor, amikor a magyar proletariátus egészen más helyzetben van ma, mint volt 1918-ban az orosz proletariátus, amikor őt a breszti béke megkötésére kényszerítették.

Kunfi elvtárs nacionalistáknak tartja azokat, akik azt akarják, hogy az országot az ő régi területeivel együtt visszahódítsuk. Úgy van, elvtársak, egyrészt nacionalista az illető, de talán elképzelik, akik ugyvanoznak, hogy ebben van ma egy kis internacionalizmus is, mert ma, amikor mi a régi országhatárokat vissza akarjuk állítani, ez nem nacionalizmust, hanem nemzetköziséget jelent, mert ezzel óriási proletártömegeket

szabadítunk fel és állítunk a szocializmus szolgálatába, ezzel növeljük a Vörös Hadsereg erejét, és az országhatárokon túl is igyekszünk a ma még kapitalista elnyomatás alatt élő idegen proletárokat felszabadítani. Éljenzés és taps fogadta ezeket a mondatokat.

Nem volt azonban egységes a fogadtatása Kellner Sándor következő fejtegetésének:

54Azt kérdezte Kunfitól, hogy mit fog szólni Budapest proletariátusa ahhoz, ha mindenben teljesíteni fogják az entente-imperialisták kívánságait. Mivel fogja őket Kunfi a szocializmus magvának bevévésére és a proletárdiktatúra megmentésére kényszeríteni, ha azt kell nekik mondani, hogy nincs ennivaló, nincs ruha, nincs szén, fa, sem nyersanyag, úgy hogy fel kell fordulnia a budapesti és környékebeli proletariátusnak. Vajon ez-e az a garancia, amit Kunfi nyújtani tud, hogy fenntartsa a proletárdiktatúrát? „Kunfi elvtársnak tudnia kell azt, hogy Pest és környéke egyedül nem maradhat meg a proletárdiktatúra alatt, mert a budapesti proletariátusnak, amely a legnagyobb áldozatot hozta ezért a forradalomért, el kell pusztulnia Clemenceau úr és – ha úgy tetszik – Kunfi elvtárs jóvoltából.”⁴⁽¹³⁵⁾

Kellner Sándor heves kifakadásai részben tetszést, részben nemtetszést váltottak ki, Miklós Móric küldött közbevetette, hogy „Ez Kun Béla javaslata.” Az elnök csengője vetett véget a zajnak, Kellner folytathatta.⁵⁽¹³⁶⁾

Rámutatott arra, hogy mit szólna mindehhez a testvéri szövetséget kötött szlovák proletariátus. Vajon mit szólnának Eperjesen, Kassán és a többi városokban, ahol a magyar Vörös Hadsereg egyesült a szlovák proletariátussal, ha a visszavonulás nyomán ismét a cseh imperialisták seregei vonulnának be? Vajon fokoznók ezzel a proletariátus öntudatát?

Kunfi erre közbevetette, hogy ott van a Szlovák Köztársaság. Éppen ezért nem szabad a szlovák proletariátust ismét önmagára utaltatni, hanem vele egyetemben kell megvédeni a proletárdiktatúrát – válaszolta Kellner.

Hosszan, szenvedélyesen védi igazát Kellner Sándor. Nem kell aláírni semmit – mondta –, az entente nem kötelezi magát semmire, de a magyar proletariátus kénytelen odaadni mindazt, amit a proletárdiktatúra magában rejt. Kénytelen odaadni, ha szót fogad és ezzel önkéntelenül feláldozza magának a proletariátusnak uralmát. Beszédét többször: Igaz!, úgy van! – felkiáltások és taps szakították félbe. Sopronban szerzett tapasztalatait így foglalta össze: „És én, aki ott élek a határon, aki közel három hónap óta az osztrák határ mellett szolgálom a proletariátus ügyét, látom és érzem, hogyha elfogadnánk is minden kikötés nélkül Clémanceau úr és társai kívánságát, ott a határon már előre fel vannak sorakoztatva, tisztek vezetése alatt, azok az ellenforradalmi bandák, amelyeket Clémanceau úr és társai minden továbbiak nélkül felhasználhatnak – hogy ha ők már nem akarnak cselekedni ennek a proletaruralomnak megtörésére.” Igaz! Úgy van! – kiáltások jelezték a teremben az egyetértést.⁶⁽¹³⁷⁾

Kellner Sándor további fejtegetését ismét Miklós Móric szakította meg azzal, hogy megkérdezte, miért nem vitatkozik Kellner Kun Bélával, hiszen az ⁵⁵ő javaslatáról van szó. A teremben ismét egyetértő zaj morajlott végig. Az egykori hiteles jegyzőkönyv szerint Kellner odavetette Miklósnak a következő mondatot: „Elvtárs! Örüljön, hogy magával nem vitatkozom!” Kellnert nem zavarta meg az élénk derűtség, taps, felkiáltások és zaj. „Kunfinak tudnia kell – folytatta –, hogy az orosz proletariátus még ma is kénytelen Kolcsakékkal verekedni, a francia és angol imperialisták által szervezett és jól felfegyverzett ellenforradalmárokkal, és ha Kunfi azt képzei, hogy a Szemerék, a Károlyi Gyulák, és Szmrecsányiak nem fognak Kolcsak szerepére vállalkozni, akkor téved; de éppen azért, mert nem téved, mert tudja, hogy igenis vállalkoznak erre, nem szabad még csak hangoztatni sem azt, hogy a Vörös Hadsereg vonuljon vissza. Ha

mi ebbe belemegyünk, ez feladása a proletáralomnak, feladása mindama vívmányoknak, amelyeket már megszereztünk, mindennek önként, nyíltan való eldobása kezünkből.”

A küldöttek egyetértése zúgott végig a termen. Ezután a parasztsághoz fordult a szónok. „Nem szívesen harcolunk. Meguntuk a háborút. Ezzel tisztában vagyunk. De ha a proletariátus, az ipari proletariátus százezrei ott vannak a Vörös Hadseregben és védenek benneteket, szegény parasztok, akkor most már önöknek is, földműves elvtársaim, meg kell magyarázniok kinn a faluban a parasztságnak, hogy az ipari proletariátus mellé kell állni, hogy a parasztság is megtarthassa mindazt, amit neki az ipari proletariátus kivívott.”

Támogató és ellenvéleményt kifejező felkiáltások, zaj és halljuk! halljuk! kiáltások hangzottak a teremben. Kellner Sándor azonban nem folytathatta mindjárt, mert az elnök a következőket mondotta: „Kérem egy percre megállani. Meg kívánom az igazság érdekében jegyezni, hogy Kellner elvtársunk itt Nyugat-Magyarországon az ellenforradalom leverése körül nagyon nehéz szép és férfias munkát végzett.” Éljenzés és taps köszöntötte Kellner Sándort, aki a következőképpen hátrította el az elnöki megjegyzést: „Köszönöm Bokányi elvtárs megjegyzését. Én nem tartottam érdemesnek reflektálni olyan embereknek a megjegyzésére, akik nemcsak hogy ellenforradalmi akciók leverésénél, de ott, ahol baj van, nem állanak oda, sőt ott, ahol tehetik ellenünk és a Vörös Hadsereg ellen agitálnak.” Kellner Sándor a következő mondattal fejezte be hozzászólását: „Látjuk a nemzetközi proletariátus megnyilvánulását mellettünk nap-nap után, jönnie kell a nemzetközi forradalomnak s addig is, amíg jön, tűrjünk és szenvedjünk, mert most már tudjuk, a mi ügyünkért tűrünk és szenvedünk.”

A Kellner Sándor felszólalásában foglaltakat az idő sok mindenben hamarosan igazolta, a nemzetközi forradalom azonban, amiben oly nagyon bízott, késett. Bár minden nap várható volt Németország és Ausztria dolgozóinak forradalmi megmozdulása, ez nem következett be. A német munkásságot megalkuvó vezetősége letértette a forradalmi útról, az antant államok munkásainak a szocialista államok iránti szimpátiáját kifejező sztrájkok sem fokozódtak forradalmi megmozdulásokká. Az ismert történelmi körülmények között a Kormányzótanács július 31-én lemondásra kényszerült.

Tevőlegesen részt vett Kellner Sándor az *alkotmánytervezet* vitájában is. Ma talán jelentéktelennek tűnik, hogy a vitában egy-egy kifejezés elvetését vagy meghagyását is részletesen elemezték, az akkori viszonyok között azonban a komoly tartalomra való törekvés kifejezője volt az ilyen szócsata is. A szegényparasztság fogalmának kifejezésére „földművesszegények”, „földművesmunkások” stb. kifejezéseket javasoltak a küldöttek. Kellner Sándor a „földművesszegények” meghatározás mellett tört lándzsát felszólalásában. Roppant nagy veszedelmet rejt magában, ha ezen a szón, hogy „földművesszegények” változtatni fogunk – mondotta. Ha igaz is, hogy benne van az alkotmányban, kinek van és kinek nincs joga, ez a paragrafus agyonütné mindazokat, amelyek utána következnek, mert itt ki lenne tüntetve, hogy a „földművesek tanácsa”. Márpedig földművesnek vallják magukat a száz hold és még annál is nagyobb birtokosok tulajdonosai is. „Nem helyes! A szegény szó megszüntetendő” – felkiáltások szakították félbe a szónokot. A közbeszólások változatosak voltak, egyesek szerint nem szégyen ha valaki szegény, mások meg helyesnek vélték a „szegény” szó elvetését. Végül Rónai Zoltán népbiztos szövegajánlatát fogadták el: „munkások, katonák és földművesek tanácsai”. Egy másik vitapontonál Kellner Sándor javaslatára a „nemzetközi köztársaságát akarja” szövegrész helyett a kongresszus a „nemzetközi tanácsköztársaság” kifejezést fogadta el helyesnek.

Amikor Rónai Zoltán népbiztos a közművelődési ügyek legfőbb irányítását az országos szovjet hatáskörébe tartozónak vélte, Kellner Sándor figyelmeztetett, hogy a nemzeti szempontok figyelembe vételével kell

odatartoznia.

Ugyancsak Rónai Zoltánnal vitatkozott Kellner Sándor a járási tanácsok kérdésében. Rónai azt fejtegette, hogy a járási tanács új szerv, amelyre rendkívül nagy szükség van, és amely a szolgabíró helyébe lép. Kellner Sándor felszólalásában azt mondta, hogy Rónai téved, a járási tanács nem új szerv, már minden vármegyében kiépítették őket. A zajra és a „nem mindenütt” felkiáltásokra Kellner azt válaszolta, hogy elég baj, ha nincsenek, a megjelent utasítás szerint már minden vármegyében működniök kellene. Rónai Zoltán félreértésnek minősítette Kellner álláspontját, megjegyezve, hogy az alkotmány szerint új szerv, amely már az ideiglenes alkotmányban is megvolt. Kellner erre csak ennyit válaszolt: „Úgy van, tehát megvan, nem új szerv.”

További hozzászólásában azt javasolta, hogy a falusi tanácsok ne adjanak ki szabályrendeleteket, hanem ez a járási tanácsoknak legyen kötelességük. Több ellenvetés ellenére is kitartott álláspontja mellett, amit nem szabad feltétlenül negatívnak minősítenünk. Azért nem, mert nem a falu önállóságát akarta korlátozni, hanem az erők elforgácsolódását akarta megakadályozni az akkori nehéz időben. Így érvelt: „Kérem az elvtársakat, változtassunk ezen a széleskörű autonómián, mert ha minden falu ki fog adni különféle szabályrendeleteket, a falvakban olyan nagy zavar fog beállni, hogy vármegyei központi tanácsnak, de a járásnak sem lesz egyéb dolga, mint felülbírálni ezeket a szabályrendeleteket és minden energiát erre kell pocsékolni.” A többség azonban más véleményen volt, a javaslatot nem fogadták el.

A hetedik ülésen 1919. június 20-án Hamburger Jenő népbiztos arról beszélt, hogy nem lehet Budapestet kellően élelmezni akkor, amikor pl. Sopronban kiviteli engedélyeket adnak zöldségfélékre, pedig szigorú határzár van elrendelve. Nagy zaj támadt, majd Kellner Sándor közbevetette: „Sopron nem!” „De igen, Sopron!” – folytatta Hamburger. – Meg is mondhatom Nezsideréről van szó. Melyik megyében van? – Hiszen Nezsider Mosonmegyében van! – válaszolta Kellner. Hamburger erre bocsánatot kért, de hozzátette, hogy Sopron középpontja Nyugat-Magyarország alakulásának, ahol az emberek nem tudnak belenyugodni abba, hogy a háború alatti igen zsíros csempészhaszon, amely eddig az ottani termelőknek osztályrészül jutott, megszűnik. Megszűnik azzal, hogy szigorú határzárt rendelnek el. Ha egyszerűen kiviteli engedélyeket állítanak ki vagonrakományokra és kiviszik a zöldségárut, ez nehezíti a helyzetet.

57Az ügyet később Erdélyi Mór népbiztos ismét előhozta, azt állítva, hogy Kellnernek nincs igaza.⁷⁽¹³⁸⁾ Ugyanis Sopronból igenis kivittek marhát és mindenféle mást, helyébe pedig iparcikkeket hoztak be. Ezt nem ellenzi, de a Sopronból kivitt marháért – amiben ott nagy bőség van – a kapott iparcikkeket nemcsak Sopron, hanem az egész ország érdekében kell felhasználni.

A június 21-i nyolcadik ülésen Böhm Vilmos⁸⁽¹³⁹⁾ népbiztos beszédét a teremben sokszor megszakították. Kellner Sándor is. Az egyik vitapontonál Kellner közbeszólt, megkérdezte, hogy hol vannak a szakszervezetek vezetői?! Szakasits Árpád jelentkezett, hogy itt vannak! „De akik nincsenek itt!” – vitatkozott Kellner tovább. – A nyomdász szakszervezet vezetőit gondolom. Böhm azt válaszolta Kellnernek, hogy ne izgassa magát, a szakszervezetek vezetői a Vörös Hadseregnek igen tekintélyes számú katonát szállítottak. A heves vitának az elnök csengője vetett véget.

Kellner Sándor sokoldalúsága egyre inkább kibontakozik a kényszerűen eltemetett évtizedek homályából. E néhány, általánosságban nem ismert, részletesen ki nem fejtett adat, esemény e kibontakozáshoz szeretne hozzájárulni.

***

Kellner Sándoron kívül Sopronból mások is részt vettek e jelentős kongresszuson: *Bardócz Béla*, *Ferenczi János*, [9\(140\)](#) *Fischl László*, [10\(141\)](#) *Horváth Ödön*, *Leser Lajos*, *Steiner Keresztély* és *Titz Károly*. [11\(142\)](#)

58 *Horváth Ödön*t a gyűlés június 15-i ülésén jegyzővé választottak meg. *Titz Károly*ról, illetve szerepléséről csak annyit tudunk meg, hogy a június 16-i harmadik ülésén felkérték, vegyen részt egy értekezlet munkájában. *Ferenczi János* viszont többször felszólalt, igen tevőlegesen vett részt a gyűlés vitáiban. A június 17-i negyedik ülésen Ferenczit a földművelésügyi bizottság tagjai sorába ajánlják. Az ajánlás után azonnal fel is szólal és azt a kívánságát terjeszti elő, hogy a földművelésügyi tanácsban a tanácsstagok közül minden megyéből egy képviselő foglaljon helyet, akik a legjobban tudják, mire van szükség. Ha azt budapestiekből állítanák össze, megtörténhetnék, hogy az országos tanácsgyűlésnek órák hosszat kellene vitatkoznia olyan dolgokon, amelyeket már a bizottságban meg lehetne oldani. Az ügy igen heves jeleneteket váltott ki, az elnöknek *Ferenczi János* felszólalása után kérnie kellett a küldötteket, hogy üljenek le, és csak akkor szólaljanak fel, ha szándékukat írásban bejelentették.

A szegényparasztság fogalmának kifejezésére kialakult és már korábban említett vitában azon a véleményen volt, hogy használják a „földművesek” kifejezést. Hogy azután kik jönnek be a százholdasokból és azon alul, erre vonatkozóan a korlátozó intézkedéseknél teljesen meg lehet vonni a határt. Ha itt határozottan a „szegény” elnevezést használjuk – mondotta – a földműves dolgozók azt hiszik, hogy az állam őket állandóan szegényeknek akarja tartani.

Egy másik vitánál arról panaszkodik, hogy tapasztalata szerint a tömegeket nem igen tudják meggyőzni jóakaraturkról. Budapest utcáin még mindig vakok koldulnak. Egyszer s mindenkorra meg kell szüntetni ezt

a szégyenfoltot. Akik tényleg munkaképtelenek, részesüljenek társadalmi támogatásban.

Módosítást kér a forradalmi alkotmánytervezet következő mondatánál: „Minden proletárnak jogában áll, hogy szabadon gyülekezhessek és felvonulásokat rendezhessen”. Ezzel kapcsolatban korlátozó intézkedéseket kíván tenni, mert ha minden munkásnak jogában van felvonulásokat rendezni, akkor az ellenforradalom egyszerűen felvonultatja a munkásokat, mint ahogyan ez Sopronban történt. Akkor ehhez jogot formálnának, mert szakegyleti tagok és ezzel a többi munkás között egyenlenséget szítanának. Felszólalásának hatására itt is törlik a „földművesszegények” kifejezést.

Módosítani kívánja az alkotmány 10. §-át oly módon, hogy így hangozzék: „Ezért a dolgozók számára ingyenes és legmesszebbmenő tanítást biztosítja.” Így megoldódnék a többféle kifejezés használata (földműves proletár, munkások, dolgozók), mert az utóbbi kifejezésben benne vannak a földművesek, földmunkások, ipari munkások, bányászok és szellemi munkások is.

Leser Lajos felszólalásában a német szövetség nevében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a választásoknál nem tartották szem előtt az alkotmány szabályait. Az alkotmány a német proletariátusnak számarányához képest biztosít képviselőket az intézőbizottságban. Eszerint a német proletariátusnak minimum 20 tagra volna joga az intézőbizottságban. Ezzel a joggal azért nem tudtak élni, mert a szovjet-választás olyan volt, hogy annak következményeképpen csak öten vagy hatan vannak itt német proletárok. Most a jelölésnél 20 jelölt helyett csak négyet ajánlottak, ezek közül is egyet lemondásra bírtak azon a címen, hogy Sopron városa küldöttének kell a hely. Felszólítja a gyűlést, tartsák be az elfogadott és megalkotott alkotmányt, és juttassák a német proletárságot mindazokhoz a jogokhoz, amelyek ennek alapján megilletik őket.

Az egész felszólalás alatt nagy zaj volt a teremben, felkiáltások és egymásnak ellentmondó vélemények hangzottak el.

59 *Leser* végül is kérte, hogy Steiner Keresztélyt – aki korábban Fischl László javára lemondott – fogadják el a német proletariátus nevében, Fischl-t pedig Sopron városának képviselőjévé.

Később a Tanácsok Országos Gyűlése által választott jelölőbizottság a központi intézőbizottságba a következő soproniakat ajánlotta: Bardócz Bélát, Fischl Lászlót, Kellner Sándort (érdekes módon Budapest képviselőjévé) és *Leser* Lajost.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei
Attila: A helytörténész Csatkai Endre

Környei Attila: A helytörténész Csatkai Endre

Gyermekként is csodáltam alakját, munkáját és felnőttként is gyermeki csodálkozással csüngtem tanításain. Tulajdonképpen apám volt, mint a többi készülő és kész soproni patrióta történésznek is. A gyermek, a tanítvány nem vállalkozhat a szó kritikusi értelmében az atya megítélésére, de fájdalmasan kedves kötelessége az életmű felmérése, összegyűjtése és mint ahhoz közel állónak a mester által létrehozott hatalmas szellemi érték közvetítése másoknak. Így e dolgozat célja az életmű feltárása, felelevenítése az azzal ismerősök és bemutatása az idegenek – ha vannak ilyenek – előtt.

Csatkai Endre munkássága a társadalomtudományok minden ágára kiterjed, de művei között találunk természettudományit is. Közös vonása az életműnek, hogy soproni és történeti. Minden soproni és Sopron vármegyei témával foglalkozott, nincs az anyagi és szellemi kultúra körének olyan területe, amelynek soproni történetén ne dolgozott volna. Ugyanígy minden munkájában ott van a közeli vagy távolabbi cél: a Sopron-ismeret szélesítése-gyarapítása és ezzel elmélyítése, magasabb szintre emelése. Az életmű: helytörténet; Csatkai Endre élete: soproni élet, helytörténészélet.

A helytörténész Csatkai Endre irodalmi munkássága szinte felmérhetetlenül gazdag: mintegy 40 önálló könyvet, 500 tudományos dolgozatot és 1200 újságcikket (1400 közlemény) foglal magában.¹⁽¹⁴³⁾ Ezt a gazdagságot az író alapvető szándékának köszönhetjük: a megismert dolgok azonnali közlése, az ismeretek átadása a társadalom minden rétege számára. Csatkai Endrének életcélja volt a helytörténeti ismeretterjesztés a legszélesebb területen (l. első cikkét). Az általános jellegű megismerésnek és ismertetésnek azonban jól átgondolt elvei, pontosan már a kezdeten kijelölt vezérfonalai voltak. Ez az életmű tartalmi vonatkozásait vizsgálva azonnal szembetűnik.

A fiatal Csatkai pontosan ismerte, helyesen értékelte az elődök és az idősebb kortársak munkáját, támaszkodott az addigi eredményekre, és így jól ismerte a rá háruló feladatokat. „A soproni történetírás hat évszázada” című, a Soproni Hírlap 1932. febr. 14-i számában megjelent cikkében készítette el a soproni helytörténetírásnak azt a vázlatát, amelyet most közel fél évszázad távlatából Csatkai és kortársai és a következő generáció munkáinak ismeretében is ugyanúgy igaznak látunk. Szerinte az elődök munkája úttörő, alapvető munkaként értékelendő. Tulajdonképpen érdeme, hogy feltárta a helytörténetírás alapvető forrásait. A krónikaírók és Oertl Károly, Gamauf Keresztély, Paúr Iván, Poda Endre, Nagy Imre munkája és forráskiadványai a soproni helytörténetírás első nagy lépését tették meg, a források feltárását, rendezését, hozzáférhetővé tételét kezdték meg, lehetővé tették a terület történetének áttekintését, a feladatok felmérését. Az első korábbi összefoglaló történetírói kísérletek (Töpler Károly, Vidák Öse, Müllner Mátyás, Pollák Miksa munkái) ⁶⁰után voltaképpen Csatkai fiatal korára érkezett meg a soproni helytörténetírás számára a tulajdonképpeni munka teljesítésének és a feldolgozásnak lehetősége. A közvetlen elődök és idősebb kortársak közül Nagy Imre, Kugler Alajos, Payr Sándor, Winkler Elemér, Mihályi Ernő munkájára támaszkodhatott az induló Csatkai Endre.

A fiatal kutató az addigi eredmények birtokában világosan tűzte ki célját és hangyaszorgalommal látott neki következetes megvalósításához. Az életműből kitűnően a cél tartalmi vonatkozásban kettős volt: egyrészt kiterjeszteni a források feltárását, a levéltári kutatást és egyéb adatgyűjtő munkát az addig elhanyagolt területekre, tulajdonképpen a társadalmi élet kérdéseinek egészére, másrészt ennek a munkának alapján az egyes területek feldolgozó munkáját elvégezni, szintéziseket létrehozni. Csatkai Endre képzettségét és hajlamait tekintve művészettörténész volt, de e munka során általános történész vált belőle. Munkájának

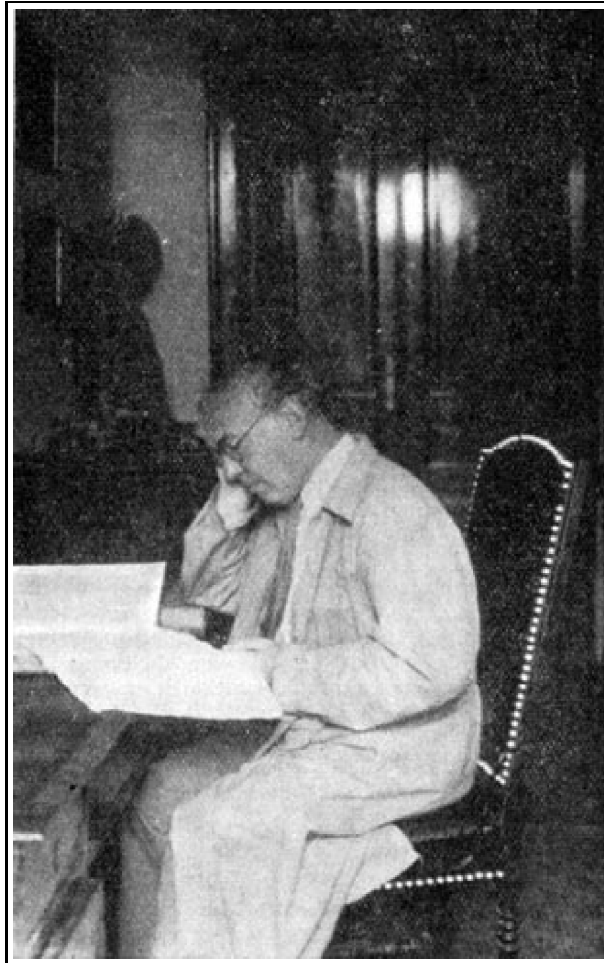
gerincét a művészettörténet adja²⁽¹⁴⁴⁾, alapvető célja azonban, amint ezt első cikkében kitűzte: a város művészeti szépségeinek megismertetése volt. E munka során a történész Csatkai Endre munkája kiterjedt a város és társadalma történetének minden vonására és minden korszakára. A művészettörténésznek szüksége volt azon erők ismeretére, amelyek az ő tudománya tárgyát, a műemlékeket, a művészeti tárgyakat létrehozták, annak a közegnek az ismeretére, amelyben a város és környékének művészeti értékei születtek, éltek, hatottak és hatnak. A művészettörténész következetes és alapos munkája feltárta ezeket a feladatokat, területeket, s így vált a rendkívül sokoldalú, széles látókörű fiatal kutatóból történész, kultúrtörténész.

Első cikkei zömmel a művészettörténet köréből valók. Majd a kutatás elvitte a történetírás területére, elsősorban a képzőművészettel rokon területek kultúrhistoriai feltárását végezte el. Igazi történész nézőpontja azonban ráirányította figyelmét az alapok, a társadalom gazdasági és politikai történetének feltárására. Így, ezen a kiszélesedett kutatási területen született meg az a történetírói életmű, amely egy ember munkájához képest hihetetlenül teljes, és amely városunk és környékének történetét állítja elénk.

A gazdasági alapok történetének, a város gazdasági viszonyainak és elsősorban az iparnak, az egyes iparágak történetének kutatásában úttörő és a soproni helytörténetírás történetében eddig a legteljesebb munkát végezte Csatkai Endre. Számos cikket írt a város történetének egyes korszakaiból a gazdasági viszonyok köréből, feltárta városunk ipari-kereskedelmi életének legfontosabb jelenségeit, a város fejlődését meghatározó gazdasági változások csomópontjait. Különösen széles és sokrétű kutatásokat végzett az egyes iparágak története körében, e területnek nemcsak eseménytörténetét tárta fel, hanem néprajzi megközelítéssel megismerte az emberi alkotó munka módozatait és annak történetét is. E sokrétű munkájának eredménye e téren több összefoglaló munkájának megszületése, amelyek a soproni gazdaságtörténeti kutatásoknak alapvető munkái maradnak. A gazdasági élet és a technikai tudományok területén dolgozott kiemelkedő soproni férfiak szinte teljes körének megismerése és megismertetése az iparág-történettel együtt Csatkainál nem szellemtörténeti módszer eredménye. Egyrészt ez az ő alapvetően humanista kiindulópontjából következik. Tartalmi értékeivel, a sok cikk és a nagyobb munkák egészének összevetéséből kitűnő alapkoncepciójával ez a szó mai értelmében vett igazi, széleskörű, alapos gazdaságtörténet. A város történetének legalapvetőbb meghatározóira világít rá; egészében e munka korszakokat rajzol, megadja nemcsak a várostörténet, hanem a Csatkai-életmű alapjait is.

Ezt a célt szolgálja az általános történettudomány körébe tartozó egyéb munkák sokasága is. Állandó levéltári kutatásai, adatgyűjtése során, e munkája módszeréből következett – ugyanis sohasem egyetlen témát kutatott, hanem szisztematikusan a források teljességét igyekezett átnézni és azokat minden vonatkozásban kicédulázni, hasznosítani –, hogy számos eseménytörténeti adatra és apró történeti érdekességre, momentumra figyelt fel. Ezekből nagyon sok kis eseménytörténeti közlés született, ⁶¹mert nem idegenkedett a kis kuriózumok tálalásától sem. Ebből a mozaikszerű munkából azonban értékes politikátörténet állt össze, a gazdaságtörténettel együtt az az alap, amelyből Csatkai Endre minden munkája kiindul. Ez a munka adta meg a történelmi közeget, azt a szerves egységet, amelyben egy-egy helytörténeti téma tárgyalása egységes és teljes lesz. Ez a több évtizedes aprólékos adatgyűjtés adja pl. a nagy műemlék-topográfia történeti alapjait is. A történelemkutatási alapmunka azonban nemcsak „segédtudomány” volt a kultúrtörténész Csatkai Endre számára. Általános történeti-helytörténeti szintézisekre is törekedett, amelyekben a város társadalmi-politikai életének egy-egy szakaszát tárgyalja. Korábbi munkái alapján a háború után, az új Soproni Szemlében vált igazán sikeressé ez a munkássága, amellyel lerakta a legújabbkori helytörténet kutatásának és feldolgozásának alapjait is – módszerével és eredményeivel egyaránt. A soproni munkásmozgalom történetére vonatkozó kutatásai és az ezekből született közlések városunk története újkori szakaszának ⁶²s ebben az osztályharcok történetének

legfontosabb korszakaira világítanak rá, a legjelentősebb eseményekre, mozzanatokra hívják fel a figyelmet.

Alapvető történetírói munkássága néprajzi kutatásaival együtt a város és környéke társadalmának egészére, Csatkai szempontjából a legfontosabb területre irányul: a népelet teljes megismerésére, minden egyéb történetírói részfeladat megalapozó ismereteire.

Csatkai Endre történetírói munkásságának – munkában és eredményekben – a zömét a kultúrtörténet teszi ki. E téren sok vonatkozásban nehéz elválasztani az anyagi és a szellemi műveltségre vonatkozó munkákat, nemcsak azért, mert a kétfajta munka egy-egy közleményben összefonódik, hanem mert a helytörténet szempontjából és Csatkai felfogásában is mindkettő egyenértékű, egyformán fontos. S ez a kultúrtörténet a helytörténeti ismeretek kibővítésében Csatkai Endre munkásságának nemcsak legértékesebb részét, hanem szinte teljes egészét alkotja. Egyformán képzett volt minden területen Csatkai Endre, egyformán teljes tudományossággal művelte a kultúrtörténet minden területét és e területeket egyformán a helytörténet legszerveesebb részének tekintette.

Az indulás éveiben három témaköre alakult ki: az irodalomtörténet, a színháztörténet és a zenei kultúra

története.

Irodalomtörténeti vonatkozásban városunk és környékének története gazdag anyagot kínál mind a magyar, mind a német vagy akár a latin irodalom vonatkozásában. Az itt működött, az itt tanult és a tősgyökeres soproni írók munkásságának, életének és műveinek feltárása értékelése a város szellemi életének nagy értékeire mutat rá, egyik legfontosabb területét érinti. Csatkai foglalkozott irodalmunk, a soproni irodalom valamennyi jelentősebb alakjával: Berzsenyi, Kis János, Frankenburg, Gyóni Géza, Pap Károly, Pamer György, Kolbenheyer Mór stb. életével és irodalmi munkásságának értékelésével, a bennük rejlő szellemi értékek feltárásával és közvetítésével. E munka során nemcsak városunk szellemi életének értékeit derítette fel, nemcsak az irodalmi viszonyok történetét tisztázta, hanem elmélyítette a város közönségének önismeretét is. Külön érdeklődési területe volt a Sopronban megfordult írók soproni vonatkozásainak felderítése. „Idegenek a régi Sopronról” című kiadványa alapvető munka e téren.

Nagy zenei műveltsége Csatkai Endrét a soproni zenetörténet jeles ismerőjévé, művelőjévé avatja. Széleskörű zenetörténeti munkájának köszönhető, hogy a magyarországi viszonylatban egyedülálló gazdagságú soproni zene történetét ma jórészt ismerjük és megfelelően értékelni tudjuk. Liszt, Haydn, Goldmark és a soproni zenei élet egyéb kiválóságainak életműve, a soproni zenei élet szerveinek tevékenysége az ő munkája nyomán áll előttünk.

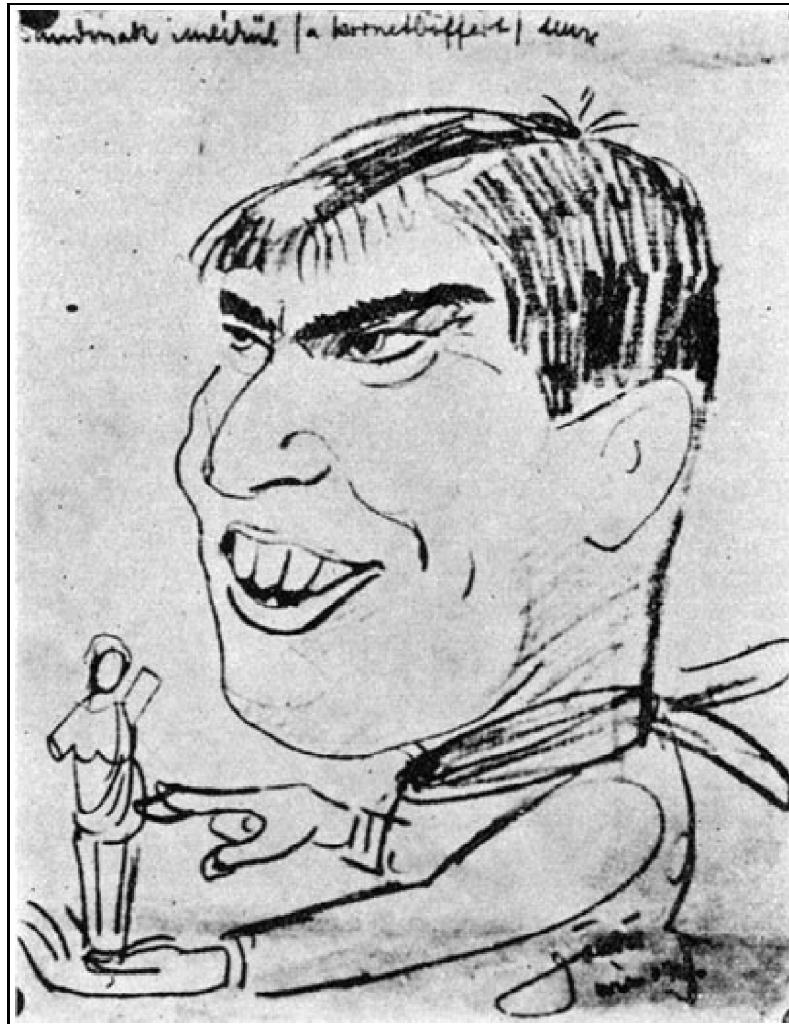
Színháztörténeti munkássága ugyancsak a város egyik büszkeségére, a legrégebbi városi színházi kultúra kialakulására és fejlődésére mutat rá. Több évtizedes munkával megtanított bennünket büszkének lenni a soproni színházra és nem sokkal halála előtt derítette ki pl., hogy a soproni színházi élet kezdetei sokkal korábbi időben keresendők, mint azt eddig tudtuk.

A soproni szellemi élet minden egyéb területén úttörő munkát végzett és nagyot alkotott Csatkai Endre, így pl. a gyógyászat és az egészségi viszonyok történetének terén. Ez a munka azonban nem szellemtörténet, ez kultúrtörténet a szó mai értelmében. Nemcsak a nagy írók soproni vonatkozásainak filológiáját készítette el, nemcsak a zenei és színházi kultúra kiemelkedő csúcsaira világított rá, hanem feltárta az irodalmi, zenei és színházi élet történetét, apró momentumával együtt, a soproni szellemi kultúra egészének történetét művelte. A nagy írók, zenészek, színészek és színigazgatók mellett foglalkozott az egyes területek legapróbb szereplőivel is. Írt az egyes kultúregyesületekről, írt a kultúra közönségéről; ha mai fiatal kutató tenné ezt, azt mondanánk, hogy kultúrszociológiát csinál. Elsősorban a kultúra tömegkapcsolatai érdekelték, az, hogyan hat egy-egy jelentős alkotás a közönségre, s elsősorban hogyan hat ez a kultúra Sopron város arculatára. Kultúrtörténeti munkájában is az eredetileg kitűzött cél lebegett szeme előtt: a város és környéke történetének teljességét, főleg minden értékét feltárni és bemutatni a legszélesebb közönségnek.

63E helyen kell megjegyezni egy, Csatkai Endre emberi teljességére élénken rávilágító tényt, ti. hogy a szellemi kultúra, a művészetek történetével foglalkozó kutató maga is művelte a szépirodalmat, színdarabokat írt, amellet kitűnő előadóművész, zongorista is volt.

Ha végigtekintünk Csatkai Endre életművén, úgy érezzük, mintha költői alkotással állanánk szemben. Mint ahogyan a költő külön-külön is értékes verseinek összességéből mint egészből áll össze az alkotó mondanivalója, világképe, úgy bontakozik ki a helytörténész Csatkai Endre résztanulmányaiból és apró, adatfeltáró közleményeiből Sopron város és környékének története s a kutató történelemszemlélete. Irodalmi példánál maradva: a tudós Csatkai Endrének megadatott a nagy époszok alkotásának lehetősége is, tanulmányait nagy szintézisekbe foglalhatta össze. Munkájának kiemelkedő értékét egyrészt a szintézisek

elkészülte adja, másrészt az egész életmű szinte hiánytalan sokoldalúsága és az egészben végig egységes történelemszemlélet. S ez a szemlélet s a munkamódszer: realista, igazságot kereső, a marxizmushoz közelálló ember- és népi központú szemlélet. Az író élete végig lépést tartott a leghaladóbb szellemi mozgalmakkal, több ponton a marxista munkásmozgalommal is érintkezett, a marxi történelemfilozófiát már korán ismerte, annak módszertani elemeit használta és nagy műveiben ehhez méltó eredményeket tudott felmutatni.

64A soproni helytörténetírás történetébe nagyon könnyű Csatkai Endre munkásságát beállítani. A kítűnő elődök, kortársak és tanítványok közül is kiemelkedik. Tulajdonképpen ő az első olyan soproni helytörténész, akinek egyetlen, egész életét betöltő célja és tevékenysége a helytörténeti kutatás; s e téren nemcsak rengeteget tett, hanem első munkája hatékonyságát tekintve is. S ő az első nagy publicitású, igazán sokrétű, európai látókörű helytörténész Sopronban.

Egész életében fáradhatatlanul munkálkodott e téren, figyelme kiterjedt a nagy feladatok mellett a legapróbb helytörténeti adatokra is. Rengeteg adatot tárt fel és minden adatot felhasznált saját és mások Sopron-ismerete kibővítésére, elmélyítésére. S ez sikerült is neki. Ma összehasonlíthatatlanul többet tudunk

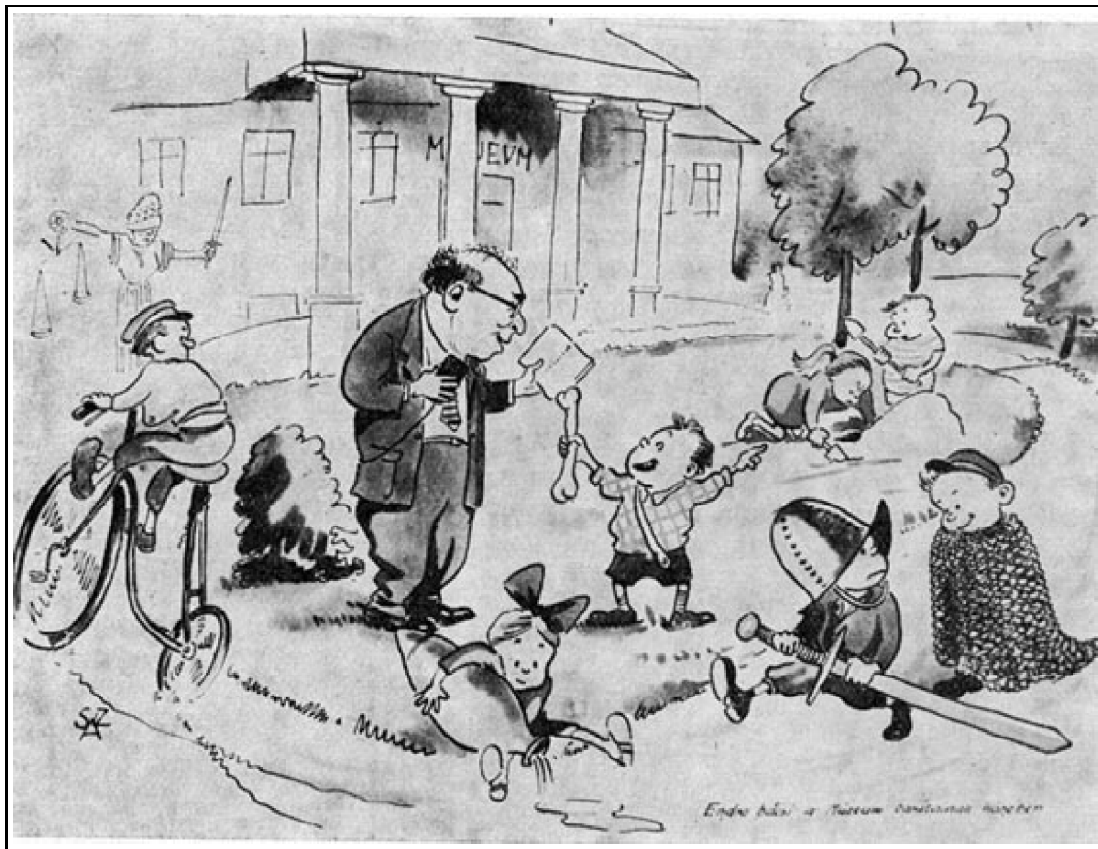
városunkról, annak múltjáról, kulturális értékeiről s ezekkel együtt jelenéről is, mint Csatkai Endre előtt. A többit-tudás egyben magasabb szintet, egységes városszemléletet is jelent. S hogy ebben mások munkája is benne van, az is részben az ő érdeme.

Néhány szóval meg kell említeni Csatkai Endre kutatói, történetírói munkamódszerét is. Az életmű ismerőjének, áttekintőjének szembeütni az a hallatlanul szorgalmas és szerény kutatói, történetírói munka, ami az apró cikkek ezernél is nagyobb számából kitűnik. A történetíró életének voltak korszakai, amikor minden tevékenységét ezek a kis adatfeltárások és közlések tették ki. Nem azt jelenti ez, hogy Csatkai Endre csak közelre látott, beérte a könnyen elérhető célokkal is, még csak nem is életkörülményeinek kényszerítő hatására történt ez így. Előtte mindig ott állt a nagy cél: a soproni helytörténet minél teljesebb szolgálata. Tudta: a nagy összefoglaló munkák elengedhetetlen előzménye, s így velük egyenértékű a nem látványos, szerény, aprólékos munka is. Tudta, hogy a város történetének összképéhez szükségesek az olyan kis adatok is, amelyek talán sohasem kerülnek bele egy nagyobb tanulmányba. Életcélja s egyben tudományos célkitűzése nagyon korai és biztos ismeretében nyugodtan, szinte magabiztosan gyűjtötte az anyagot, terjesztette ki figyelmét a legapróbb dolgokra is, néha messzire is elkalandozott. Ez a magabiztosság egyben a szerénységet is megengedte a tudós kutatónak, nemegyszer tanítványaitól kért tanácsot egyik-másik dologban. S az apró tényekre való elkalandozás, az időnkénti kis dolgoknál való megállapodás nem az életkörülményekkel való megalkuvást jelentette, jóllehet kevés történész dolgozott olyan bizonytalan körülmények között, mint Csatkai Endre a háború előtti időszak egy-két évében. Az író tudta, hogy a szerény, szorgalmas munkának fog születni nagy eredménye is, és minél több a nem látványos előkészítő munka, annál szebb a végső eredmény. Az élet Csatkai Endrének adott igazat. Történelmi munkáin végigtekintve látjuk, hogy sok-sok résztanulmány, több évtizedes munka eredményeként született meg egy-egy összefoglaló munka. S az összefoglalásokat elolvasva látjuk: abban bennfoglaltatik a legkorábbi kutatási eredmény is, s mondhatjuk: az eredmény eléréséhez pontosan annyit kellett dolgozni, amennyit Csatkai Endre dolgozott és pontosan úgy, ahogyan ő tette. A történetírói életmű teljes: valamennyi témájából el tudta készíteni az összefoglalást – nagy részük megjelent s pár darab posztumusz munkaként fog megjelenni. A váratlan halál egyetlen történetírói munkáját hiúsította meg: a sehol meg nem jelent és meg nem jelenő adatok felhasználásával soproni helytörténeti lexikont akart készíteni. (Az A és B betűs rész vázlatát el is készítette.)

A helytörténész Csatkai Endre munkásságának csak kis része az irodalmi munka, de jelentős része. Nemcsak publikációinak magas száma mutatja ezt, hanem olyan tény is, hogy legrangosabb szakmai folyóirataink mindegyikében természetes helye volt az ő írásainak. Ugyanígy természetes helye volt az egyes szakmák munkaközösségeiben; a nyelvészettől a néprajzig, a művészettörténetől a zenéig, a régészettől a legújabbkori történetig valamennyi szakma számon tartotta őt. Több tudományos társaságnak tagja volt, sok szakma kongresszusain vett részt, ahol meghallgatták a véleményeit.

Fiatalkori célkitűzésében a helytörténeti munkát nem kizárólagosan, még csak nem is elsősorban irodalmi munkának fogta fel. Célja a helyismeret terjesztése volt minden eszközzel. Itt elsősorban azt a tevékenységét említjük meg, amely a legközelebb állt a történettudós kutató-irodalmi munkásságához. A soproni helytörténetírásra tett hatása nem merül ki abban, amit hatalmas és rangos életművének betűi tesznek a helytörténettel foglalkozókra és az olvasóra. Egész életével – mint példaadással – iskolát teremtett a soproni helytörténeti kutatásban, s erre tudatosan törekedett is. A soproni helytörténet mai fiatal művelői közt alig van valaki, aki ne tanult volna tőle személyesen vagy az írásaiból. Nemcsak tudását adta át szívesen másoknak, hanem szenvedélyesen toborozta a kutatókat és állította a soproni helytörténet szolgálatába. S nemcsak mint szerkesztő tette ezt. A kutató pályák elindításához sokszor szinte teljesen

kész forrásanyagot adott át a fiataloknak s az idősebbeknek is engedett át témákat. Ha azoknak a kutatóknak, akiket ő indított el újtukon, csak egy tizede is hű lesz Csatkai Endre tanításához, ez nagy nyeresége lesz a soproni helytörténetírásnak – mint ahogyan máris nagyok pedagógiai munkájának eredményei.

„Pár szó Sopron szépségeiről” című legelső írásában (Sopronvármegye. 1917. IX. 11.) nemcsak életcélját határozta meg, hanem pontosan kijelölte módszerét is. A minden eszközzel való ismeretterjesztésnek egészen fiatalon megtalálta a legmegfelelőbb és leghatékonyabb módozatait. Kevesen tudják talán, hogy amit ma mi teszünk a kultúra terén, az idegenforgalom fejlesztéséért, a város történetének és értékeinek feltárásáért és terjesztéséért, azt előttünk már Csatkai Endre is megtette és az ő sikerén felbuzulva kapcsolódtak bele a munkába mások. E módszerek része volt a sokrétű írásos publikáció is, amit nála teljesebben és jobban azóta sem tett senki. Szorgalmazta a városnéző séták, a „művészeti séták” rendezését. Önkéntes alapon és ingyenesen rendezett ilyeneket soproniak és idegenek számára – ő volt a város első tudós idegenvezetője. Művészeti kirándulásokat vezetett vidékre is. A műemlékvédelem sürgősségét és idegenforgalmi-kulturális hasznát is ő ismerte fel századunkban a legvilágosabban és szorgalmazta ezt a munkát. Egészen fiatalon pontos elképzelése volt a múzeumi munka megreformálásáról, hatékonyabbá tételéről, s amikor erre lehetősége adódott, soha nem látott eredményeket ért el a soproni múzeumban. ⁶⁶Említett cikkében szorgalmazta először a magánygyűjtemények közkinccsé tételét, ezért a célért publikációkkal, kiállításokkal nagyon sokat tett. Művészeti és történeti, egyszóval helytörténeti előadásokat, előadásorozatot tartott sikeresen nagyszámú közönségnek akkor, amikor az iskolán kívüli ún.

szabadművelés még nagyon gyerekcipőkben járt hazánkban. Diaképeket vetített, a felvételeket ehhez is és munkáihoz is maga készítette, ő vitte be a szemléltető ismeretterjesztést az akkor legnagyobb publicitású helyre, a moziba. Sorolhatnánk a példákat, hogyan, hányféleképpen igyekezett szeretett városának ismeretét terjeszteni. Ismeretterjesztő munkájának két alapvető vonása van: minden eszközzel és mindenkinek. Ahogyan publikációiban is az olvasóközönség minden rétegéhez szólt, a közvetlen ismeretterjesztésben is megtalálta az utat a város társadalmának minden rétegéhez, a közösség minden sejtjéhez. Ez a munka, ez a sokrétűség mind-mind a helytörténész tevékenység része, legalább olyan mértékben segítettek közel Csatkai Endrét életcéljához, a Sopron-ismeret terjesztéséhez és magasabb szintű műveléséhez, mint a legalaposabb tudományos kutatásokon alapuló publikációk. Hiszen a legalacsonyabb szellemi szinten lévő közönségnek, a gyermekeknek tartott előadásai is ugyanazokon a tudományos kutatási eredményeken alapultak, mind a tanulmányok. Mindig az „igazat” írta és mondta, nemcsak a „valódit.”

A már többször idézett legelső cikkére emlékeznek vissza Csatkai Endre a Kisalföld 1964. IV. 12-i számában (Így kezdtem mint író):

„Akkoriban, 1917-ben rossz háborús papírra nyomták az újságot, itt fekszik előttem a szakadozott, gyűrődött példány. A cikket – öt évtized távlatából magamnak is szabad megítélnem: jó cikk volt. Akkor nem tudtam, most visszatekintve látom: életprogram. Sürgettem, hogy a soproniak megismerjék a város művészeti szépségeit...”

Hozzáfűzhetjük: az életprogramot maradéktalanul teljesítette Csatkai Endre. Korai halála ellenére a sors különös kegye folytán megadatott neki, hogy lássa munkája gyümölcsét, életcélja teljesülését. Sopron város ismerete sokrétűbb és magasabb szintű, konkrétabb, mint valaha is volt – és ez közkinccs lett.

Helytörténeti munkássága jelentős eredményeket nyújtott az általános magyar történettudomány számára. Ennek megítélésére, az életmű tudományos-kritikai értékelésére nem vállalkoztam. Magunk számára az ő munkássága legnagyobb eredményének valóban azt tartom, hogy a Sopron-ismeret városunkban közkinccs lett, hogy mi, a munka folytatói, a továbbélők Csatkai Endre élete munkája eredményeként mindnyájan, törzsökös és új soproniak, megismerve, kritikus szemlélettel tudjuk szeretni városunkat, és hogy valamennyiünkben erős a szándék Sopron szolgálatára Csatkai Endre szellemében. S ez nem kis eredmény.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága

Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága

Az itt közölt jegyzék tulajdonképpen nem bibliográfia, hanem életmű-jegyzék. A folyóirat keretei és a munka nagysága kötötték kezünket, hogy kész bibliográfiát adhassunk az olvasónak. Így az egyes cikkekről nem készülhetett pontos bibliográfiai címléírás, rövid cím után csak a megjelenés helyét közöljük. Reméljük, a jegyzék így is hasznos segítője lesz a soproni helytörténeti kutatásnak. Munkánk alapját a Csatkai Endre által készített jegyzék képezte. Ezt egészítettük ki a szakmai és kurrens bibliográfiák anyagával és egyes folyóiratok anyagával. Az itt adott jegyzék nem teljes, ki kell még egészíteni, elsősorban a kisebb, rövid életű lapok és alkalmi kiadványok, aprónyomtatványok anyagával és a még megjelenő posztumusz munkákkal. A kiegészítéseket pótejegyzékben kívánjuk majd közölni, aminek összeállításához az olvasók segítségét is kérjük.

Csatkai Endre a következő sziglákat és álneveket használta: Cs. E.; A. Cs.; László Ernő; Ernst László; L. E.; Soproni András; Csevegő András; Nyugdíjas Bálint; Andronius.

A jegyzékben a következő rövidítéseket használjuk: Arch. Ért. – Archeológiai Értesítő; Ethn. – Ethnographia; GySmH. – Győr-Sopron megyei Hírlap; It. – Irodalomtörténet; ItK. – Irodalomtörténeti Közlemények; M – Magyar; MNy. – Magyar Nyelv; MTA. II. OK – Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának Közleményei; MM – Magyar Művészet; Műv. tört. Ért. – Művészettörténeti Értesítő; Nyr. – Magyar Nyelvőr; OeZtg. – Oedenburger Zeitung; P – Pesti; PH – Pesti Hírlap; SH – Soproni Hírlap; SN – Soproni Napló; SÚ – Soproni Újság; SV – Soproni Világosság; Svm. – Sopronvármegye; SSz. – Soproni Szemle; ÚS – Új Sopron.

A jegyzék összeállításában Csatkai Endréné, Dávid Ferenc, Domonkos Ottó és Kovács Sándor voltak segítségemre, akiknek itt mondok köszönetet.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága / I. Önállóan megjelent művek

I. Önállóan megjelent művek

Szépítő törekvések Sopron múltjában. Sopron 1921, 15 p.

A soproni muzsika története. Sopron 1925, 44 p.

A soproni Zeneegyesület százéves történetének vázlata. Sopron 1929, 40 p.

A 19. század soproni festészetének és a Soproni Képzőművészeti Kör történetének vázlata. Sopron 1927. (Katalógus)

A Soproni Képzőművészeti Kör története. A Nemzeti Szalon kiállításának katalógusa. Bp., 1928.

A Soproni Városszépítő Egyesület története. Sopron 1929, 90 p.

Soproni ötvösök a XV–XIX. században. Sopron 1931, 39 p.

Sopron környékének műemlékei. Sopron 1932, 112 p.

Joseph Haydn. Katalog der Gedächtnisausstellung in Eisenstadt 1932. Mit einem Anhang von Ernst Fritz Schmid. Eisenstadt 1932, 16 p.

Die Denkmale des Politischen Bezirkes Eisenstadt und der Freien Städte Eisenstadt und Rust. Österreichische Kunsttopographie Band XXIV. Wien 1932, 354 p. (D. Freyjel)

Sopron vármegye műemlékei. II. sorozat. Sopron. 1935, 118 p.

Régi soproni házak, régi soproni családok. Sopron 1936, 94 p.

Franz Liszt. Katalog des Franz Liszt-Gedächtniszimmers der Sammlung Wolff in Eisenstadt 1936. Eisenstadt 1936, 8 p.

Sopron vármegye műemlékei III. sorozat. Sopron 1937, 223 p. + XXX t.

A 40 éves Soproni Képzőművészeti Kör története. Sopron 1937, 23 p.

A soproni exlibris története (Scarbantia 5. sz.) Sopron 1938, 32 p.

Idegenek a régi Sopronról. (Levéltöredékek, útinaplók 1487–1841). (Scarbantia 2. sz.) Sopron 1938, 46 p.

Idősebb és ifjabb Petz Dániel krónikája 1778–1839. (A SSz. kiadványai 82. sz.) Sopron 1940, 80 p.

A soproni harangöntés és tűzoltószerek gyártásának története. Sopron 1942, 26 p.

A soproni szappanosok és gyertyaöntők története. Sopron 1942, 16 p.

Zadjeli Slachta Etelka soproni naplója. Sopron 1943, 154 p.

Sopron 1848–49-ben. Sopron (1948) 40 p.

Petőfi Sopronban. Sopron 1948, 32 p.

A soproni ipar állása az 1847-es iparkiallítás idején. A soproni ipar 100 éve. Sopron 1948, 42 p.

Rövid vezető a Soproni Liszt Ferenc Múzeumban. Bp. é. n. (1952), 18 p.: 1958², 47 p. (László Gyulával)

„Akiktől a soproni barokk festők tanultak.” A Soproni Liszt Ferenc Múzeum XXXVII. különkiállításának katalógusa. Sopron 1953 (soksz.)

Sopron és környéke műemlékei. Magyarország Műemléki Topográfiaja. II. kötet. (társszerzőkkel) Bp. 1953, 584 p.; 1956², 668 p.

Sopron. Bp. 1954, 46 p. + 136 kép; 1956²

A soproni műgyűjtés története Bp. 1958, 24 p.

Horváth József festőművész kiállítása a Nemzeti Szalonban 1959. Bp. 1959 (katalógus)

A soproni színészet története 1841–1950 (A Soproni Szemle kiadványai új sorozat 2. sz.). Sopron 1960, 102 p.

A soproni képzőművészet és zenei művelődés története 1848–1948. (SSz. kiadványai 3–4. sz.) Sopron 1962, 72 p.

A soproni daloskultúra múltja. Országos centenárius dalos-találkozó Sopron 1863–1963. Sopron 1963.

Az első soproni képzőművészeti kiállítás 70. évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás katalógusa. Sopron 1967.

Illustrierter Führer durch Sopron 1959, 139 p. (társszerzőkkel)

Soproni útikalauz. Sopron, 1956, 96 p. (Thier Lászlóval); 1959², 148 p. (társszerzőkkel); 1963³ (társszerzőkkel)

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága / II. Tanulmányok, könyvismertetések, kisebb közlemények

II. Tanulmányok, könyvismertetések, kisebb közlemények

Sopron történetéből. Soproni Almanach 1922.

Történelmi naptár Sopronról. Soproni Almanach 1922.

Canova magyar maecenasai. MM. 1925. 3. sz.

68Az első magyarnyelvű művészettörténeti könyv. MM 1925. 3. sz.

Budapest művészeti viszonyai a múlt század 30-as éveiben. MM 1925. 4. sz.

Újabb adatok Dorfmeisterről. MM 1925. 5. sz.

Sopron múltjának vázlata. Magyar Dal. 1925. 11. sz.

Az Erger-Berger bölcsője. Múlt és Jövő 1925. 8. sz.

Rákosi Jenő életrajza. Rákosi emlékalbum. 1925.

A Rákosi család. Rákosi emlékalbum. 1925.

Aforizmák az Aesopusból. Rákosi emlékalbum. 1925.

Sopron múltja. A „Sopronvármegye” kiállítási kalauza. 1925.

A soproni ipar és kereskedelem múltja. A „Sopronvármegye” kiállítási kalauza. 1925.

Sopron és Sopronvármegye múltja az 1925-ös esztendőben. A „Sopronvármegye” naptára 1926.

Történeti naptár. A Pesti Tőzsde Compass-a 1926.

Magyar festők művei a kismartoni művészettörténeti kiállításon. MM 1927. 5. sz.

Bildstöcke im Burgenland. Burgenland. 1927. Heft. 3.

Bildhauer und Steinmetze aus Alt-Eisenstadt. Mitteilungen des Burgenländischen Heimatschutzvereines 1927. Heft. 3.

Geschichte der Malerei in und um Eisenstadt. Mitteilungen des Burgenländischen Heimatschutzvereines. 1927. Heft. 4.

Sopron és Sopronvármegye az 1926-os esztendőben. A „Sopronvármegye” naptára 1927.

Frankenburg Adolf. Soproni Helikon. Sopron 1927.

Száz adat a soproni irodalmi élet múltjából, uo.

A kismartoni Wolf múzeum. MM 1928. 2. sz.

Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. IV. k. MM. 1928. 6. sz.

Mechlené, Grossmann Hedvig. MM 1928. 7. sz.

A soproni szobrászat. MM 1928. 7. sz.

A soproni piktura történetének vázlata. MM 1928. 7. sz.

Műpártolás, műgyűjtés Sopronban. MM 1928. 7. sz.

Vanyó Aladár Tihamér: A katolikus restauráció Nyugatmagyarországon. MM 1928. 8. sz.

Papp Viktor: Beethoven és a magyarok. MM 1928. 8. sz.

Kazinczy Ferenc levelezése. MM 1928. 8. sz.

Kazinczy és a kertművészet. MM 1928. 9. sz.

Egy soproni építész naplójából. Tér és Forma. 1928. 8. sz.

Beiträge zur Topographie von Alt-Eisenstadt. Mitteilungen des Bgl. Heimatschutzvereines. 1928. Heft. 2.

Franz Bizonfy, ein Eisenstädter Gelehrter (1828–1912) uo. Heft. 3.

Das Nördliche Burgenland und Wiens Belagerung durch die Türken im Jahre 1638, uo. Heft. 4.

Sopron és Sopronvármegye az 1927-es esztendőben. A „Sopronvármegye” naptára. 1928.

Magyar írók levelei. ItK. 1928. 1/2. sz.

A magyar műkereskedelem gyermekkora. Képzőművészet. 1929. 20. sz.

Néhány újabb adat a soproni művészet történetéhez. MM 1929. 4. sz.

Deutsche Buchbindergesellen in Oedenburg. Deutsch–ungarische Heimatblätter. 1929. Heft. 3.

Beiträge zu einer Eisenstädter Theatergeschichte. Mitteilungen des Bgl. Heimatschutzvereines. 1929. Heft. 2.

Die Franzosen in St. Georgen bei Eisenstadt 1809, uo. Heft. 3.

Eine interessante Grabschrift in St. Margatethen, uo. Heft. 3.

Zwei schöne Schmiedeisearbeiten in Eisenstadt, uo. Heft. 3.

Die Eisenstädter Uhrmacher und ihre Innung, uo. Heft. 4.

Alte Grabsteine im Landesmuseum und die Friedhofkunst des Eisenstädter Bezirkes. Burgenland. 1929. Heft. 1/2.

Sopron és Sopronvármegye 1928-ban. A „Sopronvármegye” naptára az 1929. évre.

Das älteste Gesellenbuch der Buchbinder-Innung in Oedenburg (Sopron). Archiv für Sippenforschung. 1930. Heft. 3, 5.

Raimund-Erinnerungen in Eisenstadt. Deutsch-ungarische Heimatblätter 1930. Heft. 1.

Zwei unveröffentlichte Briefe des Geschichtsschreibers Fessler in der Sammlung Wolf, uo. Heft. 4.

Kunstgeschichtliche Würdigung der Pfarrkirche. Mitteilungen des Bgl. Heimatschutzvereines. 1930. Heft. 1/3.

Beiträge zu der Geschichte der Michaelerkapelle in Eisenstadt, uo. Heft. 1/3.

Sopron és Sopronvármegye 1929-ben. A „Sopronvármegye” naptára az 1930. évre.

Két nyugatmagyarországi óráscéh. Historia. 1931. 1/2. sz.

Ludwig Kossuth und die Deutschen in Amerika. Deutsch-ungarische Heimatblätter. 1931. Heft. 2.

Aus dem Briefwechsel Franz Bizonfys, uo. Heft. 4.

Beiträge zur Eisenstädter Theatergeschichte. Mitteilungen des Bgl. Heimatschutzvereines. 1931. Heft. 1.

Beiträge zur Geschichte der Musikkultur in Eisenstadt, uo. Heft. 2.

69 Die Habsburger in Eisenstadt, uo. Heft. 3.

Der Vater der Therese Krones in Eisenstadt, uo. Heft. 4.

Die Cholerajahre 1831 und 1832 in Eisenstadt und dessen Umgebung, uo. Heft. 4.

A soproni műpártolás múltja. Szépművészeti kiállítás a magyar mesterek műveiből. Katalógus. Sopron 1931.

Beziehungen Werner Haydns und der fürstl. Musiker zur Eisenstädter Pfarrkirche. Burgenländische Heimatblätter. 1932. Heft 1.

Aus dem Haydnzimmer der Wolfsammlung, uo. Heft. 1.

Eisenstadts Goldschmiede im 17. bis 19. Jahrhundert, uo. Heft. 3.

A régi Sopron megye mosolya. A „Sopronvármegye” nevető naptára az 1937. évre.

Das Stammbuch des Oedenburger J. W. Deccard. Deutsch-ungarische Heimatblätter 1933. Heft. 1/2.

Die Türken und Tataren in Oedenburg vor 250 Jahren. Deutscher Volkskalender für Westungarn 1933.

Sopron és Sopronvármegye képzőművészete az 1914–34-es időszakban. Vö. Sopron és Sopronvármegye ismertetője. 1914–34. Sopron. 1934.

Ein schöner spätbarocker Grabstein in Kroisbach bei Oedenburg. Deutscher Volkskalender für Westungarn. 1934. Sopron 1934.

Vasmegyei régi órásokról. Vasi Szemle. 1934. 4. sz.

Lisznyay Kálmán levele Sárosy Gyulához. ItK. 1935. 1. sz.

Kiss József levele Gáspár Imréhez. ItK. 1935. 1. sz.

Schaller István, győri származású barokk festő. Győri Szemle. 1935. 8–10. sz.

Goethes Schüler als Theaterdirektor in Eisenstadt. Neue Heimatblätter 1935. Heft. 1.

Das Stammbuch des deutsch-ungarischen Dichters Georg Ferdinand Pamer uo. Heft. 1.

Háromszázéves középiskola Sopronban. Országút. 1936. 5. sz.

Werner Zakariás Pinkafőn. Vasi Szemle. 1936. 5/6. sz.

Hozzászólás a soproni könyvkötők céhkönyvéről írt tanulmányhoz. uo.

Római sírboltfödél Sopronban. Arch. Ért. 1936, 1. sz.

Egy ismeretlen Lenbach-rajz Liszt Ferencről és magyar társaságáról. MM 1936. 11. sz.

Liszt Ferenc arcképei a művészettörténetben. MM 1936. 6. sz.

Soproni iskolai színjátékok a 17–18. században. A Színpad. 1936. 5/6. sz.

Liszt Ferenc és a karikatúra. Tükör. 1936. 5. sz.

Die fürstlich Esterházsichen Druckereien in Eisenstadt. Burgenländische Heimatblätter. 1936. Heft. 1.

Versuch einer Liszt-Ikonographie uo. Heft. 2.

Liszt Ferenc és Sopron. Vö. Liszt a miénk. Bp. 1936.

A régi soproni óntők. Történetírás. 1937. 1. sz.

Adatok a ruszti zenekultúra múltjához, uo. 2. sz.

Adalékok a sopronmegyei céhtörténethez, uo. 4. 5/6. sz.

Magyar művészek leveleiből. MM 1937. 9. sz.

Vasmegyei harangöntőkről. Vasi Szemle. 1937. 1/2. sz.

A soproni utcanevek történetéhez. SSz. 1937. 1. sz.

Sopronkeresztúr vára. SSz. 1938. 1–2. sz.

Két soproni feltaláló. SSz. 1938. 1–2. sz.

Régi soproni harangöntők relief-mintái. SSz. 1938. 1–2. sz.

Nádasdy Ferenc gróf udvartartása. SSz. 1938. 1–2. sz.

Soproni iparosok mint az elkobzott sopronkereszturi Nádasdy kastély becsüsei. SSz. 1938. 1–2. sz.

Schiller József vallásos tárgyú képe. SSz. 1938. 1–2. sz.

Sedlmayer András soproni festő. SSz. 1938. 1–2. sz.

Romhányi Károly: A magyar könyvkötés művészete a 18/19. században. SSz. 1938. 1–2. sz.

Kőszeghy Elemér: Magyarországi ötvösjegyek a középkortól 1868-ig. SSz. 1938. 1–2. sz.

Könyvgyűjtők, régiséggyűjtők a régi Sopronban. SSz. 1938. 3. sz.

A peresznyei gróf Brechtold-kastély. SSz. 1938. 3. sz.

Lorettói óra a soproni orsolyita zárda iskolai múzeumában. SSz. 1938. 3. sz.

Dobiaschovsky Ferenc bécsi festő művei Sopronban. SSz. 1938. 3. sz.

Mikor épült az ágfalvi katolikus templom? SSz. 1938. 3. sz.

A városi mosóhely (Waschstatt). SSz. 1938. 3. sz.

A soproni színház ruhatára 1800-ban. SSz. 1938. 3. sz.

Varga: Die Wandorfer Bergkirche. SSz. 1938. 3. sz.

A gróf Szapáry-kastély Bükön. SSz. 1938. 4. sz.

Németh Sára: Kolbenheyer Móric. SSz. 1398. 4. sz.

H. Rapaics Judit: Ligeti Antal. SSz. 1938. 4. sz.

Ehrlinger János soproni rajztanár. SSz. 1938. 5/6. sz.

Soproni harangöntők művei a budapesti Rókus kápolnában. SSz. 1938. 5/6. sz.

70 Művész szerzetesek és iparművészek a soproni kolostorokban a 17–18-ik században. SSz. 1938. 5/6. sz.

Ferenc József első látogatása Vas megyében. Vasi Szemle, 1938. 6. sz.

Ham Jakab kismartoni rokokó szobrász. MM 1938. 5. sz.

Régi licisták albumai. Vö. A Soproni Ev. Liceumi Diákszövetség Emlékkönyve 1918–1938. Sopron 1938.

A zsirai (gyülevizi) kastély. SSz. 1939. 1/2. sz.

Frankenburg Adolf keresztszülei. SSz. 1939. 1/2. sz.

Hol voltak Sopron vármegyében valaha szénbányák? SSz. 1939. 1–2. sz.

Ismeretek-e a soproni nyomdászat korábbi szakaszaiból naptárak? SSz. 1939. 1–2. sz.

A simasági kastély. SSz. 1939. 3. sz.

Klieber József szobrász és a soproni régi kaszinó homlokzata. SSz. 1939. 3. sz.

Ismeretlen soproni kártyafestő a 19. század elején. SSz. 1939. 3. sz.

Soproni zeneszerző a 17. században. SSz. 1939. 3. sz.

Korai kísérlet Sopronban a gázvilágítás bevezetésére. SSz. 1939. 3. sz.

A fertőrákosi püspöki kastély. SSz. 1939. 4. sz.

Egykorú tudósítás Sopron 1705. évi ostromáról SSz. 1939. 4. sz.

Huszár Lajos: Soproni iskolai jutalomérmek a XVII. századból. SSz. 1939. 4. sz.

Széchenyi műemlékek Nagycenken. SSz. 1939. 5/6. sz.

Soproni apróságok Széchenyi naplóiban. SSz. 1939. 5/6. sz.

Rudolf Ágoston házjegye a Szeder utcában. SSz. 1939. 5/6. sz.

Bán János: Sopron újkori egyháztörténete. SSz. 1939. 5/6. sz.

Régi soproni könyvgyűjtők, könyvesboltok és olvasó kabinétek. M. Könyvszemle 1939. 1. sz.

Régi soproni éremgyűjtemények és leletek. Numizmatikai Közlöny 1939/40.

A dénesfai gróf Cziráky-kastély. SSz. 1940. 1. sz.

Régi soproni színlapok magántulajdonban. SSz. 1940. 1. sz.

Ferenc József látogatása Nagycenken. SSz. 1940. 1. sz.

A röjtöki kastély. SSz. 1940. 2/3. sz.

Egy soproni városplebános, mint „hazaáruló”. SSz. 1940. 2/3. sz.

A nagylozsi báró Solymossy kastély. SSz. 1940. 4/5. sz.

Langreiter hercegi mechanikus és Sopron városa. SSz. 1940. 4/5. sz.

Bécsben lappangó Dorfmeister-festmények. SSz. 1940 4/5. sz.

Sopron irodalmi és művészeti élete 1939/40-ben. SSz. 1940. 6. sz.

Sopronmegyei kastélyok. Bük: Felsőbüki Nagy Pál kúriája; Pinnye: Simon-kúria, Csáfordjánosfa: Simon-kastély; Mesterháza: Jekelfalussy-kúria. SSz. 1940. 6. sz.

Batthyány Lajos miniszterelnök Sopronban. SSz. 1940. 6. sz.

Dobiaschofsky Ferenc bécsi festő ismeretlen munkái Sopronban. SSz. 1940. 6. sz.

Artner Teréz, Weigl József, Beethoven. SSz. 1940. 6. sz.

Színházi meghívó 1819-ből. SSz. 1940. 6. sz.

Le Versailles hongrois Eszterháza. Nouvelle Revue de Hongrie. 1940. 1. sz.

Nyugatmagyarországi pellengérek. Ifjúság és Élet. 1940. 15. sz.

Világjáró soproniak Mária Terézia korában. Ifjúság és Élet 1940. 19. sz.

Győri művészek és iparművészek alkotásai Sopronmegyében. Győri Szemle. 1940. 3. sz.

Győri művészek és iparművészek a csornai prépostság leltározásánál 1787-ben. Győri Szemle. 1940. 4. sz.

Tengelyen, hajón, vasúton Győr és Sopron között. Győri Kalendárium. 1941.

Sopronvármegyei várak, kastélyok: Iván (Gróf Széchenyi), Nagygeresd (Karcsey és Mesterházy), Sajtoskál (Losonczy). SSz. 1941. 1. sz.

Az első magyar nyelvű szereplés a Liszt Ferenc Zeneegyesületben. SSz. 1941. 1. sz.

Adatok a soproni műpártolás történetéhez. SSz. 1941. 1. sz.

Egy zenei csodagyerek az 1840-es években. SSz. 1941. 1. sz.

A Virtsologi Rupprecht-kastély Sajtoskálon. SSz. 1941. 2. sz.

Az iváni „légkőésés” 1841-ben. SSz. 1941. 2. sz.

Laudon tábornagy Sopronban. SSz. 1941. 2. sz.

Adat Csorna zenei múltjához. SSz. 1941. 2. sz.

Az első soproni (Rupprecht-féle) cukorgyár sorsa. SSz. 1941. 3. sz.

Kinek a műve a soproni régi színház oromcsoportja? SSz. 1941. 4. sz.

Szent László király ereklyéje Sopronban. SSz. 1941. 4. sz.

Színháztörténeti adatok soproni anyakönyvekben. SSz. 1941. 4. sz.

Sopronmegyei vonatkozású győri nyomtatvány. Győri Szemle 1941. 2. sz.

Az első soproni magyar színelőadás (1792) szereplőinek levélváltásából. SSz. 1942. 1. sz.

Festetich Ignác mint a soproni színház pártolója. SSz. 1942. 1. sz.

Unterberger Ignác barokkfestő sopronmegyei vonatkozásai. SSz. 1942. 1. sz.

Ihász Imre diákkori emlékkönyve. SSz. 1942. 1. sz.

71 Heimler K.: Kunstdenkmäler der Stadt Sopron. SSz. 1942. 1. sz.

Koch: Jelek könyve. SSz. 1942. 1. sz.

Szántó Irén: Császár község plébániatemploma. SSz. 1942. 1. sz.

Három klasszicista építész (Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab). SSz. 1942. 2. sz.

A Tűztorony régi falfestményei. SSz. 1942. 2. sz.

A sárgarézöntő-céh Sopronban. SSz. 1942. 2. sz.

Gyóni Géza tevékenysége a Soproni Kultúrában. SSz. 1942. 3. sz.

Zenetörténeti adatok Sopron múltjából. SSz. 1942. 3. sz.

Soproni vonatkozású kis szentképek. SSz. 1942. 4. sz.

Adatok a soproni grafika történetéhez. SSz. 1942. 4. sz.

Soproni séta (Beszélgetés Házi Jenővel és Csatkai Endrével) Magyar telefonhírmondó és rádió RT Soproni nap című közvetítése 1942. febr. 2-án. Sopron 1942.

Csendélet a győri vásáron 1702-ben. Győri Szemle 1942. 2. sz.

Szentmiklósi Hancély Antal győri festőről. Győri Szemle 1942. 4. sz.

Egy Liezenmayer levél. Győri Szemle 1942. 4. sz.

Literáti Nemes Sámuel rablóhadjáratai Szombathelyen és Kőszegen. Dunántúl. 1942. 1/2. sz.

A kis ájtatossági kép. Kisgrafika. 1942. 3–4. sz.

Benyovszky Mór gróf, a 18. század egyik legnagyobb kalandora. Ifjúság és Élet. 1942/43. 9. sz.

Rákosi Jenő szerkesztői pályájának kezdetei Sopronban. SSz. 1943. 1. sz.

Apró soproni adat Dukai Takács Juditról. SSz. 1943. 1. sz.

Nagycenki zeneélet az 1850-es években. SSz. 1943. 2. sz.

Markó Károly sopronmegyei vonatkozása. SSz. 1943. 3. sz.

Gosztonyi Gyula: Pécs műemlékei. A pécsi ókeresztény temető. SSz. 1943. 3. sz.

Zádor Anna és Rados Jenő: A klasszicizmus építészete Magyarországon. SSz. 1943. 4. sz.

Máyer István a régi magyar kisgrafika szerény munkása. Kisgrafika. 1943. 4. sz.

Adat a régi sopronmegyei háziipar múltjához. Néprajzi Múzeum Értesítője. 1943. 3–4. sz. (1947).

A citrom a magyarországi népéletben. Uo.

Régebbi irodalmunk néprajzi vonatkozásai. Uo.

Lőportorony a Szent Mihály templomnál. SSz. 1944. 1. sz.

Erőss István: A ciráki körjegyzőség és plébánia története. SSz. 1844. 1. sz.

Sopronmegyei példa a rostaforgatásra a XVIII. századból. Ethn. 1944. 3/4. sz. (1946).

Conti Péter Antal, soproni stukkószobrász. Vö. Lyka Károly emlékkönyv, szerk. Petrovics E. Bp. 1944.

A soproni szűrszabók. Ethn. 1946. 1/4. sz.

Néhány adat Dóczi Lajos soproni vonatkozásaihoz. It. 1946. 1/2. sz.

Kugler Ferenc Pál éremművészetéhez. Numizmatikai Közlöny. 1946/47.

Numizmatikai vonatkozású kisgrafikai lapok. Uo.

Szólások és közmondások Széchenyi György leveleiben. Nyr. 1947. 1. sz.

Széchenyi István széljegyzete egy Táncsics Mihály könyvben. It. 1947. 1/2. sz.

Sopron a magyarság útján. Vö. Magyar Sopron, szerk.: Szőke L. Sopron. 1947.

A magyarok szövete. Ethn. 1948. 1–4. sz.

A márc. Egy eltűnt népi csemege. Ethn. 1948. 1–4. sz.

Éremkérdés magyar újság 1852-es évfolyamában. Numizmatikai Közlöny 1948/49. 50. o.

A népies üvegfestmény. Ethn. 1949. 1–4. sz.

Van-e életkoruk a henye szavaknak? Nyr. 1950. 1. sz.

Mellkosár. Uo.

Lőccsel megverni a papot. Uo.

A doborjániak aludttele. Uo.

Pá! Nyr. 1950. 6. sz.

Habuckol. MNy. 1950. 3. sz.

Adatok a magyar iskolai érmek ismeretéhez. Numizmatikai Közlöny. 150/51.

A Magyar Hírmondó, az első magyar újság és az érmészet. Uo.

Közjóra világol, mint Márton Gramatikája. MNy. 1951. 1. sz.

A *halló* Arany Jánosnál. Uo.

A tokaji bor világhíre. Nyr. 1951. 2. sz.

Százéves-e a reszelővágó mesterség hazánkban? Uo.

Köpni. Uo.

A tatárkorbács. Nyr. 1951. 4. sz.

A nyugatmagyarországi barokk szobrászat problémái. MTA. II. OK. Muzeológiai sorozat/1951. 1. sz.

Nevet-röhög. Arc-pofa. Nyr. 1952. 1. sz.

Sorba megy. Nyr. 1952. 4. sz.

Menjen a sóhivatalba. Uo.

Mondd már. Uo.

72 Szóficamítás. Uo.

Felemelé kádár szeméit az égre. Uo.

Farsan farkán. Uo.

Szabó József nyelvész levele Széchenyi Istvánhoz a magyar nyelv rokonsága ügyében. MNy. 1952. 1–4. sz.

Divéky József. Szabad Művészet. 1952. 12. sz.

Az Altomontek és Schaller István szerepe a soproni későbarokk festészetben. Művtört. Ért. 1952. 1. sz.

Steinacker Károly, soproni biedermeier festő. Művtört. Ért. 1953. 1/2. sz.

Igazítottatta a húrt. Nyr. 1954. 1–2. sz.

A tegezés. Nyr. 1954. 3/4. sz.

Soproni diákverselők a 17. század derekán. SSz. 1955. 1/2. sz.

Beköszöntő. SSz. 1955. 1/2. sz.

A soproni késgyártók. SSz. 1955. 1/2. sz.

Juhász Gyula daljátéka a soproni színpadon 1912-ben. SSz. 1955. 1/2. sz.

Virág Benedek soproni vonatkozásai. SSz. 1955. 1/2. sz.

Ruhmann Jenő (1884–1950). SSz. 1955. 1/2. sz.

Gantner Antal (1869–1945). SSz. 1955. 1/2. sz.

Sopron népegészségügye és népművelése az 1919-es Tanácsköztársaság idején. SSz. 1955. 3/4. sz.

Bartók Béla soproni szereplései. SSz. 1955. 3/4. sz.

Vörösmarty Mihály soproni kapcsolata. SSz. 1955. 3/4. sz.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum 10 éve a felszabadulás után. 1. Általános történet. SSz. 1955. 3/4. sz.

Pollák Miksa (1868–1944) SSz. 1956. 1. sz.

Javaslatok a soproni helytörténeti kutatások megindítására. SSz. 1956. 1. sz.

A sabbathalis végnapjaiból. SSz. 1956. 2. sz.

Soproni Műszaki Szemle. 1956. SSz. 1956. 2. sz.

A képmutogatók. SSz. 1956. 4. sz.

Struglitz József (1892–1956) SSz. 1956. 4. sz.

Győr és Sopron kulturális kapcsolatai a múltban. Jövendő. 1956. 1. sz.

Az első soproni kávéházak. SSz. 1957. 12. sz.

Az első operaelőadás nyomai Sopron környékén. SSz. 1957. 1/2. sz.

Céhen kívüli mesterségek: 2. Szakácsok. SSz. 1957. 1/2. sz.

Sümeghy Dezső (1882–1957). SSz. 1957. 1/2. sz.

Soproni bonyodalmak egy gúnyirat körül 1847-ben. SSz. 1957. 3/4. sz.

Ismeretlen adat Liszt Ferenc doborjáni kapcsolataihoz. SSz. 1957. 3/4. sz.

Dobner Ferdinánd, a könyvbarát. SSz. 1957. 3/4. sz.

Bruckner Anton levele a soproni Czeglédi Gyulához. SSz. 1957. 3/4. sz.

Garas Klára: A magyarországi festészet a 17. században. SSz. 1957. 3/4. sz.

Káldor Márton–Várnai Péter: Goldmark Károly élete és művészete. – Várnai Péter: Goldmark Károly élete képekben. SSz. 1957. 3/4. sz.

Ki volt az Arany megénekelte Nagy Simon? It. 1957. 3. sz.

Parasztházak leltárai a Széchenyiek uradalmaiból. Néprajzi Közlemények. 1957. 1/2. sz.

Kísérletek Sopronban könyvmó intézet felállítására. Magyar Könyvszemle. 1957. 4. sz.

Adatok a soproni 1847-es tudósgyűlés emlékérmének történetéhez. Numizmatikai Közlöny. 1957–58.

Debreceni könyvkötő segédek Sopronban. Vö. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. 1848–1955. Debrecen 1957.

A győri ferencesek hajdani betegosztályának leltára 1786-ban. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei. 1957. 6/7. sz.

Haydn Teremtés című oratóriumának első soproni előadása 1804-ben. SSz. 1958. 2. sz.

Angeli Henrik soproni gyermekkoráról. SSz. 1958. 3. sz.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum az 1957. esztendőben. SSz. 1958. 3. sz.

Thirring Gusztávné, Waisbecker Irén (1868–1957). SSz. 1958. 3. sz.

Scheiber Ferenc (1873–1957). SSz. 1958. 3. sz.

Jáki Gyula (1898–1958). SSz. 1958. 3. sz.

XVII–XVIII. Századi soproni írók. SSz. 1958. 3. sz.

Terem-e még a soproni erdőkben festőfű? SSz. 1958. 3. sz.

Újabb adatok a soproni kártyafestők működéséhez. SSz. 1958. 4. sz.

Vörösmarty és Toldy Ferenc körlevele Sopron Tanácsa előtt 1836-ban. SSz. 1958. 4. sz.

Eötvös József soproni kapcsolatai. SSz. 1958. 4. sz.

Hoffer Ottó. SSz. 1958. 4. sz.

Rózsa György: A Birckenstein-féle metszetes könyv. SSz. 1958. 4. sz.

Ulreich Tibor (1928–1954). Vasi Szemle. 1958. 2. sz.

73 Eine Zeichnung zu einem Oedenburger Goldschmiede-Meisterstück aus dem Jahre 1588. Acta. Hist. Art. 1958. 1–2. sz.

Bevezető sorok az 1959. évfolyam első számához. SSz. 1959. 1. sz.

Adalékok az első soproni vasút történetéhez. SSz. 1959. 1. sz.

A soproni szabólegények sztrájkja 1872-ben. SSz. 1959. 1. sz.

Sopron képzőművészeti élete a Tanácsköztársaság idején. SSz. 1959. 1. sz.

Állítólagos Petőfi forradalmi vers soproni diákok verses gyűjteményében. SSz. 1959. 2. sz.

Haydn Teremtés című oratóriumának kismartoni vonatkozásai. SSz. 1959. 2. sz.

A soproni múzeum működése 1958-ban. SSz. 1959. 2. sz.

Schiller és Sopron. SSz. 1959. 4. sz.

Soproni leány magyar szón. SSz. 1959. 4. sz.

Móra Ferenc téves elbeszélése Haydn koponyájának sorsáról. SSz. 1959. 4. sz.

Kazinczy Ferenc könyvtárából származó kolligátum. Magyar Könyvszemle. 4. sz.

Kísérletek Sopronban újság és folyóirat alapítására 1850-ig. Uo. 1. sz.

Pásztorlevél a Bach-korszakból. Néprajzi Közlemények. 1959. 4. sz.

Magyar írók levelei egy vidéki zeneszerzőhöz. It. 1959. 3/4. sz.

Huber József mesterműve a budai vízivárosi temetőben. Műv. tört. Ért. 1959. 2–3. sz.

Korai újsághírek Liszt Ferencről 1840 előtt. SSz. 1960. 1. sz.

Kolb Jenő 1898–1959. SSz. 1960. 1. sz.

Török rabváltás Pórládonyban (1661). SSz. 1960. 1. sz.

Horányi Mátyás: Eszterházi vigasságok. SSz. 1960. 1. sz.

Brahms, a soproni Zeneegyesület dísztagja. SSz. 1960. 2. sz.

Bródy Sándor és Sopron. SSz. 1960. 3. sz.

Az első magyar színelőadás Kismartonban. SSz. 1960. 3. sz.

Bertha Sándor zeneszerző levele a Sopron című lap szerkesztőjéhez. SSz. 1960. 3. sz.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum működése 1959-ben. SSz. 1960. 3. sz.

Erkel Ferenc soproni vonatkozásai. SSz. 1960. 4. sz.

Thier László 1898–1960. SSz. 1960. 4. sz.

Haydnra és zenekarára vonatkozó adatok a süttöri anyakönyvekből. Zenetudományi Tanulmányok VIII. 1960.

150 éves hirdetések inas-szegődtetéséről. Magyar Könyvszemle. 1960. 1. sz.

Erkel Ferenc és Liszt soproni tanítványa. A gyulai Erkel Ferenc Múzeum jubileumi évkönyve 1960.

Dorfmeister István festő fiai. Műv. tört. Ért. 1960. 1. sz.

A magyar művészettörténeti helyrajz történetéhez. Uo.

Adalékok a debreceni vásárokhöz. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1960.

Adalék a győri városfalak pusztulásának történetéhez. Arrabona. 1960.

A soproni nyomdászat a 18. század első felében. SSz. 1961. 1. sz.

Rennauer Fülöp soproni nyomdájának munkái. SSz. 1961. 1. sz. (Borsa Gedeonnal)

Egy soproni matematika könyv 1810-ből. SSz. 1961. 2. sz.

Liszt Ferenc és Sopron. SSz. 1961. 3. sz.

Lehetne-e nagyobb mértékben értékesíteni a fertői piócat? SSz. 1961. 3. sz.

Néhány vasútellenes vélemény. SSz. 1961. 3. sz.

Arany János soproni kapcsolatai. SSz. 1961. 4. sz.

Frankenburg három soproni keltezésű levele. SSz. 1961. 4. sz.

Hitzerberger Antal győri órás fuvolaórái. Arrabona 1961.

Reviczky Gyula ismeretlen verse a könyvterjesztésről. M. Könyvszemle. 1961. 2. sz.

Egy ismeretlen autográf-gyűjtő a XIX. század első harmadában. It. 1961. 2. sz.

Soproni színházterv 1919-ből. SSz. 1962. 1. sz.

Reviczky Gyula és Sopron. SSz. 1962. 1. sz.

Különös hang Ferenc József első soproni látogatásával kapcsolatban. SSz. 1962. 1. sz.

Az 1634/35-ös soproni országgyűlésről. SSz. 1962. 1. sz.

Soproni útirajz 1820 körül. SSz. 1962. 1. sz.

Bartha–Somfai: Haydn als Opernkappelmaister. SSz. 1962. 1. sz.

Ehrlinger János festő. SSz. 1962. 2. sz.

Botanizáló és népdalgyűjtő soproni diákság. SSz. 1962. 2. sz.

Krudy Kálmán körözése a soproni rendőrségi lapban. SSz. 1962. 2. sz.

A Liszt Ferenc Múzeum működése az 1960. esztendőben. SSz. 1962. 2. sz.

Korai Schubert-előadások Sopronban. SSz. 1962. 2. sz.

A „norimbergi” áru és annak soproni múltja. SSz. 1962. 2. sz.

Liszt Ferenc állítólagos felfedeztetése Lakompakon. SSz. 1962. 3. sz.

Adalékok a régi Sopron megye színészetének történetéhez (1900-ig). SSz. 1962. 4. sz.

Egy somfalvi parasztgazda feljegyzései az 1809-es francia megszállásról. SSz. 1962. 4. sz.

A soproni Liszt Ferenc Múzeum 1961-ben. SSz. 1962. 4. sz.

74 Magyarok és a Risorgimento. SSz. 1962. 4. sz.

Pap Károlyné: Bűnbánat. SSz. 1962. 4. sz.

Szemző Piroska: Heckenast Gusztáv, a zenei kiadó. SSz. 1962. 4. sz.

Alkalmazott költészet és egy ismeretlen Vörösmarty-sor. ItK. 1962. 1. sz.

Adatok a győri könyv történetéhez. Arrabona, 1962.

Sterio Károly, elfeledett festő tevékenysége a Jászkunságban. Jászkunság. 1962. IX.

Sopron Széchenyi szobra. Vö. Kisalföldi Fórum. A Győr-Sopron megyei írók antológiája. Győr 1962.

Volt-e Sopronban Götjen nevű nyomdász? SSz. 1963. 1. sz.

Újabb adalékok a soproni természetrajzi gyűjtés történetéhez. SSz. 1963. 1. sz.

Aggházy Mária: Barokk szobrászat Magyarországon. SSz. 1963. 1. sz.

A pesti árvíz 1838-ban és Sopron városa. SSz. 1963. 2. sz.

Soproni gyógymód a marhavész ellen (1839). SSz. 1963. 2. sz.

A gyermek Liszt Ferenc kérdéses aradi hangversenye. SSz. 1963. 2. sz.

Egy soproni születésű természetrajzos a 19. század első felében. SSz. 1963. 2. sz.

A Liszt Ferenc Múzeum működése 1962-ben. SSz. 1963. 2. sz.

Divéky József 1887–1951. SSz. 1963. 2. sz.

Marsigli soproni szereplése. SSz. 1963. 2. sz.

Hogyan folyt az 1553-as soproni országgyűlés? SSz. 1963. 2. sz.

Kétszázéves közkert Sopronban. SSz. 1963. 3. sz.

Vándorkereskedők és vándoriparosok a régi Sopronban és a megyében. SSz. 1963. 4. sz.

A magyar zene térfoglalása Sopronban 1863 folyamán. SSz. 1963. 4. sz.

Csornai színházi élet 1860-ban. SSz. 1963. 4. sz.

Wagner, Verdi és Mascagni művei a soproni hangversenyteremben és színpadon. SSz. 1963. 4. sz.

Szabolcsi Bence: A válaszút és egyéb tanulmányok. SSz. 1963. 4. sz.

Pozsonyi képzőművészek és iparművészek 1750 és 1850 között. Műv. tört. Ért. 1963. 1. sz.

Érdekességek a győri Xantus János Múzeum színlapgyűjteményében. Arrabona. 1963.

Korai éremaukción Kolozsvárott. Numizmatikai Közölny. 1963/4.

Háború és béke Szeged és Sopron között. Vö. A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. Szeged 1963.

Csipkés Kálmán (1891–1963). SSz. 1964. 1. sz.

Mende Gusztáv (1899–1963). SSz. 1964. 1. sz.

Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig. SSz. 1964. 1. sz.

Felsőbüki Nagy Pál értékelése a Századokban. SSz. 1964. 2. sz.

Adalék a horvátok 1848-as átvonulásához. SSz. 1964. 3. sz.

Egy soproni táblabíró lakása 1834-ben. SSz. 1964. 3. sz.

Ismeretlen soproni epizód Bajcsy-Zsilinszky Endre életéből, SSz. 1964. 4. sz.

Görögkeleti vallású diákok Sopronban. SSz. 1964. 4. sz.

Még egy kommentár az 1873-as széplaki iskolaügyhöz. SSz. 1964. 4. sz.

Ismeretlen soproni vonatkozású Petőfi-anekdota. SSz. 1964. 4. sz.

Képek a dzs centri-világból. SSz. 1964. 4. sz.

Magyar műemlékvédelem 1959–1960. SSz. 1964. 4. sz.

A szerkesztő végzava a felszabadulás utáni ciklus első tíz évének befejeztekor. SSz. 1964. 4. sz.

Az 1786-ban feloszlatott győri ferences kolostor és templom leltára. Arrabona 1964.

Hazánk felszabadulásának huszadik évfordulójára. SSz. 1965. 1. sz.

Egy gyermekgyilkos leány kivégzése 1777-ben és az esemény visszhangja. SSz. 1965. 1. sz.

Seregélyveszedelem a XVIII. században. SSz. 1965. 2. sz.

Nováki Gy.: Zur Frage der sogennanten „Brandwalle” in Ungarn. SSz. 1965. 3. sz.

A salétromfőzés soproni múltjából. SSz. 1965. 3. sz.

A soproni Óvónőképző Intézet értesítője. 1959–1965. SSz. 1965. 3. sz.

A koronázási emlékérmek körül. Numizmatikai Közlöny 1965/6.

A magyar Quodlibet. Arrabona 1965.

Néhány adat a győri muzsika történetéből. Arrabona 1965.

Sopron városa teljesen labanc volt-e? SSz. 1966. 1. sz.

Bencze József: Nedliczi Váli Mihály. SSz. 1966. 1. sz.

Krajcvszky Gizella–Takács Miklós: Vas megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1777–1963. SSz. 1966. 1. sz.

Berczeller: Die sieben Leben des Doktor B. Odyssee elnes Arztes. SSz. 1966. 1. sz.

Az évszázados soproni tűzoltás. SSz. 1966. 2. sz.

Barokk rajzok kiállítása a Liszt Ferenc Múzeumban. SSz. 1966. 3. sz.

„Győr város kultúrképe”. Az 1903-as képkiállítás. Arrabona. 1966.

Die Sammeltätigkeit in Eisenstadt bis 1838. Vö. Festschrift für Alfonz A. Barb. Eisenstadt. 1966.

Karcsay Lajos festőművész (1860–1932). SSz. 1967. 1. sz.

Törekvések munkásegyletek alapítására a 19. század utolsó harmadában. SSz. 1967. 1. sz.

Értelmiségi fiatalok névtelen irodalmi köre. SSz. 1967. 1. sz.

75 Ki építette a soproni Liszt Ferenc művelődési házat? SSz. 1967. 1. sz.

Magyarországi óvónőképző Intézetek Tudományos Közleményei. 3. évf. 1965. SSz. 1967. 1. sz.

A Magyarországi Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleményei. 4. évf. (1966). SSz. 1967. 1. sz.

Franz Liszt: Briefe aus ungarischen Sammlungen 1833–1886 (Prahács Margit). SSz. 1967. 1. sz.

Soproni vonatkozású cikkek a Folia Archeologica XVII. (1965) kötetében. SSz. 1967. 2. sz.

Zichy György plébános halotti arcképe a Szent Mihály templom sekrestyéjében. SSz. 1967. 4. sz.

Maulbertsch nyomai Sopronban. SSz. 1967. 4. sz.

Liszt Ferenc első soproni hangversenyéhez (1820). SSz. 1967. 4. sz.

A Soproni Városi Tanács VB Kórházának I. évkönyve. 1960–1965. SSz. 1967. 4. sz.

Páris Mihály soproni szobrász munkái a sitkei templomban. Vasi Szemle 1967. 1. sz.

Ritka metszet a győri Xantus János Múzeumban a vimpáci feszületképről. Arrabona 1967.

Numizmatikai adatok Sopronból. Numizmatikai Közöny. 1967/68. 101 p.

Sikertelen kísérlet emlékérem kiadására a Nemzeti Színház megnyitásakor 1836. Uo.

Leopold Kupelweiser bécsi bolti cégére. Bulletin du Musée Hongrois der Beaux-Arts. 1967.

Hozzászólás Mollay Károly „Helyrajzi neveink védelme” c. tanulmányához. SSz. 1968. 1. sz.

Adalékok a soproni barokk festészethez. I. SSz. 1968. 1. sz.

L'enseigne viennoise de Leopold Kupelweiser. Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts 1967.

Békés István: Magyar ponyva Pitaval. SSz. 1968. 1. sz.

Arrabona. VIII. SSz. 1968. 1. sz.

Új adatok a soproni hivatásos színesztet megindulásának történetéhez a 18. században. SSz. 1968. 2. sz.

Ruhmann Jenőné Varga Margit (1889–1966). SSz. 1968. 2. sz.

Steiner Antal (1898–1966). SSz. 1968. 2. sz.

Adalékok a soproni barokk festészethez: II. Dorfmeister és kortársai. SSz. 1968. 3. sz.

Fabricius Endre (1880–1968). SSz. 1968. 3. sz.

- A Magyar Óvónőképző Intézetek Neveléstudományi Közleményei. V. (1967). SSz. 1968. 3. sz.
- Szapudi András: Ősök és utódok. SSz. 1968. 3. sz.
- Fasiszta rabságban Szolnok környékén 1944. szeptember–október. Jászkunság. 1968. 4. sz.
- A soproni gyógyszerárak múltja a 18. század elejétől a 19. század közepéig. Vö. A soproni múzeum gyógyszerészeti gyűjteménye, szerk.: Domonkos Ottó. Sopron. 1968.
- Jonas Drenwett in Sopron (Oedenburg). Mitteilungen der Österreichischen Galerie. 1968. 5–7. sz.
- Pozsgay Géza, a forradalmár és író. SSz. 1969. 1. sz.
- Baditz Ottó festőművész 1849–1936. SSz. 1969. 2. sz.
- Adalékok a soproni barokk festészetéhez és a művészet egyéb ágaihoz. III. Az ifjabb Dorfmeister. Építészet, kőfaragás, szobrászat. SSz. 1969. 2. sz.
- Zwinz Károly (1884–1968). SSz. 1969. 2. sz.
- A soproni zenei művelődés történetének vázlata. SSz. 1969. 3. sz.
- Hol keletkezett az 1676-os óriási soproni tűzvész? SSz. 1969. 3. sz.
- Vay Miklós útinaplójának soproni részlete. SSz. 1969. 3. sz.
- Kis adalékok a „Somogyi-ház” múltjához. SSz. 1969. 3. sz.
- Egy újabb paszkvil feltűnése. SSz. 1969. 3. sz.
- Demján János soproni diák évkönyve 1737-ből. SSz. 1969. 3. sz.
- Soproni Város Tanács VB Kórházának II. Évkönyve. 1966–68. SSz. 1969. 3. sz.
- Somogyi Vilmos–Molnár Imre: Báthy Anna. SSz. 1969. 3. sz.
- Sopronban oltottak először Magyarországon himlő ellen. SSz. 1969. 4. sz.
- Új adatok a soproni magyar színészet múltjához. SSz. 1969. 4. sz.
- Hogyan folyt a disznókereskedelem a 18. század közepén? SSz. 1969. 4. sz.
- Sopron leírása 1858-ból. SSz. 1969. 4. sz.
- Beiträge zu den mit mitteleuropäischen Darstellungen des Todes des heiligen Franz Xaver im 17. und 18. Jahrhundert. Acta Hist. Art. 1969. 3–4. sz.
- Kozina Sándor, elfeledett magyar biedermeier festő 1808–1873. Műv. tört. Ért. 1970. 1. sz.
- Egy kisváros múzeumtörténetéből. Múzeumi Közlemények. 1970. 1. sz.
- (Folytatjuk)*

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Szita Szabolcs: Városi kitüntetést alapított Sopron

Szita Szabolcs: Városi kitüntetést alapított Sopron

A világméretű urbanizációs fejlődésben mind nagyobb figyelem fordul a városok átfogó fejlesztése felé. Városunk életünk foglalata. Sopron alakítása, átgondolt fejlesztése parancsoló igény: olyan követelmény, amely a legkisebb utcarészlet formálásától az egész városra kiterjedő rendezési tervig mind inkább előtérbe kerül. Ezt a városépítő munkát, a városszeretet méltányolását, a fejlesztésben elért eredmények országos elismerését jelzi az 1969-ben Sopronnak megítélt Hild János emlékérem is. (vö. Vigh István: SSz. XXIV, 1970, 35–38).

A felszabadulás 25. évfordulója megünneplésének előkészítése során a Városi Pártbizottság, a Hazafias Népfrent és a Városi Tanács javaslatára felmerült, hogy az 1970-es évben városi kitüntetéssel kell elismerni azok érdemeit, akik a város fejlődéséért és felvirágoztatásáért a legtöbbet tették. Így született meg a határozat, hogy Budapest és más városok sorában Sopron is városi kitüntetést, „Pro Urbe” emlékérmét alapít.

Az 1970. október 28-i tanácsülésen elfogadott 2/1970. számú tanácsrendelet: Sopron város tanácsának rendelete a

„PRO URBE SOPRON”
emlékérem alapításáról és adományozásáról

1. §.

Hazánk felszabadulása után a szocializmus építésének időszakában az egész nép érdekeit szolgáló közéleti és társadalmi tevékenységben mindinkább részt vesz a város lakossága s a város érdekében munkálkodó több más személy, közvetlen anyagi ⁷⁷ellenszolgáltatás nélkül, melyet a szocializmus építése és önmaguk szebb, jobb életének megteremtése érdekében végeznek.

Sopron Város Tanácsa a város érdekében a társadalmi munkában elért kiváló eredmények elismerése céljából „PRO URBE SOPRON” emlékérmeket alapít.

2. §.

A „PRO URBE SOPRON” emlékérem annak a személynek adományozható: aki a város gazdasági élete, a termelés, a városfejlesztés és városépítés, a tudomány, a kultúra és a művészet, valamint a társadalmi és politikai élet terén kimagasló tevékenységet fejtett ki.

3. §.

A „PRO URBE SOPRON” emlékérmeket általában évente egy alkalommal adományozza a Városi Tanács;

első ízben 1970. évben, a tanácsok megalakulásának 20. évfordulójára.

4. §.

A kitüntető emlékérem adományozására javaslatot tehetnek a Városi Tanács VB. útján:

a társadalmi és politikai szervek városi bizottságai és saját kezdeményezés alapján Sopron Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága.

5. §.

a) A „PRO URBE SOPRON” emlékérem adományozása alkalmával a kitüntetett emlékérmét és az adományozásról szóló okiratot vesz át.

b) Az adományozásról szóló okiratot a vb. elnöke és titkára írja alá.

c) A Soproni Állami Levéltárban rendszeresített albumba a kitüntetett nevét, az adományozás indokaival és keltével együtt be kell jegyezni.

786. §.

A „PRO URBE SOPRON” emlékéremmel kitüntetett személy a városi ünnepségekre (április 4., május 1., augusztus 20., november 7.), valamint egyéb hivatalos rendezvényekre meghívást kap.

7.§

Sopron Város Tanácsa a „PRO URBE SOPRON” emlékérmét visszavonhatja és az albumból a kitüntetett nevét törölheti, ha a megtisztelő kitüntetésre érdektelenné válik.

8. §.

Jelen tanácsrendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Sopron, 1970. július 13-án.

Dr. Erdély Sándor s. k.

vb. elnök

Dr. Mészáros Gyula s. k.

vb. titkár

Az emlékérem Sz. Egyed Emma alkotása, egyik oldalán a civitas fidelissima új címere látható „Sopron városért végzett kiemelkedő munkáért” felirattal, másik oldalán soproni udvarrészlet.

A Városi Tanács október 28-i ülése a kitüntetést a következőknek ítélte oda: Kisházi Ödön, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökhelyettese; Zárai Károly, a MSZMP Sopron Városi Bizottságának első titkára; Dr. Dercsényi Dezső, Kossuth-díjas, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatóhelyettese; Dr. Friedrich Károly, a Győr-Sopron megyei Idegenforgalmi Hivatal főelőadója; Köböl József, az Országos Tervhivatal területi szociális, kulturális és kommunális főosztályának vezetője; Pálfi István, soproni nyugdíjas; Pék Elemér, soproni tanácsstag és Dr. mult. h. c. dr. Tárczy-Hornoch Antal Állami és Kossuth-díjas akadémikus, egyetemi tanár, a MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Laboratóriumának igazgatója.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Faragó Sándor: Buti László beledi paraszt feljegyzései 1839–1875-ig

Faragó Sándor: Buti László beledi paraszt feljegyzései 1839–1875-ig

A Kapuvári Rábaközi Múzeum 61.101.1, leltári szám alatt őriz egy negyedréte alakú, 7 folio terjedelmű, kézzel írott könyvecskét, mely Buti Lászlónak, egy, a múlt században élt beledi parasztembernek naplószerű feljegyzéseit tartalmazza.

A Buti-család Beled legrégebbi családjai közé tartozik. Egyik ága I. Lipóttól nyert nemességet.

A jobbágy Butiak 1518-tól szerepelnek Beled község történetében. Az arányosítási per kapcsán, 1772. szeptember 22-én, kimutatást készítettek a beledi házakról. A számlálás Esterházy gróf majorjánál kezdődik. Ebben az aktában a Buti név a következő helyeken szerepel: 16. sz. Buti Márton; 17. sz. Buti Mihály jobbágy; 24. sz. Buti János jobbágy; 32. sz. Buti-örökösök; 82. sz. Buti Mihály; 88. sz. Buti Ferenc zsellér; továbbá házszám nélkül a két Buti István.¹⁽¹⁴⁵⁾

A napló írója nyilván a jobbágyság leszármazottja, amint az a kezdő sorokból következtethető, másként nem hagyott volna oly mély nyomot írójában a robot megszűnése. Figyelemreméltó az írás azért is, mivel egyszerű jobbágyember kezeírása akkor, amikor Beleden a helység bírái is még csak keresztet rajzoltak

alíírás helyett. A napló teljes szövege a következő:

„Buti István született 1839-dik Eszt. 24-ik Auguszt kos gyelbe. Buti Sándor született 791843-dik Eszten. 24 Decem Hal gyelbe. Mikor á róbot elmúlt 1848, Én Buti László Voltam 16 esztendős, Buti János 19 Esztendős. 1858-diki esztendőben nagy üstökös tsillag volt szeptember 12, amely állott egy honapig!

1859-dikben elégett Beleden 123 ház Mártzius 15-dikán. 859-ben anyi sáska volt, hogy az egész mezzőt ellepte és az egész falu hajtotta.

865-dik évben Vizkereszt napján szivárvány volt. Az 1865-dik esztendőben Igen szük termés volt, Hogy egy mérő²⁽¹⁴⁶⁾ öszi gabona után termett 2 vagy 3 kereszt.

Árpa kevés, sok helyen nem is kelt ki, bükkön semmi sem termet, kukoritza igen kevés, krumpli is tsekély, ugy hogy már mire atél bejött, keves vagy senki se volt, a ki nem vett volna. Marhának való takarmányt minden ember venni kellett, mert az egész faluban tsak annyi volt hogy...³⁽¹⁴⁷⁾ az egész faluban senkinek egy kazalt nem látott az ember kertjébe.

Árutzikkek 865

gabona ára

1	Buza	40 kr 70
mér ⁴⁽¹⁴⁸⁾		
	Rozs	5 f 50
	Árpa	4 f 20
	Kukoritza	4 f
	Zab	3 f 20.30 kr
1	Krumpli	2 f 10.20 kr
mér ⁴⁽¹⁴⁹⁾		
	866 Május Junius	
	Buza	1 f 15.20.40..50 kr
	Rozs	2 f 40 kr
	Kukoritza	1 f

Az 865-dik évben igen száraz tél volt, ha egy kis hó esett is, tsak hamar el olvadt, eső is tsak kevés.

866 a tavasz korán bejött, ugy hogy már Februárban vetettem a tavasz kellemes nedves volt, szent györgy napkor (ápr. 24) a rozs a fejet hánta, de amult nyári sovány termés olly sanyaruvá tette a kellemes tavaszt, hogy tsak mindenibe a nagy szükség volt. A martzius s Áprillis igen kedvezően ment s a legjobb tavaszi napok mutatkoztak. Hanem a május igen sanyaru volt, mert tsak a száraz szeles hideg napok uralkodtak, különösen 23, 24-dik napján ollyan dér volt, hogy minden elfagyott, a kukoritzákat már kapáltuk, és mind el kellett újra ültetni. Junius igen száraz meleg volt anyira, hogy minden oll hertelen meg égett, hogy Junius 16 dikán immár arattunk, hanem bizony igen sován termés volt, kereszt⁵⁽¹⁵⁰⁾ szám ugyan meg volt, de nem jött egy kereszt után több egy 1/4 mérő.⁴⁽¹⁵¹⁾ De a kukoritzára igen rájött az idő, aratás után ugy meg ázott a föld, hogy a honnand lefolyt is a viz, mégis megázott ekejárásig, ez volt augusztus elején, a kukoritza

között tótsa volt, így hát kukoritza elég lett, krumpli is lett, hanem csak apró és igen éretlen. Augusztus 17-dikén tűz ütött ki a horváth Udvarba és eléget 36 ház és 5 tsür. Az sok esők után újra olyan szárazság lett, hogy mire vetni kellett semmi nedvesség nem volt az földbe és sok mag nem kelteget ki, még a hó el nem lepte és minden reménség oka lett volna, de [80](#)a mult sanyaru esztendő vette minden ember például hogy melly nagy inségbe volt az ezen mi tájékunk is az Isten tsudálatos módon ki szabadította az embert a nagy inségből. De most talán mégis erősebb sarsunk van, mert az 865-ik esztendőben kiki még marhájából tsak tudott árulni valamit, de most már nints marha, tehát miből várjunk pénzt, semmiből nem várhatunk már, mert semit el nem adhatunk, inkább mindent vennükell, mert ami termett, az nem elég az élelmünkre és már három éven át ruhát nemvettünk, most rongyban kell járnunk, tehát kéntelenítettünk a magas kormányhoz folyamodni és attól kamatos pénzt fel venni es így az adót excecucióval megfizetni, felvettünk pedig 14 f oktober 28, a másodszor November 20-dkán 6 f, ebből minden forint után 2 krajtzárt le huztak. November 30-dikán, Dec. 1-sőjén egy kis hó esett, hogy a földet ellepte, de egy hetire elolvadt. December utolja kemény zuzmarázós volt, azután többnyire tsak lágy idő volt.

864 Januárius 16-dikán egy kis eső esett délután és szivárvány volt. Februárban allandó Jó Idő volt a vetéshez. Jokor hozzáfogtunk és mire február elmúlt, Jobbára elvettettünk.

Február 20-dikán nevezettek ki a magyar miniszteriumok 867, ugymint Gróf Andrási gyula Miniszterelnök, Gr. Festetits György Ö. Fels. oldala melletti min., Bá. Vencheim Gyula belügy min., Horváth Boldzsár Igazságügy min., Báró Eötvös Jozsef oktatás ügy min., Lónyai Menyhért pénzügy min., Gr. Mikó Imre közlekedési ügy min., Gorove István Kereskedelmi Miniszter.

Mártzius, Áprillis igen kellemes volt, mindazon által a gabona mindég sován volt egész áprillis 16-dikáig, hanem már 20-dikán örölni lehetett mindennek, el annyira, hogy aprllisba bőséget reméllett az ember mindenből, mert minden vetemény kövéren mutatkozott, és már ami ritkaság, 6-dik májusba rozs fej volt nalunk, de volt sz. györgy napkor (ápr. 24) előbb odább.

A Május igen szárazon mutatkozott, igen kevés eső volt benne, hanem 22., 23., 24-dikén mindig az eső esett.

Junius 10-dikén koronázták meg ő Felségét a királt, első Fer. Józsz. 867-dik évben, igen gazdag termés volt, sok ugyan egy mérő után nem termett, mert ritkán vetettünk, hanem fejre igen jó volt, ugy hogy 8 mérő buzát vetettünk el és termett 62 mérő rajta, a Buza ára volt 6 f 60 krajtzárig, rozs 4, Árpa 3 f 50. Mártius, Áprill holnapokban 5 forintig volt tsak a buza, rozs 3 f 50.60 krajtzár, árpa 2 f 60.70 krajtzár. A Költsön pénzből lefizettünk 868-dik évben 5 f 51 kr, irván öt forint ötvenegy kraj. 872-ben ollan idő járás volt, hogy minden ember vetésekre hajtotta marháját, különös jó időjárás volt, még decemberben is mezitláb jártok, a vetések annyira kövérek voltak hogy sok...[3\(152\)](#) sárgult, tsak december 7-dikén fagyott egy pitzint, a víz színén látzott. buza ára volt 6 f 80.90 k.

Nevezetes ezen időszak arról, hogy még oktober, November holnapban az ibolya virág nyillott s az eper érett, a mafa virágzott, karácsonykor is nyilott a virág a kis kertben.

873-dik Januárius 14-dik napján szivárvány volt két izben délben és estve felé is igen jó tavaszi idő volt. 21-dikén esett hó esővel anyi, hogya földet ellepte sz. pál napkor[6\(153\)](#) fagyott és lett egy kis fergeteg, február 10-dika körül megint jött hó fergeteg, tartott 4–5 napig, ekkor állott át a rába, 14-dikén hortak jeget szányon is, ganajoztunk, azután lettek árvizek a tziráki dénesfalvi[7\(154\)](#) mezzön, majd két hétig folt a víz, nem lehetett Tzirákra menni, a földnek sok nedvessége volt, mégis Mártiusban kiszáradt az eke a földből.

Buza ára 8 f 20 árpa 4 f 20.

Május igen hűs, hideg, szeles esők jártak, majd minden nap eső fergeteg, sok tserebogár.

1873-dik márti buza ára 8 f 40, árpa 4 f, rozs 4 f 50. Juniusban egér sok volt, kivált a hany meentén sok pusztításokat tettek. Akori termés buza fizetett 3 1/4, rozs 2/4, árpa 2 mérő. Buza ára 7 f 80, rozs 6 f 40, árpa 4 f 40. Őszi vetéskor is sok egér volt, 81alig mert az ember vetni, egész télen mindig volt tavasszal még is lett jó termés, különösen a buza igen jó lett, a rozs nem igen. 1874 buza ára 4 f 30 kr, rozs 3 f, árpa 2 f.

1875-ben igen nagy tél volt, meg mártius elején is hóföreteg, igen hideg idővölt, 23-dikán vitte el a rába jegét, mártiusban nem lehetett szántani, áprillís 2-dikán mentünk ki szántani, 21-dikén végeztünk a vetéssel, május igen szaraz volt, sohá sem volt eső, csak kis harmat esők voltak.”

A feljegyzések itt megszakadnak.[8\(155\)](#)

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó: „A helytörténeti kutatás 25 éve Sopronban” című kiállítás

Domonkos Ottó: „A helytörténeti kutatás 25 éve Sopronban” című kiállítás

A soproni múzeum kiállítása október 18-án, az 1970. évi Múzeumi Hónap keretében nyílt meg a Fabricius-ház nagytermében. Tíz vitrinben, hét tárlóban, kilenc tablón és két nagyobb várostérképen került bemutatásra a válogatott anyag. A cél az eddigi eredmények összegezése a város és környékének fontosabb kutatási témáiban. A fontoabb kérdések mozaikjai most egymás mellé kerültek és reméljük, hogy a látogatók előtt is meggyőzően bizonyítják a város területén néha huzamos ásatások, műemléki helyreállítások szükségességét, az aprólékos munka értelmét és jelentős eredményeit.

Korok szerint haladva az első tárlóban az *őskor* kutatása kapott helyet. Az elmúlt negyedszázad alatt Sopron környékén számos új lelőhelyet ismertünk meg: Sopron-Magashíd, Sopronkőhida, Fertőrákos, Balf, Fertőboz, Hegykő, Nagycenk, Fertőd, Fertőszentmiklós, Osló, Iván, Szakony, Répcevis. E korszak eredményeiből kiemelkedő jelentőségű a földvárak és a vaskohászat emlékeinek feltárása. Mindkettő Nováki Gyula régész nevéhez fűződik, aki eredményeivel olyan témákra hívta fel a szakma figyelmét, amelyek azóta éppen az ő munkássága révén országos jelentőséget kaptak a régészeti kutatásban.

Sopron egyik legrégebben kutatott és emlékekben gazdag korszaka a *római kor*. A korábban ismert temetők, amphiteatrum, néhány épületmaradvány, a hatalmas istenszobrok azonban csak sejtetni engedték a város méreteit, fejlődésének szakaszait. A tervszerű feltárássra 1950-től, a belváros műemléki

helyreállításához kapcsolódva, van lehetőség, ill. biztosítottak az anyagi feltételek is. Az évek során felhalmozódott adatok alapján térképre került a római kori város belső utcarendszerének néhány fontos csomópontja. Napvilágra kerültek a III. század második felében, a barbár támadások kivédésére épített hatalmas városfalak, néha 5–6 méter magasságban, 100–150 méter hosszúságban. Az ellipszis alakú városfal két megerősített főkapujának részleges feltárása pedig kijelölte a város főtengelyének egykori helyét. A leletek a kereskedőváros gazdagságára, építészeti, használati eszközeinek változatosságára derítettek fényt. Az előkerült kis vasolvasztó kemence, egy fazekas műhely hibás termékeinek nagy mennyiségű cserépanyaga, a domborműves „terra sigillata” edények negatív-forma töredéke a város ipari életének fontos bizonyítékaiként kerültek a múzeumba. Az Adriai-tenger és az Északi-tenger között kialakult ún. Borostyánút mellett fekvő város gazdagságának újabb tanúi az előkerült borostyánkő faragások: gyűrű, ruhadísz falevél-minta, gyöngysor stb. A középületek jelentős méretei, a város [82](#)központját alkotó capitoliumi templom bejáratának, egy nagyobb közfürdőnek a feltárása során voltak megállapíthatók. A tárlókban elhelyezett üveg-, kerámia-, vas-, bronz-, csont-, kőeszközök, edények, faragványok történeti fontosságuk mellett szemre is gyönyörködtetők, egy ezeröttszáz évvel ezelőtt letűnt kultúra hétköznapjaiba engednek bepillantást a látogatóknak.

A római birodalom bomlásának időszakában, Pannonia elvesztése után, nem szűnt meg az élet a fallal körülvett városban. Az V–VII. századból származó leletek a folyamatos továbbélésre számos adatot szolgáltatottak. Részben tovább használják, javítják a régi épületeket, részben kisebb cölöpmerevítésű vert agyagfalakkal vagy agyagba rakott kőfalakkal emeltek újabb lakóépületeket. A város falai között előkerült leletek sok azonosságot mutatnak a környéket megszálló germán népesség emlékeivel (hegykői germán temető), ami azt bizonyítja, hogy ebben a korban a városi és a vidéki lakosság kultúrája nem sokban különbözött. A későbbi továbbélésre utaló nyomok ez idő szerint nincsenek. A tárlóban elhelyezett germán kardok, ékszerek, fém és csont használati tárgyak, a jellegzetes besimított hálódíszes kerámia mind a gyors változás, az új népesség megjelenését, illetve az agyonfoltozott bronz kancsók, a megfenekelt veder, a javított házak maradványai az egymás mellett élést, a város folyamatos lakottságát bizonyítják.

A IX. századi településnyomok, a honfoglalást közvetlenül megelőző időből, Sopronkőhidán, Sopron-Présháztelepen kerültek elő. Valószínűleg Sopron sem volt lakatlan ebben az időben. Ezt látszik bizonyítani az Előkapu és a Hátsókapu régészeti feltárása, ahol az ispáni vár korát megelőző rendszert sikerült megfigyelni. Felmerül a kérdés, hogy e maradványok kapcsolhatók-e a IX. századi frank uralomhoz.

A város távolabbi környékén előkerült leletek (Szakony, Veszvény) azt bizonyítják, hogy a *honfoglaló magyarság* a X. század folyamán a későbbi megye egy részét már megszállta. Ennek kiemelkedően szép és gazdag leletei egy lószerszám és: egy nyeregfa, illetve bőrmaradványai ezüst veretekkel, aranyozott korongok, ruhadíszek, fülbevalók, rubinköves aranygyűrű stb.

A város középkori történetének egyik legvitatottabb kérdése, az *ispáni vár* keletkezése és kiterjedése tisztázódott az ún. *vörös sánc* ásatásaival. A sánc a lepusztult római városfalakra támaszkodott, belső favázás szerkezettel megerősítve. A leletek tanúsága szerint a sánc nem keletkezhetett a X–XI. század fordulója előtt, a megyeszervezetrel kapcsolatban jött létre, az ispáni központ védelmét szolgálta. A Soproni Szemle hasábjain 1953–56 között folyt „Ödenburg-vita” az írott források alapján nem tudta egyértelműen tisztázni a kérdést. A vita résztvevői is a régészeti feltárásoktól várták a megoldást. Valamennyien várjuk a kérdést eldöntő ásatások eredményeinek részletes publikálását. A kiállításban a sánc gerenda-lenyomatos tömbje és a sáncból előkerült korhatározó kerámia darabjai láthatók.

A belváros államalapítás utáni települési viszonyaira csak a legutóbbi évek kutatásai nyomán kezd fény derülni (Új u. 18., Új u. 23–25.). Az eddig feltárt *XI–XIII. századi* épületmaradványok a szilárd építőanyagok (kő, tégl) hiányára, a faépítkezés elterjedtségére utalnak. A legkülönbébb faszerkezeteket alkalmazták: sövény, deszkafal, boronaház. Követ legfeljebb alapozáshoz használtak. E leletek jelentősége abban van, hogy bizonyítják a város lakottságát az Árpád-kor első két századában. A vitrinben sövényfonatos fal maradványa, fatányér, honfoglaláskori nyílhegy, a városkapu vaskarikája, XIII–XIV. századi edények, románkori oszlopfő szemlélhető.

Külön tárló foglalja össze a *későközépkor* emlékeit. A vizsgált épületek több fontos építőműhely itt-létét bizonyítják, aminek eredményeként a XV. századi Sopron egyike az ország legfejlettebb városainak. Az ipar és kereskedelem megerősödése fontos jövedelemforrása a város lakóinak a szőlőművelés és borkereskedelem mellett. A lakások díszes berendezési tárgyainak egyik jellemző darabja volt a gazdag díszítésű cserépkályha. Több típusnak töredékei adnak ízelítőt ebből az anyagból, melynek részletesebb feldolgozására a következő évben kerül sor. A szobor- és kőfaragvány-töredékek a helyi műhelyek színvonalas munkájának bizonyítékai.

A műemléki feltárások, falkutatások és helyreállítások eredményei a belvárost ábrázoló térképen szemlélhetők. A színekkel jelzett korszakok nagyon jól mutatják, hogy a belváros kőépítkezésében az egyházi építmények az elsők, majd csak a XV. században **83**épülnek kőből lakóházak is. A kérdérről Dávid Ferencnek jelent meg tanulmánya a „Műemlékvédelem 1967–1968” (Bp., 1970) évkönyvben. A falkutatások módszerét, szemmel látható eredményeit, majd pedig a helyreállítások utáni állapotot külön-külön tábló nagyméretű fényképei tárják a látogató elé.

A *XVI–XVII. századi* város életét bemutató vitrinben figurális kályhacsempék, könyvkötések, kották, edények, ruhamodell, építőáldozati edények kaptak helyet.

A város *XVIII. századi* történetére nézve különösen a művészettörténet és művelődéstörténet területén születtek jelentős eredmények. A műemléki topográfia kutatásai mellett az államosításokból, valamint Scholz János csellóművész ajándékozásából vált igen gazdaggá a múzeum képzőművészeti és zenei gyűjteménye. E téren Csatkai Endre gyűjtő és publikációs tevékenysége kiemelkedő. A kiállított ipari és képzőművészeti anyag csak sejteti a téma sokrétűségét és tárgyi anyagban is megmutatkozó eredményeit.

A *XIX. század* helytörténetét az elmúlt időszak kutatásai főleg a gazdaságtörténet területén gazdagították. A brennbergi bánya történetének feltárása Faller Jenő nevéhez fűződik elsősorban. Az 1848-as forradalom centenáriuma soproni eseményei közé számítanak Csatkai Endre dolgozatai, illetve a múzeum 1848-as könyvtári és muzeális gyűjteményének gyarapodása. A kapitalista gyáripár történetének vizsgálata, a városban működött társadalmi-politikai egyesületek emlékeinek gyűjtése és feldolgozása az utóbbi években vett nagyobb lendületet. A kort összefogó tárlóban 48-as emlékek, rabmunkák, a gazdasági élet írott emlékei tanulmányozhatók.

A *XX. század* történetéből a gazdaságtörténet és a vele szoros kapcsolatban fejlődő munkásmozgalom kutatása került előtérbe. Az 1919-es Tanácsköztársaság, majd antifasiszta emlékek, a felszabadulás dokumentumai, sopronkőhidai rabok emlékei, a brennbergi munkásmozgalom iratai sorakoznak egymás mellett. A felszabadulás óta állított emlékművek és emléktáblák fényképei, ill. felsorolásuk (összesen 33) mutatja, hogy a legújabb kor kutatása és értékelése milyen jelentős teret kapott a történeti kutatás egészében.

Két külön tábló foglalkozik a múzeum fejlődésével, fokozatos bővülésével, megrendezett kiállításaiival,

melyek mind a város és környékének történetével, aktuális évfordulókkal kapcsolatosak.

Az utolsó vitrin a város és környékének *néprajzi* kutatásairól ad számot. A kiállított tárgyak mind egy-egy témát is jelképeznek. Így a népművészet, népviselet, a céhszokások, kisipar, a magyar-, német-, horvát lakta vidék népi kultúrájának vizsgálata képezte a múzeum néprajzi tevékenységét és ennek következményeként megkészsereződött néprajzi gyűjteménye.

A terem közepén hat asztali tárlóban a helytörténeti kutatás irodalma, a helytörténetírás eredményei kerültek kiállításra. A felszabadulás utáni első tíz évben elszórta jelentek meg kisebb cikkek a város történetének kérdéseiről. Egyedüli kiemelkedő mű ebben az időszakban „Sopron és környékének műemléki topográfiája”, amely összefoglalta az addigi kutatásokat. A sorozatot szerkesztő Dercsényi Dezső és a mű topografikus anyagát adó Csatkai Endre munkájukért 1954-ben Kossuth-díjban részesültek. Az 1955-ben újjáéledt Soproni Szemle nagy lendületet adott a kutatásnak, hiszen újra volt már helytörténeti folyóirat, amelyben viszonylag frissen megjelenhettek az újabb eredmények. A szerkesztést Csatkai Endre végezte egészen 1970-ben bekövetkezett haláláig. Rendkívül lelkes szervezője volt a munkának, a fiatal kutatókat különösen támogatta, igen széles írógárdát toborzott az évek során a Szemle köré. Ez nagyszerűen ki is tűnik a tárlókban elhelyezett Szemle-számokból. Az egymás mellé sorakozó cikkek a zenetörténetől a munkásmozgalomig fogják át a város helytörténetét, művelődéstörténetét. A helytörténeti kutatás szervezésébe 1956 elején a Soproni Levéltár is jelentős mértékben bekapcsolódott. A Városi Tanács anyagi támogatásával két nagyobb munkaközösséget hozott létre. Az egyik a háború előtti abbamaradt középkori oklevéltár folytatására, a kiadatlan középkori városi könyvek feldolgozására, közlésére vállalkozott. A másik a város utolsó 100 éves történetének feldolgozását tűzte célul. Ez egyben a város gazdaságtörténete, ill. legújabbkori története feltárásában ígérkezett jelentősnek. Igaz ugyan, mindkét vállalkozás megfelelő anyagi fedezet híján rövid ideig működött, de a megkezdett munka folytatódott, és a [84](#)Szemle különkiadványaiban, illetve cikkekben láttak napvilágot az eredmények. Így a soproni irodalom és képzőművészet, színház- és zenetörténet, a soproni szőlészet története jelent meg külön-külön kötetben. A Baubank bukásáról, a város idegenforgalmának alakulásáról, a közlekedés soproni történetéről, a romantikus építészetéről, munkásmozgalmi eseményekről a folyóirat lapjain olvashattuk a kutatások eredményeit. A városban folyó ásatásokról több kisebb-nagyobb cikk jelent meg: a legjelentősebb az volt, amely a város hármass falgyűrűjének kialakulását tárgyalta. A város középkori gazdaság- és társadalomtörténetét Mollay Károly gazdag részlettanulmányai tárták fel. De helyet kapott a Szemle-ben a botanika és a biológia is. A kiállításban a Századok, Műemlékvédelem, Archeológiai Értesítő, Acta Archeologica, Ethnographia, Arrabona hasábjain megjelent soproni vonatkozású tanulmányok is láthatók. Természetesen itt szemlélhető a nagyrészt Házi Jenő oklevéltárára épült Szücs Jenő: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon c. rendkívül jelentős mű, de a Műemlékvédelem évkönyvei is. A város egyetemének, kórházának, az óvónőképző intézetnek évkönyvei, az egyes üzemek történetét feltáró kisebb kiadványok, a múzeumok katalógusai, az idegenforgalmi céllal megjelent városismertető kalauzok, évfordulóhoz kapcsolódó munkásmozgalmi emlékeket tárgyaló kötetek stb. mind a városban folyt helytörténeti kutatás bizonyítékai, írásos tanúi. E rendkívül sokrétű munka és kutatás kiállításban való számbavétele természetesen nem terjedhet ki minden részletre, de így is lenyűgöző az a pezsgő helytörténeti kutatás, amely az elmúlt 25 évben folyt. A munkának, az eredmények megjelenésének anyagi feltételeit elsősorban Sopron Város Tanácsa biztosította a Soproni Szemle jelentős áldozatokkal történő fenntartásával, másrészt a város intézményeinek állami támogatása, az üzemek múltat tisztelő vállalkozásai mind hozzájárultak az eredmények eléréséhez. A kiállítás külön tablón emlékezett meg Csatkai Endre helytörténetírói és szervező munkájáról, aki több mint 50 éve művelte a soproni helytörténetírást. Nagy tudásával, rendkívül termékeny publikációival, szervezőmunkájával elévülhetetlen érdemeket szerzett a

soproni helytörténetírás kifejlesztésében, elért eredményeiben.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról

Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 1. Költségvetés

1. Költségvetés

Az év során másodállású muzeológus látta el a múzeumi teendőket. Egész évben segítségére volt külső munkatársként egy nyugalmazott bányamérnök. A múzeum évi költségvetése 350 000 Ft volt, amiből 150 000 Ft-ot fordítottunk tárgyvásárlásra és a műszaki szemléltetés érdekében szükséges modellek készíttetésére. A múzeum propagálására 1000 Ft-ot biztosítottunk.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 2. Gyűjtés

2. Gyűjtés

A múzeum tárgyi anyaga 31 db tárggyal, illetve modellel gyarapodott. Elkészítettük a Hell József-féle vízoszlopos szivattyú (XVIII. század) modelljét, egy hidraulikus páncélpajzs kismintáját. A várpalotai szakmunkásképző intézettől 8 db modellt és 1 db makettet vettünk át. Festmények, szobrok, viseleti darabok egészítik ki a gyűjtött anyagot.

A tervnek megfelelően gyarapítottuk fotógyűjteményünket, ahol 100 db negatív gyarapodásáról számolhatunk be. Továbbá 14 db keskeny-film kópiát vásároltunk a Nehézipari Minisztérium Filmszolgálatától, összesen 2 450 métert. Dokumentációs anyagunk 20 tételben, 267 db-bal gyarapodott. A gyűjtő munkára az év során 20 napot fordítottunk.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 3. Nyilvántartás

3. Nyilvántartás

Megkezdtük a múzeum tárgyi anyagának új rendszerű leltározását. Szétválasztottuk a KBM és a Nehézipari Műszaki Egyetem tulajdonát képező anyagot. A könyvtár anyagának gyarapodása 71 db könyv és 43 kötet folyóirat, illetve újság.

85Az ajkai, rudabányai és salgótarjáni bányászati múzeum anyagának a központi nyilvántartásba való

bevonására, a nehézipari miniszter bányászati múzeumokra vonatkozó utasítása alapján készítendő, új szervezeti szabályzat jóváhagyása után kerül sor.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 4. Restaurálás

4. Restaurálás

A modellek működtetését, javítását mellékállású technikus alkalmazásával biztosítottuk. A géptermekekben szabadon elhelyezett tárgyak tisztítására, illetve olajozására, zsírozására a terv szerint került sor.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 5. Népművelés, kiállítás

5. Népművelés, kiállítás

A múzeum anyagából „Bányász gyermekrajzok”, valamint „A Központi Bányászati Múzeum plakettgyűjteménye” címmel külön kiállításokat rendeztünk Komlón, a bányásznapi tiszteletére. A kiállítások október végéig voltak nyitva.

A Komlón rendezett tudományos ülészen „Bányászati vonatkozású múzeumaink és a korszerű bányamúzeum” címmel Domonkos Ottó tartott előadást, diapositív és mozgófilm illusztráció kíséretében.

A rudabányai múzeum számára kölcsönöztük a múzeumunkról készült diapositív anyagunkat és két keskenyfilmet.

Anyagkölcsönzéssel támogattuk az Erdészeti- és Faipari Egyetem egyetemtörténeti kiállítását.

Kiállításainkban 371 alkalommal tartottunk tárlatvezetést. Múzeumunk propagálására éven át hirdetést jelentettünk meg a Soproni Műsorban.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / 6. Irodalmi munkásság

6. Irodalmi munkásság

A komlói tudományos ülészen előadásai gyűjteményes kötetben jelennek meg, erre a célra elkészült a „Bányászati vonatkozású múzeumok és a korszerű bányamúzeum” című tanulmány.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / Egyéb munka

Egyéb munka

A tervnek megfelelően Dr. Vendel Miklós és Dr. Domonkos Ottó meglátogatta az ajkai, salgótarjáni,

rudabányai bányászati múzeumokat és a helyszínen megbeszéltek a további tennivalókat. A bányászati múzeumokra vonatkozó miniszteri utasítás és a bányászati múzeumoknál szerzett tapasztalatok ismeretében értekezletet tartottunk az új ügyrend kidolgozása kérdéséről. Itt a NIM Műszaki Fejlesztési Főosztálya, a Bányászati Kutató Intézet igazgatósága, a Műszaki Múzeum vezetője, valamint az említett bányászati múzeumok vezetői, illetve képviselői vettek részt és határozták el a további munka tennivalóit.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1969. évi munkájáról / Látogatottság

Látogatottság

Állandó kiállításunkat 5306, Komlón rendezett különkiállításunkat 9501 fő látogatta meg.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1970. évi munkájáról

Domonkos Ottó–Vendel Miklós: Jelentés a Központi Bányászati Múzeum 1970. évi munkájáról

Az év során ismét csak másodállású muzeológus látta el a múzeum irányítását; munkáját segítette Székely Lajos ny. bányamérnök mint külső munkatárs.

1. *Gyűjtés.* A tervnek megfelelően elsődrendű feladatunknak tekintettük a felszabadulás utáni bányászat fejlődését tükröző dokumentáció gyűjtését. Valamennyi bányavidékről fényképes anyagot gyűjtöttünk a régi és új állapotra, a bányaiüzemek és bányatelepek modern berendezéseire, a szociális létesítményekre vonatkozóan. A közel 500 db 18 x 24 cm-es fényképanyagot részben a bányaiüzemek ajándékozták a múzeumunknak, részben az MTI képszolgálatánál szereztük be.

86A selmecbányai bányászceh XVI–XVII. századi emlékeiről a Nemzeti Múzeum restaurátor műhelyével készítettünk másolatokat galvanoplasztikai eljárással. Elkészült öt darab bányászék, ill. bányászkalapács, egy darab behívótábla és egy darab ónedény másolata.

A Nehézipari Minisztérium Filmszolgálatától ez évben az „Ilyen a bányász élete” c. dokumentfilmet vásároltuk meg 16 mm-es színes, hangos változatban.

Elkészült Hell József XVIII. századi, sűrített levegővel működő szivattyújának és járgányos aknaszállító-gépének egyesített modellje az Esztergom–Kenyérmezői Bányagépipari Technikum kivitelezésében.

Dokumentációs anyagunk 130 tétellel gyarapodott. Térképgyűjteményünket a pusztavámi bányaiüzem hat ajándékdarabbal növelte. A Dorogi Szénbányák Vállalat két színtezőt engedett át múzeumunknak. A pusztavámiak még egy kézi szellőztetőt, egy kézi vitlát és egy kerepes emelőt ajándékoztak gyűjteményünknek. Megvásároltuk Kukán Géza: Vörösvári bánya c. olajfestményét. Fentiekén kívül érmeikkel, bányászleltárgyakkal gyarapodott múzeumunk anyaga.

Könyvtárunk 51 kötet folyóirattal és 477 kötet könyvvel gyarapodott. E nagymértékű növekedésből több mint 400 kötetet tesz ki a Műszaki és Dokumentációs Könyvtár régi anyagának megszerzése. A selejtezésre szánt könyvanyagból, a múzeum törzsszállományának figyelembevételével, a válogatást Székely Lajos munkatársunk végezte az év elején.

2. *Nyilvántartás.* A beérkező anyagot gyarapodási naplóban jegyeztük fel a végleges leltározásig. Naprakész állapotban tartjuk a fotó- és filmanyag leltározását, mutatózását, a dokumentációs anyag jegyzékbe foglalását, valamint a könyvtár leltározását. Leltározásra került 528 kötet könyv, 130 tétel dokumentáció, 6 tétel térkép. Elkészült a fényképanyagról újabb 200–200 db földrajzi, ill. szakmutató karton, továbbá 200 db leírókarton. A könyvtári gyarapodás 528 kötete leltárba került, valamint elkészült ugyanennyi szerző, ill. szakkatalógus karton. Elmaradt a tárgyi anyag leírókartonjainak előkészítése, amit a tapasztalat szerint csak műszaki képzettségű muzeológus végezhet el.

3. *Restaurálás.* Biztosítottuk a működő modellek karbantartását mellékállású technikus alkalmazásával.

4. *Népművelés. Kiállítás.* „A magyar bányászat 25 éve képekben” c. kiállítást rendeztük meg az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület jubileumi választmányi ülése alkalmából a Művelődési Házban, ez év áprilisában. 28 tablón mutattuk be az egyes bányavidékek, illetve bányászati intézetek munkáját, fejlődését.

Kölcsönzött anyaggal segítettük a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem diákszokásokra vonatkozó, a pusztavámi bányüzem ötven éves fejlődését bemutató, a Borsodi Szénbányák 25 éves fejlődését bemutató kiállításokat.

Állandó kiállításunkat 7646, a Művelődési Házban rendezett kiállításunkat kb. 2000 látogató tekintette meg. Magyar és német nyelvű szakvezetést biztosítottunk állandó kiállításunkon. Összesen 358 tárlatvezetést tartottunk. A Soproni Műsor c. füzetben egész éven át hirdetést jelentettünk meg múzeumunkról.

A múzeum évi költségvetése összesen 350 000 Ft volt, amiből vásárlásra, illetve modell készíttetésére 98 000 Ft fordítottunk. Anyagi kereteink a múzeum zavartalan működését biztosították.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK

---

87 MEGEMLÉKEZÉSEK

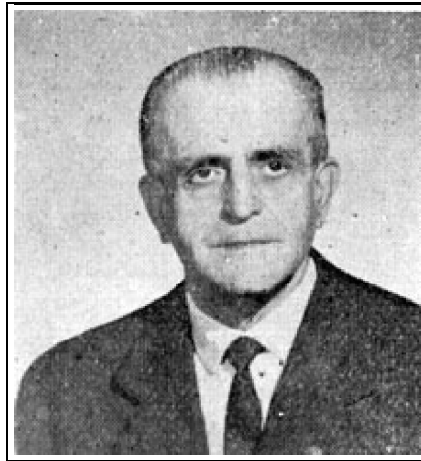
1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Környei Attila: Bors András (1899–1970)

Környei Attila: Bors András (1899–1970)

Hirtelen távozott el közülünk az örökifjú, hetvenegy éves Bors András. Életének első fénykora a soproni

ifjúsághoz kötötte sorsát, és ezt a küldetést vállalta haláláig, ezért tudott megrendült egészséggel is mindig fiatal maradni.

1899. május 27-én született Budapesten a Sopron megyei Bors család harmadik, legkisebb fiaként. 1917-ben végezte a tanítóképzőt, és mint fiatal fővárosi helyettes-tanító azonnal bekapcsolódott a fővárosi értelmiségiek forradalmi-szocialista mozgalmaiba. Tagja volt az igen radikális VAOSz-nak (Városi Alkalmazottak Országos Szövetsége) és kezdettől agilis alapító tagja a Magyarországi Tanítók Szakszervezetének (1918). A forrongó fővárosi társadalomban erős szocialista eszmei hatások érték a fiatal tanítót, ő azonban később forradalmárrá válását nem intellektuális eredetűnek tartja, hanem bizonyos mértékig sorsszerűséget lát benne: „Engem nem annyira a fiatal koromban megismert szocialista irodalom, hanem elsősorban a megpróbáltatások tettek kommunisztává” (Köznevelés 1969/5. sz.).

1918 végén budapesti állása megszűnt, munka nélkül maradt, illetve alkalmi munkákkal tartotta el magát. Eközben találkozott többször az akkor pártszervezés miatt sokat Pestre járó bátyjával, Lászlóval, akinek személyes hatása indította el őt is a forradalmi cselekedetek útján. 1919 tavaszán Sopronba jött, ahol tevélegesen is bekapcsolódott a forradalmi mozgalmakba. Életének ez a szakasza eléggé ismert előttünk, hiszen a Tanácsköztársaságról szóló soproni írások mindegyikében szerepel Bors András neve. Tudjuk, hogy ő volt a soproni ifjúsági mozgalom egyik vezetője, hogy Telegdi Pál központi küldöttel együtt ők szervezték meg és vezették a KIMSZ soproni, majd nyugat-magyarországi csoportját. Többek között személyes érdeme, hogy az ifjúnakcsocsoport rövid idő alatt nagyszámú, igen jól szervezett és jól dolgozó szervezetté vált, ahogyan erről a kor számos dokumentuma vall. A csoportnak elnöke volt, akinek a kezébe a munka minden szála összefutott, annál is inkább, mert vezetőtársa, Telegdi Pál később elkerült Sopronból. Nemcsak egyik mutatársa volt a KIMSZ igen jelentős, egyetlen vidéki hetilapjának, a Nyugatmagyarországi Ifjú Proletárnak, mint eddig ő vallotta, hanem szerkesztője és legtermékenyebb munkatársa. Politikai felvilágosító írások mellett szépirodalmi munkákat is írt ide. A júniusi ellenforradalom leverésében személyesen, fegyveresen vett részt fiatal elvtársaival együtt.

A Kommün bukása után az üldözött forradalmárok sorsában osztozott. Szenvedésének színhelyei: Margit körút, soproni ügyészségi fogda, Sopronkőhida, Hajmáskér, Gyűjtőfogház, a fehérterror hírhedt börtönei. Sopronban két és fél évi fegyházra ítélték, s 1921 karácsonyán közkegyelemmel szabadult. Ezek a száraz tények, de ezek mögött kínzások, megaláztatások és fogcsikorgató bátor helytállás húzódnak. Itt kezdődnek azok a megpróbáltatások, amelyek igazi bátor és önzetlen kommunisztává tették őt a Tanácsköztársaság

bátorító emléke mellett. 1922 februárjában Ausztriába emigrált, ahol több soproni emigránssal (Soós fivérek) együtt bekapcsolódott az emigráns és az osztrák kommunista mozgalomba. Emlékezetes frauenbergi sztrájkjuk, amelyről Bors András tudósít a Rote Fahneban. Még ez év végén hazatér Budapestre a társadalmi kizsákoltságot vállalva.

Hivatását nem űzhette, tanítói állást nem kaphatott. 1927-ben sikerült csak véglegesen elhelyezkednie egy kisebb faipari cégnél félnapos könyvelői állásban. E fél napi keresetéből éltek 1945-ig ketten, Pál bátyjával, aki az egész korszakon végig munkanélküli volt. Nyomorúságukban egyetlen éltetőjük volt a forradalomvárás s 88egyetlen vigaszuk a kultúra, az irodalom. Fülleres, antikvár példányokból állították fel kis könyvtárukat, amelyben igen szépen képviselt a korszak haladó irodalma.

A felszabadulást követően mint tanítót rehabilitálták, s Bors András a kényszerű tétlenség után a börtönben és a nyomorban megrokkant egészséggel, de fiatal erővel, hatalmas aktivitással vetette magát a munkába. Teljes odaadással tanított, úttörőcsapatot vezetett a Rottenbiller utcai iskolában, körzeti szakfelügyelő volt. Tankönyvkiadásokban vett részt, részben írta is azokat, több tucat könyvnek volt szakmai és mintegy másfélszázak nyelvi lektora (köztük a soproni főiskola tankönyveinek: Bányaművelés tan, Bányagéptan, Szénelőkészítés, Geofizika stb.). Behatóan foglalkozott az ifjúság szociális helyzetével; közvetlenül az ostrom után, hajléktalanul nem annyira a saját megélhetésével, mint a lerongyolódott fővárosi társadalom gyermekeinek sorsával törődött, a szülői munkaközösségek és a gyermekvédelem megteremtésén fáradozott.

1957-ben kérte nyugdíjazását egészségi állapota és családi körülményei miatt. A nyugdíj azonban nála nem pihenést jelentett, hanem fokozottabb társadalmi, politikai munkát. A pártnak és a szakszervezetnek 1945 óta ismét nagyon tevékeny és fáradhatatlan munkása volt, és idős korában újra bekapcsolódott az ifjúsági mozgalomba. Előadásokkal, tanácsokkal, szervező munkával támogatta az ifjúság munkáját Budapesten és Sopronban. Élete céljának tekintette: forradalmi tapasztalatait továbbadni, elvtársainak, harcostársainak hősi emlékét feleleveníteni és ápolni. Ennek a törekvésének köszönhető helytörténeti irodalmi munkássága a Soproni Szemle és más lapok hasábjain.

Az idős Bors András élete utolsó éveiben kapta meg a társadalomtól azt az elismerést, ami kitartó munkáját, hű életét illeti: magasabb nyugdíj, kitüntetések (tanácsköztársasági, szakszervezeti, KISZ, aranydiploma stb.). Az elismerés késett, ez azonban nem zavarta őt munkájában. Bors András fontosabb cikkei: Emlékeim a soproni kommünről. SSz. 1955/1, 33–48; Bors László, az ember, a költő és a forradalmár. SSz. 1959, 58–72; Entzbruder Dezső életregénye. SSz. 1960, 60–65; Kellner Sándor, az igazi bolsevik. SSz. 1960, 193–200; Harcunk nem volt hiábavaló. Ifjú Kommunista 1958/12. sz. 15–17; Művész és forradalmár. Entzbruder Dezső (1894–1919). Kioltott fáklyák, Emlékezések a fehér terror pedagógus áldozatairól. Bp., 1963, 77–85; Ifjúkommunista mozgalom. Sopron 1918–19. Kézirat a soproni Liszt Ferenc Múzeumban.

A soproni helytörténetírásnak hasznos munkása volt mint szerző, mint a fiatalok segítője és mint forrás-, adatközlő is. Munkáit, mozgalmi munkájának írott és tárgyi dokumentumait a soproni múzeumra hagyta. Emléke köztünk fog maradni, nemcsak mint igaz, teljes emberé, hanem mint történetíróé is.

SOPRONI KÖNYVESPOLC

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLEKEZÉSEK / Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1970. évre

Hiller István: Sopron bibliográfiája az 1970. évre

Csaknem egy évtized telt el azóta, hogy Sopron bibliográfiája helytörténeti folyóiratunk hasábjain utoljára megjelent (Sopron bibliográfiája 1958–1960. SSz. 1962, 95, 187, 384). Miután az utolsó gyűjtési év 1960 volt, közel egy évtized soproni irodalmi anyaga feltáratlan.

1971-től kezdődően rendszeresen össze kívánjuk gyűjteni a városunkra és környékére vonatkozó helytörténeti irodalmi anyagot. A későbbiekben a kiesett évtized mulasztását is pótolni szeretnénk. Bármilyen bibliográfiára érvényes a megállapítás: a bibliográfia soha nem teljes. Ezért kérjük az olvasó szíves észrevételeit. Igyekeztem a legegyszerűbb címléírást alkalmazni, hogy a keresett művet minél könnyebben lehessen megtalálni.

89A gyűjtés és egyeztetés munkájában Csapody István, Mastalir Ernőné, Mollay Károly, Palásti Kálmán és Zakar János voltak segítségemre.

Alma Mater Sopron. (Az Erdészeti és Faipari Egyetem hagyományai.) Írták: *Hiller István, Tamás László, Herpay Imre, Cziráki József, Németh András, Pap István*. Sopron, 1970. Erdészeti és Faipari Egyetem. 113 p. + 51 kép. (Sokszorosított kiadvány.)

Bárdosi János: A fertői pontyfogó kürtő (Rohrkammer für den Karpfenfang im Neusiedlersee.) Ethnographia, LXXXI, 1970, 491–505 p.

Bárdosi János: A hegykői és sarródi halászok szerződése a szovjet csapatokkal. SSz. XXIV, 1970, 179–182 p.

Bíró Gerd: Közös magyar–osztrák ügy a Fertő tónak és környékének fejlesztése. Élet és Tudomány XXV, 1970, 788–794 p.

Bodnár Éva: In memoriam dr. Csatai Endre (1896–1970). Művészet XI, 1970, 22–23 p. (Fényképpel)

Bohus Gábor: A kalaposgombákra (Agaricales-re) vonatkozó rendszertani és ökológiai vizsgálatok eredményei VI. (*Xerocomus chrysentheron* var. *acidophilus* n. var. előfordulása Sopronban.) – Ergebnisse der auf die Hutpilze (Agaricales) bezüglichen systematischen und ökologischen Forschungen VI. Botanikai Közlemények LVII, 1970, 13–22 p.

Boronkai Pál: A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötet. Bp. 1970. VITUKI.

Boroviczény, Karl-Georg v.: Kommentierte Bibliographie der Kreuzherren- und Hospitalsorden, sowie deren Krankenhaus- und Bädergründungen in Ungarn in der Zeit der Arpaden (X. bis XIII. Jahrhundert). Als Manuskript vervielfältigt. Freiburg Br. 1970, 58 p.

Breu Josef: Die Kroatensiedlung im Burgenland und in den anschliessenden Gebieten. Wien, 1970, Franz Deuticke. XII, 246 p. + 32 kép + 17 térkép.

Csapó György: Bécsi úti vendéglő Sopron. Műszaki Tervezés X, 1970, 21. p.

Csapody István–Szodfridt István: Természetes erdőtípusok védelme. (Több erdőtípus védetté nyilvánítási

javaslata Sopronból.) Az Erdő 1970, 222–227 p.

Csatkai Endre: A sopronbánfalvi hegyi templom egykori főoltárképe. SSz. XXIV, 1970, 362–364 p.

Csatkai Endre: Kéry György csepregi festő a XVII. század végén. SSz. XXIV, 1970, 364–366 p.

Csatkai Endre: Mi lett a sorsa a soproni 1948-as fegyvereknek? SSz. XXIV, 1970, 63 p.

Csatkai Endre: Mihályi Ernő (1887–1969). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 278–280 p. (Fényképpel).

Csatkai Endre: Régi soproni kereskedő cégérek. SSz. XXIV, 1970, 201–209 p.

Csatkai Endre: Széchenyi István halotti emléke. SSz. XXIV, 1970, 264 p.

Cziráki József: Faipari mérnökképzés az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Faipar XX, 1970, 53–58 p.

Dávid Ferenc: Gótikus lakóházak Sopronban. Vö. Dercsényi–Entz–Havassy–Merényi: Magyar műemlékvédelem 1967–1968, 95–123 p.

Dercsényi Dezső–Entz Géza–Havassy Pál–Merényi Ferenc: Magyar műemlékvédelem 1967–1968. Bp., 1970, Akadémiai K. 446 p. + 464 kép.

Domonkos Ottó: A kesztyűsök munkájáról. Arrabona, 1970.

Domonkos Ottó: Csatkai Endre (1896–1970). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 273–278 p. (Fényképpel).

Domonkos Ottó: Jelentés a soproni Liszt Ferenc Múzeum 1969. évi munkájáról. SSz. XXIV. 1970, 280–283 p.

Erdeős László–Varga László: ABC áruház és lakóépület Sopron. Műszaki Tervezés X, 1970, 3 p.

Érdi Bálint: Holdbéli elnevezések (Fényi Gyuláról). Élet és Tudomány 1970, 2206 p.

Fábján Lajos: Idegenforgalmi szálláshelyek a Fertő tó osztrák partján. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötetet. Bp. 1970, VITUKI. 10–23 p.

90*F(ábján Lajos)*: Radó Ferenc (1913–1970). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 189–190 p.

Federmayer István: Földrajzinév-gyűjtés Győr–Sopron megyében. Vö. Kázmér–Végh: Névtudományi előadások 382–383 p.

Fekete Ferenc: A soproni textilipar 25 éve. SSz. XXIV, 1970, 325–339 p.

Felhő Ibolya: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. Bp. 1970, Akadémiai K. (Sopron megye: 214–247 p.)

Fogarassy László: Gábor Sándorné: Ausztria és a Magyarországi Tanácsköztársaság. Bp. 1969, Akadémiai K. (Könyvismertetés). SSz. XXIV. 1970, 285–286 p.

Földes Mihály: A Tűztorony új fiai. (Bp.) 1970, Kossuth K. 286 p. (Regény)

Fried István: Csehországi híradások az egykori Sopron városról és megyéről. SSz. XXIV, 1970, 266–270

p.

Gál János: Ifjúságunk élete a felszabadulás után. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 173–196 p.

Garád Róbert: A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötetet. Bp. 1970, VITUKI. 23–40 p.

Garád Róbert: Boronkai Pál (1897–1970). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 191–192. p.

Garád Róbert: Soproni házak, gondok, felújítások. SSz. XXIV, 1970, 162–166 p.

G(árdonyi) B(éla): Szakkönyv bárhonnán. (Az Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtárának ismertetése.) Kisalföld 1970. aug. 13.

Gáspárdy Sándor: A soproni képzőművészeti élet alakulása 1968/1969-ben. SSz. XXIV, 1970, 185–186 p.

Grünvald Fülöp: Egy zsidó család a középkori Sopronban. Évkönyv 1970. Bp. 1970, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. 52–64 p.

Gyulay Zoltán: Az utolsó alkímista műhely és az első elemátalakítás Sopronban. SSz. XXIV, 1970, 156–161 p.

Házi Jenő: Haydn József hercegi karmester 1768. évi tűzkára és a kismartoni városi levéltár pusztulása. SSz. XXIV, 1970, 360–361. p.

Hegedüs András: Gondolatok a Fertő-vidéki fejlesztési program társadalmi fejezetéhez. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötetet. Bp. 1970, VITUKI. 99–107 p.

Hegy György: SZOT 600 ágyas gyógyüdülője Sopron. Műszaki Tervezés X, 1970, 35 p.

Herendiné Lakatos Éva: Csatkai Endre (1896–1970). (Nekrológ). Magyar Könyvszemle LXXXVI, 1970, 267 p.

Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... Sopron 1919–1969. (Az Erdészeti és Faipari Egyetem jubileumi évkönyve). Bp. 1970, Mezőgazdasági Kiadó. 331 p. 137 kép.

Hiller István: Adatok a soproni egyetem utolsó negyedszázados történetéből. SSz. XXIV, 1970, 139–150 p.

Hiller István: Az önálló faipari mérnökképzés kialakulása. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 25–48 p.

Hiller István: Egyetemünk és Sopron városa. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 25–48 p.

Hiller István: Az Erdészeti és Faipari Egyetem. (Ismertető). Sopron, 1970, Győr-Sopronmegyei ny. 77. p. 34 kép.

Hiller István: Haladó egyetemi diákmozgalmak Sopronban a felszabadulás előtt (1933–1945). SSz. XXIV,

1970, 224–235, 317–325 p.

Hiller István (szerk.): Lenin centenáriumi Sopronban. Sopron, 1970. MSZMP Városi Bizottsága. 104 p. 10 kép.

Hiller István: Universität für Forstwesen und Holzindustrie. (Ismertető.) Sopron, 1970, 78 p. 34 kép.

Horváth Anita: Magánvasút Magyarországon. Életünk II, 1970, 50–54 p.

Horváth Terézia: „Rőfösáruk” a kapuvári népviseletben. (Schnittwaren, Meter- und Kurzwaren in der Volkstracht in Kapuvár.) Ethnographia LXXXI, 1970, 506–515 p.

Horváth Zoltán: „Felszabadulásunk története” című kiállítás a Győr-Sopron megyei 2. sz. levéltárban (Sopron). SSz, XXIV. 1970, 374–380 p.

91 *Horváth Zoltán*: Harc a soproni gyapjűvásártartási jog megszerzéséért (1843–1846). SSz. XXIV, 1970, 306–316 p.

Huszár Lajos: A pankart. (Részlet. Sopron középkori pénztörténetéből.) SSz. XXIV, 1970, 256–259 p.

Igmándy Zoltán: Hiller István: Die Forstwissenschaft als die Wiege unseres holzwirtschaftlichen Hochschulwesens. (Erdészeti és Faipari Egyetem Kiadványai 1969. 1. szám.) Sopron, 1970, 107 p. (Könyvismertetés). SSz. XXIV, 1970, 383. p.

Igmándy Zoltán: 25 év krónikája. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 93–112 p.

Jancsó Miklós: A soproni egészségügy a felszabaduláskor és 1970-ben. SSz. XXIV, 1970, 45–48 p.

Kárpáti Endre: Sopron és a megye egészségügyi viszonyai 1945-ben. SSz. XXIV, 1970, 39–44, 130–138 p.

Kárpáti Zoltán: Megemlékezés Kitaibel Pál halálának 150 éves évfordulójáról. Botanikai Közlemények LVII, 1970, 161–163 p.

Kaufmann, Jacques: Eine Studie über die Beziehungen der Habsburger zum Königreiche Ungarn in den Jahren 1278 bis 1366. (Burgenländische Forschungen Heft 59). Eisenstadt 1970, 124 p.

Kázmér Miklós–Végh József (szerk.): Névtudományi előadások. II. Névtudományi konferencia Budapest 1969. Budapest, 1970, Akadémiai K. 403 p., 4 térkép, 11 grafikon. (Nyelvtudományi Értekezések, 70. sz.)

Kertai Endre: Vélemény és javaslatok a Fertő-táj távlati fejlesztési tervére vonatkozó megbízások előkészítéséhez és a tervezet kidolgozásához. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlati és feltételei c. tanulmánykötet. Bp. 1970. VITUKI. 63–69 p.

Kiss, István: Weineinkauf für den Wiener Hofhaushalt in Westungarn–Burgenland (16–17. Jh.). Burgenländische Heimatblätter XXXII, 1970, 64–73 p.

Kiss Jenő: A rábaközi Mihályi ígeképzői. Bp. 1970. Akadémiai K. 71 p. (Nyelvtudományi Értekezések 69. sz.). Ism.: Mollay Károly: SSz. XXIV, 1970, 383. p.

Klier, Karl M.: Die Familien Heberlandt-Thirring und die burgenländische Heimat- und Volkskunde. Burgenländische Heimatblätter XXXII, 1970, 11–17 p.

Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. kötet: 1. Általános rész I–II. Bp. 1970, Tankönyvkiadó. 890 p.

Kovács Sándor: TV és mikrohullámú állomás Sopron. Műszaki Tervezés, X. 1970, 12. 18–19 p. 2 fénykép, 2 rajz.

Körmendi Dénes: A soproni gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények munkája (1961–1969). SSz. XXIV, 1970, 339–352 p.

Környei Attila: A Megyei Könyvtár dokumentumkötetei az 1917/1919-es forradalmi időszak megyei sajtójából (Könyvismertetés). SSz. XXIV, 1970, 284–285 p.

Környei Attila: A soproni sport 25 éve (Kiállítás a Liszt Ferenc Múzeumban). SSz. XXIV, 1970, 4. 381 p.

Környei Attila: Brennbergbányai munkásmozgalmak a két világháború között. Arrabona 1970.

Környei Attila: Sopron és környéke a Tanácsköztársaságban. A forradalmi évek tüzeiben (1917–1919). Mosonmagyaróvár, Sopron, Győr, Kapuvár (Szemelvénygyűjtemény). Győr, 1970, Győr-Sopronmegyei ny. 245 p. (Illusztrációkkal).

Kubinszky Mihály: A soproni Liszt, Ferenc Kultúrház felújítása. Magyar Építőművészet. 1970, 58. p.

Lángh Alfréd és Pettenkofer László: A soproni szőlőtermelés a felszabadulástól napjainkig. SSz. XXIV, 1970, 110–129 p.

Lechner, Karl (szerk.): Donauländer und Burgenland (Handbuch der historischen Stätten. Österreich: I. Band). Stuttgart, 1970, Alfred Kröner Verlag. 909 lap, 4 térkép, 15 városalaprajz.

Lengyel Alfréd: Helyzetkép a felszabadulás előtti Sopron közállapotairól. SSz. XXIV, 1970, 242–245 p.

Lengyel Alfréd–Sáry István–Tirnitz József: Az élet megindulása a felszabadulás után Győr-Sopron megyében. 1945. (Dokumentumgyűjtemény). Győr, 1970, Győr-Sopronmegye Tanácsa, 486 p.

[92](#)*Loránt Ödön*: Diebold Károly (1896–1969). (Nekrológ.). SSz. XXIV, 1970, 93–95 p. (Fényképpel)

Lovas Gyula: Autóbuszok Sopron utcáin. II. rész. SSz. XXIV, 1970, 167–178 p.

Majer Antal: A Főiskola az erdészeti kutatás bölcsője. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 113–128 p.

Mikó Sándor: A Sopron megyei halászat múltjából. Halászat. XVI, 1970, 64. p.

Mikó Sándor: A tanító Sopron vármegyében a XVIII. század második felében. SSz. XXIV, 1970, 260–263 p.

Mikó Sándor: Adatok a Sopron vármegyei halászat történetéhez. SSz. XXIV, 1970, 366–374 p.

Mikó Sándor: „...ha továbbra is így Sanyargattatunk még itt is Francia Országgh Lészen.” SSz. XXIV,

1970, 270–272 p.

Mollay Károly: A magyarországi németiség 1686 előtti névanyagának vizsgálata. V ö. Kázmér–Végh (szerk.): Névtudományi előadások. 285–289 p. – Die Erforschung des deutschen Namengutes in Ungarn aus der Zeit vor 1686. Acta Linguistica Acad. Scient. Hung. XX, 1970, 121–127 p.

Mollay Károly: Buzás, Josef: Kanonische Visitationen der Diözese Raab aus dem 17. Jahrhundert. IV. Teil. (Burgenländische Forschungen Heft 55). Eisenstadt, 1969, 466 lap. (Könyvismertetés) SSz. XXIV, 1970, 288 p.

Mollay Károly: Festschrift für Heinrich Kunnert. (Burgenländische Forschungen. Sonderheft II). Eisenstadt, 1969, Burgenlandisches Landesarchiv. 207 p. (Könyvismertetés). SSz. XXIV, 1970, 286–287 p.

Mollay Károly: Földi Lőrinc (1913–1970). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 382 p. (Fényképpel)

Mollay Károly: Helyneveink tipológiai vizsgálata (Hozzászólás Kázmér Miklós könyvéhez.) SSz. XXIV, 1970, 352–359 p.

Mollay Károly: Scheiber Sándor (szerk.): Magyar-zsidó oklevéltár. XII. köt. 1414–1478. Bp. 1969, 548 p. 2 hasonmás. (Könyvismertetés) SSz. XXIV. 1970. 287–288 p.

Mollay Károly: Volk und Heimat. Monatszeitschrift für Kultur und Bildung: Hrsg. vom Volksbildungswerk für das Burgenland. Eisenstadt. Jg. 23 (1969–1970). (Könyvismertetés); SSz. XXIV, 1970, 384 p.

Molnár József: Városéletünk kulturális jellemzői a felszabadulás előtt. SSz. XXIV, 1970, 21–34 p.

Mórotz László: Későbarokk festmények feltárása az Új utca 18-as számú házban. SSz. XXIV, 1970, 80–92 p.

Nagy Alpár: Húszéves a soproni „Liszt Ferenc” pedagógus énekkar. A kórus vázlatos története. SSz. XXIV, 1970, 151–155 p.

Nagy János: Az 1945. évi földreform-rendelet végrehajtása Sopron megyében. SSz. XXIV, 1970, 248–255 p.

Nemky Ernő: A testnevelés és sportélet fejlődése az erdészeti felsőoktatásban. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 197–232 p.

Nemky Ernő–Vancsura Rudolf: Az erdészeti felsőoktatás botanikus kertjének története. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 261–284 p.

Pankotai Gábor: Az erdészeti felsőoktatás a két világháború között. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 77–92 p.

Papp István: Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság és főiskolánk 1919-es történetéhez. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 49–76 p.

Papp István: Magyarország felszabadulásának kronológiája helytörténeti adatokkal (1944–1945). SSz.

XXIV, 1970, 3–16 p.

Papp István: Válogatott bibliográfia Sopron felszabadulásáról és negyedszázados fejlődéséről. SSz. XXIV, 1970, 17–20 p.

Pénzes Antal: *Picea* és *Juniperus* tanulmányok. (*Picea und Juniperus Studien*). (*Picea abies* adatok a Hidegvízvölgyből és *Juniperus communis* ssp. *communis* a Szárhalmi erdőből, Dr. Csapody I. gyűjtéséből. Botanikai Közlemények 1970, 45–50 p.

93 *Perczel Károly*: Szakvélemény a Fertő-táj távlati fejlesztési tervéről. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlati és feltételei c. tanulmánykötet. Bp. 1970, VITUKI. 85–99 p.

Perehazy Károly: Ereklém: Sopron. (Naplórészletek). Az Orsolya-téri új épületről. Művészet. 1970, 12–14 p. 2 fénykép.

Pichler János: Javaslat a Fertő-táj fejlesztési tervére vonatkozó megbízások előkészítéséhez és a tervek kidolgozásához. A Fertő-táj fejlesztésének távlati és feltételei c. tanulmánykötet. Bp. 1970, VITUKI, 69–85 p.

Pilt Rudolf: Nagycenki „Széchenyi” kastély helyreállítása. Műszaki Tervezés. X, 1970, 47 p.

Pongrácz Pál: A Fertő-táj fejlesztésének kidolgozását előkészítő tanulmányok összefoglalója. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlati és feltételei c. tanulmánykötet. Bp. 1970, VITUKI. 107–114 p.

Priszter Szaniszló: Diagnoses plantarum nonnularum Hungariae III. (*Campanula rotundifolia* 1. *coerulescens*, továbbá *Cyclamen purpurascens* új alakjai: f. *ovatum*, t. *crispatum*, f. *subpeltatum* és f. *stenopetalum* Priszter et I. Csapody f. *nova* leírásai a Soproni hegységből.) Botanikai Közlemények. 1970, 217–219 p.

Réthly Antal: Időjárási események és elemi csapások Magyarországon. II. kötet. Budapest, 1970, Akadémiai Kiadó.

Schlag, Gerald: Zur Burgenlandfrage von Saint-Germain bis Venedig (10. Sept. 1919–11. Okt. 1921). Burgenländische Heimatblätter. XXXII, 1970, 97–125 p.

Schmid, Hanns: Regionaler Überblick der erdgeschichtlichen Entwicklung des Mattersburger Beckens. Burgenländische Heimatblätter. XXXII, 1970, 49–55 p.

Semmelweis, Karl: Burgenländisch-westungarische Städte und Märkte im Reiseskizzenbuch eines Schlesiens aus 1712. Burgenländische Heimatblätter. XXXII, 1970, 7–25 p.

Soó Rezső: Magyar Pál emlékezete (1895–1969). (Nekrológ teljes bibliográfiával). Botanikai Közlemények. LVII, 1970, 155–159 p. (Fényképpel).

Soproni József: Jacques F. Carabin belga festő olajfestménye. SSz. XXIV, 1970, 255 p.

(Sopron statisztikája) A megye társadalmi – gazdasági helyzete és fejlődésének főbb tendenciái. (Kiadja a Központi Statisztikai Hivatal, Győr-Sopron megyei Igazgatósága. Győr.), (Bp.) 1970, Statisztikai Kiadó. (Házi soksz.) 71 p.

S. Szabó Ferenc: Táj- és természetvédelmi jellegű irányelvek és javaslatok a Fertő-táj távlati fejlesztési

tervének előkészítéséhez. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötetet. Bp. 1970, VITUKI. 53–63 p.

Szabó István: Dr. Manninger Rezső (1890–1970). (Nekrológ). SSz. XXIV, 1970, 187–189 p. (Fényképpel).

Szabó Jenő: A soproni Fémtömegcikk Kisipari Szövetkezet története. (Az első két évtized). SSz. XXIV, 1970, 1. 65–77 p.

Szabó Kálmán: A soproni Városi Könyvtár története. SSz. XXIV, 1970, 236–241 p.

Szabó Lajos: A soproni „Kaszinó” és a Liszt Ferenc Művelődési Ház. SSz. XXIV, 1970, 78–84 p.

Z. Szabó László: Győri kiállítások. (Giczzy Jánosról is). Életünk II, 1970, 545–549 p.

Szakáll István: Rábaközi néptáplálkozás. A csecsemők fejlődése az első életévben. Népegészségügy LI, 1970, 117–119 p.

A szakszervezeti társadalombiztosítás 20 éve Győr–Sopron megyében 1950–1969. (Győr), (1970) Szakszervezetek Megyei Tanácsa. (Sokszorosítva) 52 p.

Szerecz Imre: Horváth József Munkácsy-díjas festőművész diákkorából. SSz. XXIV, 1970, 265–266 p.

Szita Szabolcs: Kellner Sándor, az internacionalista csapatok egyik szervezője. SSz. XXIV, 1970, 98–107 p.

Tamás László: Ifjúságunk élete a két világháború között. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 143–172 p.

Tamás József: Javaslatok az 1030/1967. sz. és 2051/1967. sz. kormányhatározatok alapján készülő és a Fertő-táj fejlesztésére vonatkozó távlati elképzelések koncepciójának kialakításához. Vö. A Fertő-táj fejlesztésének távlatai és feltételei c. tanulmánykötetet. Bp. 1970, VITUKI. 3–10 p.

⁹⁴*Timaffy László*: A Győr-Sopron megyei földrajzinév-gyűjtés módszeréről. Vö. Kázmér-Végh: Névtudományi előadások. 392. p.

Tölgyesi, György–Csapody, István–Bencze, Lajos: On the ash – components of ligneous and herbaceous plants grown on acidid primary rocks and on Laita – lime base rock. Acta Agronomica Acad. Scient. Hung. XIX, 1970, 293–304 p.

Traxler, Gottfried: Floristische Neuigkeiten aus dem Burgenland (IV). Burgenländische Heimatblätter. XXXII, 1970, 1–11 p.

Váczy Péter: Karoling művészet Pannóniában: a Cunpald-kehely. SSz. XXIV, 1970, 210–224, 289–306 p. (Illusztrációkkal)

Varga Gábor: Development of spruce inflorescence, (15 fénykép a Picea virág- és tobozfejlődéséről.) Acta Agronomica Acad. Scient. Hung. XIX, 1970, 357–362 p.

Varga Imréné: Soproni hirdetémények felszabadulásunk időszakából (1945. ápr.– nov.). SSz. XXIV, 1970,

49–56 p.

Varga László: Kőfaragó téri lakóépület, Sopron. Műszaki Tervezés. X, 1970. 1 p.

Vigh István: A megújult Sopron. SSz. XXIV, 1970, 35–38 p.

Winkler Oszkár: OTP járási fiók és lakóház, Sopron. Műszaki Tervezés. X, 1970, 2 p.

Winkler Oszkár: A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem épületei. Vö. Herpay Imre (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián... 233–260 p.

Zádor Anna: Csatkai Endre művészettörténeti munkássága. SSz. XXIV, 1970, 194–200.

Zakar János: A felszabadulási emlékmű Sopronban. SSz. XXIV, 1970, 182–183 p.

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Szakács Sándor: Állami gazdaságaink helyzetének alakulása 1945–1948. (Budapest, Akadémiai Kiadó 1969)

Szakács Sándor: Állami gazdaságaink helyzetének alakulása 1945–1948. (Budapest, Akadémiai Kiadó 1969)

A magyarországi agrártörténet felszabadulásunkat követő időszakának avatott ismerője és művelője, a kapuvári születésű Szakács Sándor vállalkozott arra, hogy átfogó képet rajzol az állami gazdaságok helyzetéről, fejlődésük problémáiról egy olyan időszakban, amely alapvető változásokat hozott népünk történetében.

1948-ra az állami mezőgazdasági birtokok területe közel 71 000 kataszteri holdat tett ki, vagyis összességében szinte azonos volt a földreformot megelőző állománnyal. Területi elhelyezkedés, jogfolytonosság szempontjából azonban csupán 3 gazdaság tekinthetett vissza előzményekre, 96 gazdaság a földreformot követően – vagy azzal egyidőben – jött létre; más szóval ez azt jelenti, hogy a helyenként elemi erővel felszínre törő földigények kielégítése során az állami birtokok felosztására is sor került, s az új állami birtok „a földreform melléktermékeként” jött létre.

Mezőgazdaságunk gyökeres átalakulásának eredményeként a kisüzemi gazdaságok túlsúlya lett a jellemző, s az állami gazdaságokra hárult volna több vonatkozásban a paraszti gazdaságok segítése. Hivatalosan is megfogalmazást nyert ez, miszerint az állami gazdaságok „...önálló termelő egységként, a korszerűség követelményeinek megfelelően, a mezőgazdaság összes ágazataiban olyan szaktevékenységet fejtsenek ki, amely mind minőség, mind a mennyiség tekintetében mintául szolgál a magángazdaságoknak. ...termelői tevékenységük révén általában elő kell segíteniük a nemzeti vagyongyarapodását, illetőleg a gazdálkodás eredményességét szem előtt tartva biztosítaniuk kell legalább saját fenntartási költségeiket” (12. lap).

Szakács Sándor behatóan vizsgálja, hogy a túlnyomórészt újonnan alakult gazdaságok az adott keretek között megfeleltek-e – megfelelhettek-e – a fenti célkitűzésnek. A birtokok területi és üzemszervezési viszonyai, adott állapotuk, felszereltségük, a részükre folyósított juttatások, szervezeti felépítésük, irányításuk és vezetésük színvonala, termelési tevékenységük, munkaerőgazdálkodásuk mennyiben állt azon a szinten, amely lehetővé tette (volna) azt, hogy megfeleljenek az előttük álló – és tegyük 95-hozzá az idézet alapján nagyon is helyénvaló – feladatoknak. Végezetül pedig a gazdaságpolitika és az állami gazdaságok

viszonyát vizsgálja a szerző.

Négy jószágigazgatóság – a budapesti, székesfehérvári, soproni, valamint a pécsi – levéltári forrásainak feldolgozása, illetve a vonatkozó statisztikai, sajtó és szakirodalmi anyag felhasználása alapján nyerhet az olvasó bepillantást állami gazdaságaink életébe az 1945–1948 közötti időszakban.

Ismertetésünk példaanyagát a Győr, Sopron, Vas és Zala megye működési körzetre kiterjedő Soproni Jószágigazgatóság területéről vesszük. E jószágigazgatósághoz tartozó gazdaságokra is jellemző volt az országos méretekben megfigyelhető erőteljesen egyenetlen birtoknagyság. Egy-egy gazdaságra átlagosan mintegy 390 kat. h. jutott a jószágigazgatóságon belül, a szélső értékek – Sopronpuszta 1300 kat. h., illetve Mosonszentjános és Mosonszentpéter 20–20 kat. h. – között meglehetősen változatos képet mutat a 14 gazdaság birtokállománya. Nyilvánvaló, hogy az egyenetlen, s egyes esetekben a paraszti gazdaságot alig meghaladó területű birtokokon – nem is beszélve arról, hogy több esetben nem is egy tagban feküdtek – az átlagnál nagyobb mértékben fordultak elő üzemszervezési nehézségek. Ugyancsak egyenetlen a szántóterületek részesezése az egyes gazdaságokon belül; az eszterházi, nagycenki, sopronhorpácsi üzemekben meghaladta a 90%-ot, ezzel szemben az iváni intézőség területének még negyedét sem tette ki a szántó.

Sok kívánnivalót hagyott maga után az állami gazdaságok felszereltsége, vonatkozik ez mind a gépekre, munkaeszközökre, mind pedig a gazdasági épületekre. Néha nem is a felszerelések hiánya, leromlott állapota okozott gondot, hanem az, hogy a gazdaságok nem vehették használatba a juttatott épületeket, ez történt például Eszterházában is, ahol a községi földigénylő bizottság megtagadta a szükséges épületek kiadását.

Nem volt közömbös állami gazdaságaink fejlődése szempontjából az sem, milyen formában épült fel közvetlenül irányító, közép és felső szintű vezető testületük, anyagi lehetőségeik és személyi összetételük révén megfeleltek-e a velük szemben támasztott követelményeknek. A szerző nagyon helyesen – a tárgyi feltételek bemutatása után – csak ez utóbbi kérdéskör finoman árnyalt elemzésének befejezéséeként foglalkozik a rentabilitás kérdésével, s a kellő mértékű állami támogatás hiányától az állagmegőrzésben mutatkozó hanyagságokig megannyi tényezőjét vonultatja fel azoknak az okoknak, amelyek az állami gazdaságok *eladósodásához* vezettek.

Bár a tárgyalt időszakban még túlnyomórészt a vegyes gazdálkodás volt jellemző az üzemek termelőmunkájára, helyenként már – természetesen az előzményektől nem függetlenül – a szakosodás jelei is megfigyelhetők. Eltekintve a későbbiekben országos hírűvé váló sopronhorpácsi növénynemesítő teleptől, mely dr. Sedlmayer Kurt bérleményét képezte, s mint ilyen sajátosnak tekinthető, Sopronpusztán jelentős mértékben foglalkoztak nemesített vetőmagvak szaporításával, Nagycenken őszi rozs, tavaszi árpa, zab, tengeri és vöröshere nemesítésével, illetve szaporításával. Ikrényben nem nagy kiterjedésű, de jól működő bolgárkertészetről nyerhetünk tudomást. Természetesen az említett gazdaságok sem voltak tiszta profilúak, Sopronpusztán az említésre méltó vetőmagtermesztésen túl a szarvasmarhatenyésztés fejlődésének kezdetei és a tejhozam emelkedése is megfigyelhető. Nem részletezve tovább a gazdaságok termelőmunkájáról írottakat, megemlíjtük még, hogy a szemtermelés területén az állami gazdaságok termésátlagai általában – az 1946/47-es aszályos esztendőben is – meghaladták az országos átlagot.

A kötet szerves tartozékát képezik a szövegközi és a függelékben elhelyezett táblázatok, áttekinthetőek, jól szolgálják a szerző mondanivalójának alátámasztását. Mintegy 40 oldalas függelék alapján tekinthetünk bele a már fentebb említett négy jószágigazgatóság anyagába, amely nemcsak a gazdálkodás fő vonásaira –

noha értelemszerűen ez az elsődleges –, hanem esetenként az egyes birtokok történetére is tartalmaz adatokat; közel 20 lap esik ebből a soproni jószágigazgatóságra. Hasznos lett volna a függelékhez térképvezetést készíteni, ily módon a gazdaságok földrajzi elhelyezkedése is nyomon követhető lenne.

Buza János

1971. XXV. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉSEK / Lechner, Karl (szerk.): Donauländer und Burgenland (Handbuch der historischen Stätten: Österreich Bd. I.) Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1970, 909 lap.

96 Lechner, Karl (szerk.): Donauländer und Burgenland (Handbuch der historischen Stätten: Österreich Bd. I.) Stuttgart, Alfred Kröner Verlag 1970, 909 lap.

A „Handbuch der historischen Stätten” ausztriai sorozatának első köteteként jelent meg Alsó- és Felső-Ausztria, Bécs és Burgenland történelmi nevezetességű helyeinek ismertetője. A sorozatnak az a célja, hogy az érdeklődőknek az első tájékozódást nyújtsa a történelmi nevezetességű helyek múltjáról az őskortól a legújabb korig, felhívja a figyelmet egy-egy hely történelmi emlékeire, utaljon a további tájékozódást nyújtó irodalomra. A szerkesztő bevezetőjében a négy tartomány történetének összefüggéseit vázolja és kitér helytörténelmi irodalmának kialakulására a XV–XVI. század fordulójától napjainkig. Az egyes tartományokról szóló fejezetek élén ugyancsak történelmi összefoglalást találunk, ezt követi a tartomány történelmi nevezetességű helyeinek ismertetése. A kötetet különböző tájékoztató táblázatok (pl. a magyar királyok uralkodási éveiről, a győri püspökök működési idejéről stb.) és válogatott bibliográfia zárja.

Ezen a helyen természetesen elsősorban Burgenland érdekel bennünket, ennek is egykor Sopron vármegyéhez tartozott történelmi nevezetességű helyei. August Ernst, a burgenlandi tartományi levéltár vezetője a terület politikai történetét foglalja össze (694–711. lapok), az egyes történelmi helyeket burgenlandi szakemberek, August Ernst, Josef Karl Homma és Harald Prickler dolgozták ki. Az egykori Sopron vármegye területéről a következő helyek szerepelnek külön címszóval: Borsmonostor (Klostermarienberg); Csáva (Stoob), Darufalva (Drassburg), Dérföld (Dörfel), Doborján (Raiding), Feketeváros (Purbach), Felsőpulya (Oberpullendorf), Fertőféhéregyháza (Donnerskirchen), Fraknó (Forchtenstein), Kabold (Kobersdorf), Kismarton (Eisenstadt), Lajtakáta (Gattendorf); Lajtapordány (Leithaprodersdorf), Lakompak (Lackenbach), Lánzsér (Landsee), Léka (Lockenhaus), Ligvánd (Nebersdorf), Locsmánd (Lutzmannsburg), Lók (Unterfrauenhaid), Loretom (Loretto), Márc (Marz), Margitbánya (St. Margarethen), Nagy marton (Mattersburg); Németkeresztúr (Deutschkreutz), Oka (Oggau), Oszlop (Oslip), Pecsényéd (Pötsching), Récény (Ritzing), Répcekehely (Mannersdorf), Répcesarud (Frankenau), Ruszt (Rust), Savanyúkút (Sauerbrunn), Somfalva (Schattendorf), Sopronkestes (Baumgarten), Sopronnyék (Neckenmarkt), Sopronszentmárton (St. Martin), Szarvkő (Hornstein), Vámosderecske (Drassmarkt) és az elpusztult Újkastély (Tabor). Külön címszava van a Fertőnek. Kismartonnak történelmi alaprajzát is közli a kötet. A magyar vonatkozások kidolgozása általában kielégítőnek mondható. A bibliográfia magyar nyelvű műveket is említ, e tekintetben azonban volna pótolnivaló. A folyóiratok felsorolásánál hiányzik a Győri, a Soproni, a Vasi Szemle, a győri Arrabona évkönyv, Házi Jenő soproni okmánytárából nem 11, hanem 13 kötet jelent meg, sőt „XVI. századi magyar nyelvű levelek Sopron szab. kir. város levéltárából” (Sopron, 1928) című kötet is sok burgenlandi

vonatkozást tartalmaz. A Magyar-zsidó oklevéltárból nem hat, hanem 12 kötet jelent meg 1969-ig, különben pedig azonos a külön műként felsorolt Monumenta Hungariae Judaica sorozattal. A vármegye-történeteknél csak múlt századi magyar műveket említ, Sopronnál még ezt sem, pedig 1938-ban megjelent Belitzky János feldolgozása, 1957-ben e sorok írójaé. Pukánszky Bélának „A magyarországi német irodalom története” (Bp., 1926) című munkájának átdolgozott, német nyelvű kiadása is van (Geschichte des deutschen Schrifttums in Ungarn. Münster i. W., 1931). Ezek és hasonló hiányosságok azt mutatják, hogy a magyarországi kutatások eredményeit még egy ilyen arányilag kis kutatási területen sem ismeri kellő mértékben a külföldi tudományos közvélemény.

Mollay Károly

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Egy magyar humanista írói portréjának kialakulása (Írások Lackner Kristófról 1631–1944). *Studia Litteraria* VII (1969) 55–73.

2 (Megjegyzés - Popup)

Az emblematika alapvető kézikönyve Arthur Henkel és Albrecht Schöne kézikönyve: *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts.* Stuttgart, 1967. Az emblematika kezdeteiről, a Hypnerotomachia Polyphiliről Volkmann: *Bilderschriften der Renaissance* c. munkájában olvashatunk. A hieroglifikus emblematika egyik fő műve Pierio Valeriano: *Hieroglyphica*-ja. Lackner főbb emblematicus munkái a *Florilegus Aegyptiacus* (Szabó: *Régi Magyar Könyvtár* II, 374), *Maiestatis Hung. Aquila* (RMK II, 373), *Coronae Hungariae* (RMK III, 1156), *Galea Martis* (RMK III, 1389), *Emblematischer Tugend-Spiegel* (Apponyi: *Hungarica* III, 1992). Vö. még tölem: Lackner Kristóf Prágában. *Irodalomtörténeti Közlemények* 1970, 508–512.

3 (Megjegyzés - Popup)

Studies in Seventeenth-Century Imagery. Roma, 1964².

4 (Megjegyzés - Popup)

Kövér Fidél József: *A Hanság földrajza.* Szeged 1930, 38.

5 (Megjegyzés - Popup)

Füzi Mihály tőzeggyármajori lakos közlése.

6 (Megjegyzés - Popup)

Csánki Dezső: *Magyarország tört. földr. a Hunyadiak korában.* Bp., 1887, III, 618.

7 (Megjegyzés - Popup)

Csánki Dezső: *Magyarország tört. földr. a Hunyadiak korában.* Bp., 1887, III, 618.

8 (Megjegyzés - Popup)

Kövér i. m. 38.

9 (Megjegyzés - Popup)

Élő Dezső: *Sarród monográfiája.* Bp., 1937, 6.

10 (Megjegyzés - Popup)

Csallány Dezső: *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa.* Bp., 1956, 210.

11 (Megjegyzés - Popup)

Radnóti Aladár: Arch. Ért. 1956, 239.

12 (Megjegyzés - Popup)

Nováki Gyula: MNM. a. sz.: 401 K. IV. 1952.

13 (Megjegyzés - Popup)

Hanns Tschány's Ungrische Chronik vom Jahre 1670 bis 1704. Közli Páur Iván. Magyar történelmi tár V. k. 1858, 180. – *edictum* 'törvényerejű rendelet'.

14 (Megjegyzés - Popup)

Tschányi i. m. 224. – *campi marschallus* 'tábornagy'; *plenipotentarius commissarius* 'teljhatalmú hadbiztos'.

15 (Megjegyzés - Popup)

Tschányi i. m. 229.

16 (Megjegyzés - Popup)

Esze Tamás: Kuruc vitézek folyamodványai 1703–1710. Budapest, 1955; uő.: Rákóczi dunántúli hadjáratának terve 1705-ben. Hadtörténelmi Közlemények. Új folyam I (1954) 176–212. – Faragó Sándor: A kapui vár. Arrabona 4. (1962). 85–95. – Markó Árpád: A koroncói csata 1704 június 13-án. Magyar Katonai Szemle 1932, 4. szám; uő.: A Dunántúl szerepe II. Rákóczi Ferenc háborújában. Győri Szemle 1942. 1. sz.; – Sárközi Zoltán: II. Rákóczi Ferenc kora Győr és Moson megyében. A Győr-Sopron Megyei Népművelés Kiskönyvtára 3. füzet. – Thaly Kálmán: Dunántúli hadjárat 1707-ben. Budapest, 1880; uő.: Bottyán János II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezénylő tábornoka. Pest, 1865. – Várkonyi Ágnes: A Dunántúl felszabadítása 1705-ben. Századok, 1952, 397–436; uő.: Vak Bottyán. Budapest, 1951.

17 (Megjegyzés - Popup)

A továbbiakban a Sándor Gáspárnak küldött levelek címzését mellőzzük. Ugyancsak egyszer közöljük Esterházi Pál címét is. – *perillustris* 'igen tekintélyes'; *generosus* 'kegyelmes'; *dominus* 'úr'; *serenitas* 'fenség'; *praefectus* 'jóságigazgató'; *colendissimus* 'nagyon tisztelt'.

18 (Megjegyzés - Popup)

salus 'üdvözet'; *servitiorum meorum commendationem* 'alázatos szolgálatomat ajánlom'; *obligatus* 'elkötelezett'

19 (Megjegyzés - Popup)

dominium 'uradalom'

20 (Megjegyzés - Popup)

portio 'katonai élelmezési egység'

21 (Megjegyzés - Popup)

provisio ‘gondoskodás’; *assecural* ‘biztosít’

22 (Megjegyzés - Popup)

praestál ‘teljesít, szolgál’

23 (Megjegyzés - Popup)

executio ‘végrehajtás, adóbehajtás’

24 (Megjegyzés - Popup)

actu ‘jelenleg’; *imposita* ‘kivetett adó’

25 (Megjegyzés - Popup)

praetitulatus ‘címzett’; *dominatio* ‘uraság’

26 (Megjegyzés - Popup)

servus ‘szolga’

27 (Megjegyzés - Popup)

Károlyi Sándor (1669–1743) szatmári főispán, kuruc tábornagy. 1703. okt. 9-én csatlakozott Rákóczihoz.

28 (Megjegyzés - Popup)

pagellus ‘falvacska’

29 (Megjegyzés - Popup)

secure ‘gondtalanul’

30 (Megjegyzés - Popup)

istrázsa ‘örség’

31 (Megjegyzés - Popup)

custodia ‘őrizet’

32 (Megjegyzés - Popup)

coram plura ‘nyilvánosság előtt, többek előtt’

33 (Megjegyzés - Popup)

in reliquo ‘a továbbiakban, egyébként’

34 (Megjegyzés - Popup)

raptim ‘röptében, sebtében’

35 (Megjegyzés - Popup)

detineal ‘feltartóztat’

36 (Megjegyzés - Popup)

urgeal ‘sürget’; *rehabitio* ‘visszakapás’.

37 (Megjegyzés - Popup)

Török István ezeres kapitány (ezredes), akinek lovasai örködtek Győr, Magyaróvár és Kapuvár térségében.
– *pro hic et nunc* ‘csak mostanra’; *conscriptio* ‘összeírás’

38 (Megjegyzés - Popup)

inclusa ‘melléklet’

39 (Megjegyzés - Popup)

protectionalis ‘oltalomlevél’; *recomendal* ‘ajánl’

40 (Megjegyzés - Popup)

Babocsay Ferenc keszthelyi, utóbb veszprémi várkapitány volt.

41 (Megjegyzés - Popup)

instantia ‘folyamodvány’

42 (Megjegyzés - Popup)

sinistre ‘helytelenül’

43 (Megjegyzés - Popup)

praedium ‘puszta; majorság’; *succedal* ‘örököl’

44 (Megjegyzés - Popup)

census ‘pénzadó’

45 (Megjegyzés - Popup)

successio ‘eredmény’

46 (Megjegyzés - Popup)

sessio ‘telek’

47 (Megjegyzés - Popup)

deliberal ‘meggondol, határoz’

48 (Megjegyzés - Popup)

mentio ‘említés’

49 (Megjegyzés - Popup)

practica ‘csalafintaság’

50 (Megjegyzés - Popup)

Szekeres István ezeres kapitány, 1706-ban a győri praesidium lovasságának vicehadnagya.

51 (Megjegyzés - Popup)

karmazsin bőr

52 (Megjegyzés - Popup)

bellicum ‘haditanács’

53 (Megjegyzés - Popup)

obsequens ‘engedelmes’

54 (Megjegyzés - Popup)

supplicatio ‘folyamodvány’

55 (Megjegyzés - Popup)

inscius ‘ismeretlen’; *ordinatus magistratus* ‘rendes hatóság’

56 (Megjegyzés - Popup)

promoveal ‘elősegít’

57 (Megjegyzés - Popup)

possessor ‘birtokos’

58 (Megjegyzés - Popup)

genuine ‘őszintén’

59 (Megjegyzés - Popup)

extractus ‘kivonat’

60 (Megjegyzés - Popup)

intertencio 'élelmezés'

61 (Megjegyzés - Popup)

constal 'bizonyoson tudja'

62 (Megjegyzés - Popup)

gremium 'testület'

63 (Megjegyzés - Popup)

affectio 'kegy'

64 (Megjegyzés - Popup)

continue 'állandóan'

65 (Megjegyzés - Popup)

specificatio 'részletezés'

66 (Megjegyzés - Popup)

quarnizon 'helyőrség'

67 (Megjegyzés - Popup)

militia 'katonaság'; *bonifical* 'kipótol, kártalanít, helyrehoz'

68 (Megjegyzés - Popup)

remote 'távol'

69 (Megjegyzés - Popup)

securitas 'nyugalom'

70 (Megjegyzés - Popup)

quietantia 'nyugta'

71 (Megjegyzés - Popup)

evital 'elkerül'

72 (Megjegyzés - Popup)

describal 'leír'; *proverbium* 'közmondás'; *qui vult servire duobus deficit ambobus* 'két úrnak nem lehet szolgálni'

73 (Megjegyzés - Popup)

fortificatio 'erődítés'

74 (Megjegyzés - Popup)

substitus 'helyettes'

75 (Megjegyzés - Popup)

exhaurial 'végrehajt'

76 (Megjegyzés - Popup)

oeconomia 'gazdálkodás' – *progressus* 'továbbfejlődés'

77 (Megjegyzés - Popup)

Pálffy János horvát bán, a császári hadak parancsnoka.

78 (Megjegyzés - Popup)

contribual 'adó'

79 (Megjegyzés - Popup)

Bertotty Ferenc tábornok, a lőcsei kommandáns testvérbátyja.

80 (Megjegyzés - Popup)

lucrum 'nyereség'

81 (Megjegyzés - Popup)

cubulus 'kőből'

82 (Megjegyzés - Popup)

restantia 'hátralék'

83 (Megjegyzés - Popup)

aggredial 'megtámad'

84 (Megjegyzés - Popup)

Reiter 'lovas'

85 (Megjegyzés - Popup)

succurrus 'segítség'

86 (Megjegyzés - Popup)

Esterházy Antal 1703 elején Komárom vármegye főispánja és egy huszárezred tulajdonosa. 1704-ben lépett Rákóczi szolgálatába. – *referal* ‘előad’; *circiter* ‘körülbelül’

87 (Megjegyzés - Popup)

impedimentum ‘akadály’

88 (Megjegyzés - Popup)

susque deque ‘fel s alá’

89 (Megjegyzés - Popup)

relatio ‘jelentés’

90 (Megjegyzés - Popup)

mustra ‘hadiszemle’

91 (Megjegyzés - Popup)

porta ‘járőr’

92 (Megjegyzés - Popup)

pro velle ‘kénye kedve szerint’.

93 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1924. nov. 16.

94 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1924. nov. 18.

95 (Megjegyzés - Popup)

Oedenburger Zeitung 19. Nov. 1924.

96 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1924. nov. 16.

97 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1924. nov. 18.

98 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1825. máj. 10: „Modern zeneművek bemutató ciklusának első hangversenye.

99 (Megjegyzés - Popup)

I. h.

100 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1925. máj. 12: „Megkezdődött a soproni Modern Zeneművek Bemutató Ciklusa.”

101 (Megjegyzés - Popup)

Kolb Jenő: A modern muzsika és dal reprezentánsai Sopronban. Sopronvármegye 1925. jún. 9.

102 (Megjegyzés - Popup)

A műsor a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában található. A világhírű vonósnégyes 1925. dec. 3-án szerepelt Sopronban másodszor (Sopronvármegye 1925. dec. 4).

103 (Megjegyzés - Popup)

A levél eredeti példánya dr. Csatkai Endre gyűjteményében. Az eredetiben a *magyarosodás* szó *ros* része kétszer aláhúzva!

104 (Megjegyzés - Popup)

Eősze László: Kodály élete és munkássága. Bp., 1956, 99. lap.

105 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye 1929. okt. 9.

106 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1929. okt. 22.

107 (Megjegyzés - Popup)

Kodály Zoltán: Sopron. Zenei Szemle 1929, I, 1–2. lap; uő.: Visszatekintés. I. h. I, 36. lap; Eősze i. m. 95.

108 (Megjegyzés - Popup)

Gárdonyi Zoltán: Egy esztendő soproni muzsikája. SSz. 1939, 261–262. lap.

109 (Megjegyzés - Popup)

Eősze i. m. 132; Keresztury Dezső: A magyar zenetörténet képeskönyve 318. lap. Csatkai Endre: A soproni daloskultúra múltja 17. lap.

110 (Megjegyzés - Popup)

Új Sopronvármegye 1940. máj. 9.

111 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1940. máj. 9.

112 (Megjegyzés - Popup)

Új Sopronvármegye 1940. máj. 11: „Kodály Zoltán és Sopron.”

113 (Megjegyzés - Popup)

Új Sopronvármegye 1940. máj. 12.

114 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Hírlap 1940. máj. 15.

115 (Megjegyzés - Popup)

Új Sopronvármegye, 1940. máj. 15.

116 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában, valamint a Zeneegyesület Emlékkönyvében.

117 (Megjegyzés - Popup)

Csatkai Endre: A soproni daloskultúra múltja 18. lap.

118 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában.

119 (Megjegyzés - Popup)

A mindmáig ismeretlen Kodály-levél Csatkai Endre ajándékként tulajdonomban van.

120 (Megjegyzés - Popup)

A részletes ismertetés meg a hirdetési anyag a Soproni Állami Levéltárban található.

121 (Megjegyzés - Popup)

A műsorok a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában találhatóak.

122 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Alpár: Húszéves a soproni „Liszt Ferenc” pedagógus énekkar. SSz. 1970, 151–55.

123 (Megjegyzés - Popup)

Műsor, fali hirdetés a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában található.

124 (Megjegyzés - Popup)

Kisalföld 1959. jún. 2.

125 (Megjegyzés - Popup)

Lásd a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában.

126 (Megjegyzés - Popup)

Nagy i. h.

127 (Megjegyzés - Popup)

Kisalföld 1968. márc. 20.

128 (Megjegyzés - Popup)

Kisalföld 1968. máj. 7.

129 (Megjegyzés - Popup)

A részletes műsört lásd a Soproni Állami Levéltár zenei anyagában.

130 (Megjegyzés - Popup)

Művelődésügyi Közlöny 1970. máj. 18; Kisalföld 1970. ápr. 12; Hajdú-Bihar megyei Napló 1970. ápr. 7; Pedagógusok Lapja 1970. ápr. 20; Parlando 1970, 7–8. sz.

131 (Megjegyzés - Popup)

Kisalföld 1970. máj. 8, 21; Pedagógusok Lapja 1970. máj. 25.

132 (Megjegyzés - Popup)

Kellner Sándor működéséről lásd a következő tanulmányokat: Bors András: Kellner Sándor, az igaz bolsevik. SSz. XIV. (1960), 193–200; Szita Szabolcs: Kellner Sándor, az internacionalista csapatok egyik szervezője. SSz. XXIV. (1970), 98–109.

133 (Megjegyzés - Popup)

A breszt-litovszki békét 1918. március 3-án írták alá, az Összoroszországi Szovjetkongresszus március 15-én ratifikálta. Ez a béke a súlyos feltételek ellenére a szovjet diplomácia nagy sikerei közé tartozik. Lehetővé vált ugyanis, hogy Szovjet-Oroszország kiválgja a háborúból, hogy megszervezze a szétzüllött hadsereg helyett a Vörös Hadsereget, és hogy hozzáfogjon a békés építómunkához. 1918. november 13-án a Központi Hatalmak veresége és a német forradalom kitörése után a szovjet kormány semmisnek nyilvánította a breszt-litovszki békét.

134 (Megjegyzés - Popup)

Max Hoffmann (1869–1927) a szélsőséges német militarista és imperialista körök képviselője. Jelentős szerepe volt a breszt-litovszki béketárgyalások és békeszerződés feltételeinek megszabásában.

135 (Megjegyzés - Popup)

Az idézet és minden további idézet is a következő kiadványból származik: A Tanácsok Országos Gyűlésének (1919. június 14–1919. június 23) Naplója. A Munkás- és Katonatanácsok gyorsirodájának feljegyzései alapján. Bp., 1919, Athenaeum. A mű egyúttal e cikk forrásanyaga is. Viszonylag kevés helyen található, ma már ritka kiadvány. Kunfi Zsigmond (1879–1929) politikus, publicista, tanár. A centrizmus legjelentősebb képviselője a magyar szociáldemokrata mozgalomban. A Tanácsköztársaság alatt közoktatásügyi népbiztos, a proletárdiktatúra felszámolását célzó szociáldemokrata szervezkedés egyik irányítója. A Kommunista Kiáltvány fordítója.

136 (Megjegyzés - Popup)

Miklós Móric (1875–1928) a magyar munkásmozgalom harcosa. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrált. A Brazíliai Magyar Köztársasági Kör elnöke. Az Új Világ c. szocialista hetilap megindítója. – Kun Béla (1886–1939) a Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztosa, a Forradalmi Kormányzótanács tényleges vezetője. Békeszerződést akart biztosítani a Tanácsköztársaság számára. A világforgódalom kitérésének reményében abban bízott, hogy a kedvezőtlen feltételeket módosítani lehet. Részben ezért is javasolta a Tanácsok Országos Gyűlésének is, hogy az észak felé támadó Vörös Hadsereget vonják vissza, és fogadják el Clemenceau jegyzékét.

137 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. Bors Andrásnak az 1. számú jegyzetben említett tanulmányával.

138 (Megjegyzés - Popup)

Erdélyi Mór (1877–1929) jobboldali szociáldemokrata politikus, nyomdász, a szociáldemokrata szövetségi mozgalom egyik megalapítója. A Tanácsköztársaság idején közellátási népbiztos.

139 (Megjegyzés - Popup)

Böhm Vilmos (1800–1949) szociáldemokrata vezető, műszerész. A Tanácsköztársaság alatt szocializáló, majd hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főparancsnoka. Az SZDP centrumához tartozott. 1919-ben Bécsben a Tanácsköztársaság megbuktatásáról tárgyalt. Bécsben maradt emigrációban. 1945-ben hazatért és az SZDP jobbszárnyához csatlakozott. 1946-tól Magyarország stockholmi követe. Állomáshelyéről nem tért haza.

140 (Megjegyzés - Popup)

Ferenczi János (1879–1944). A munkásmozgalom kiemelkedő soproni harcosa. A Soproni Állami Levéltárban őrzött „A soproni direktórium ügybeosztása” c. ügyiraton 6. szám alatt a következő szerepel: „Megyei földbirtok biztos Ferenczy (így!) János betegsegélyező pénztár tisztviselő pártvezetőségi tag.” 1944-ben Németországban koncentrációs táborban halt mártírhálált. Emléktábláját az 1969. évi Országos Diáknapok rendezvényei során leplezték le az Újteleki utcában.

141 (Megjegyzés - Popup)

Fischl László a soproni direktórium tagja (Lásd: Sopronvármegye 1919. március 22. Rendkívüli kiadás.). Az előző lábjegyzetben említett ügyiraton 5. pont alatt a következő szerepel: „Népjóléti biztos Fischl László

betegsegélyző pénztári titkár szocialista pártelnök.”

142 (Megjegyzés - Popup)

Más adatok szerint a felsoroltakon kívül a következők is küldöttek voltak: Berczeller Adolf, Entzbruder Dezső, Szekeres Márton és Bors László. Lásd: Gerald Schlag: Die Sozialdemokratische Partei des Burgenlandes und der Anschluss des Burgenlandes an Österreich 1918–1921. Burgenländische Forschungen. Sonderheft II. 1969. 151. p. Vö. Környei Attila: Sopron és környéke a Tanácsköztársaságban. A forradalmi évek tüzeiben. Győr 1970. MSZMP. Győr-Sopron megyei Bizottsága, 185. p.

143 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Környei Attila: Csatkai Endre munkásságának bibliográfiája. SSz. XXV. (1971) 1–2. sz.

144 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Zádor Anna: Csatkai Endre művészettörténeti munkássága. SSz. XXIV. (1970), 194–200.

145 (Megjegyzés - Popup)

Soós Imre: Ősi sopronmegyei nemzetségek. Sopron, 1940, 109–116.

146 (Megjegyzés - Popup)

pozsonyi mérő = 2 véka = 62,4984 liter. 1 pesti mérő = 3 véka = 93,7476 liter. Nálunk, a mi vidékünkön a pozsonyi mérő volt használatos.

147 (Megjegyzés - Popup)

Olvashatatlan sorvég.

148 (Megjegyzés - Popup)

1/4 mérő = 13,14 liter = 10,25 kg.

149 (Megjegyzés - Popup)

1/4 mérő = 13,14 liter = 10,25 kg.

150 (Megjegyzés - Popup)

Egy keresztbe vidékünkön 18–20 kévét raknak. Egy ilyen keresztnek átlagos terméshozama búzából 45–50 kg.

151 (Megjegyzés - Popup)

1/4 mérő = 13,14 liter = 10,25 kg.

152 (Megjegyzés - Popup)

Olvashatatlan sorvég.

153 (Megjegyzés - Popup)

Január 25.

154 (Megjegyzés - Popup)

Dénesfa

155 (Megjegyzés - Popup)

Buti László feljegyzései értékes adalékokat szolgáltatnak Réthly Antal „Időjárési események és elemi csapások Magyarországon” című munkájához (első kötete 1700-ig terjed: Bp., 1962, 450 lap; ismerteti Csatkai Endre: SSz. 1964. 94; 2. k.: Bp., 1970), nevezetesen ennek harmadik kötetéhez. Helytörténeti tanulságokon túl ez indokolja közlésüket (*Mollay Károly* megjegyzése).